

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Första kammaren.

Nr 28.

Måndagen den 2 november.

Kammaren sammanträdde kl. 10.45 f. m.

Herr **talmannen** yttrade: Sedan kammaren sist sammanträdde, hava tvenne ledamöter avlidit.

Den 20 augusti ingick det oväntade budet, att godsägare Carl Bengtsson slutat sina dagar. Han föreföll väl för oss alla frisk och sund, när vi skildes, och ingen tänkte på att det då var ett sista farväl. Under sina 15 riksdagar nedlade han här ett intresserat arbete, särskilt i frågor, som berörde jordbruksnäringen.

Några få dagar senare eller den 29 augusti avslutades jordevandringen för direktör Anshelm Nordborg. Under sina 16 riksdagar lyste han upp med sitt ungdomliga lynne, som dock på sista tiden dämpades av en tärande sjukdom, för vilken han slutligen dukade under. Som representant bevakade han särskilt rederinäringens intresse, ett område som han behärskade med gedigen sakkunskap.

Om dessa bägge kamrater tror jag mig våga säga, att de voro av oss alla högt uppskattade, angenäma att samarbeta med och synnerligen trivsamma i personligt umgänge. Vi ha nu att framföra ett tack för deras nedlagda arbete här i riksdagen och för vad de givit oss personligen samt lysa frid över deras minne.

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

Upplästes två till kammaren ankomna utdrag av död- och begravningsbok, så lydande:

Att godsägaren *Carl Ludvig Bengtsson* från Örby Bosgård i Örby förs. i Älvsborgs län, född den 14 april 1874, avled å Borås lasarett den 20 augusti år 1942, dödsorsak: Ca. caeci. †. Cardioscleros. Subileus, enligt attest av läkare, blev här jordfäst den 27 augusti 1942 i Örby kyrka, blev här begravnen samma dag å Örby kyrkogård, efterlevande makas födelseår: 1877, den avlidnes civilstånd: gift, betygar: Örby församling i Älvsborgs län, adr.: Kinna den 15 september år 1942.

Herder Block,
kyrkoherde.

Att verkställande direktör, sjökaptén *Oscar Anshelm Nordborg* från 6: 43/4 1 i Domkyrko församling i Göteborg, född den 9/8 1875, avled härstädes den 28/8 år 1942, civilstånd gift, efterlevande makas födelseår 1885, dödsorsak: Hypernefros, enligt attest av läkare, blev här jordfäst den 4 september i Örgryte gamla kyrka, blev här begravnen den 4 september å Örgryte gamla kyrkogård, betygar Göteborgs domkyrkoförsamling den 17/9 år 1942.

Carl Törnqvist,
komminister.

Vidare upplästes och lades till handlingarna följande från justitiedepartementet ankomna protokoll:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 22 oktober 1942.

Till justitiedepartementet hade *dels* den 26 september 1942 från länsstyrelsen i Älvsborgs län *dels ock* den 5 oktober 1942 från länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län inkommit fullmakter för landstingsmannen Lennart Johansson i Fårekulla respektive skeppsredaren Per Waller i Göteborg, vilka vid nya röstsammanräkningar blivit utsedda såsom ledamöter av riksdagens första kammare i stället för avgångna ledamöter av samma kammare.

Vid granskning av fullmakterna, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakterna icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte de granskade fullmakterna överlämnas till första kammaren.

I ämbetet:
C. G. Bruno.

Upplästes två till kammaren inkomna skrifter av följande lydelse:

Till riksdagens första kammare.

Under återopande av fyllda sjuttio levnadsår och trettiosex bevistade riksdagar får jag härmed vördsamt avsäga mig uppdraget att i riksdagens första kammare vara representant för Västerbottens och Norrbottens län.

Stockholm den 12 oktober 1942.

C. I. Asplund,
f. d. bergmästare.

Till riksdagens första kammare.

Härmed får jag i anledning av mitt förnyade uppdrag som ordförande i Stockholms stads stadskollegium avsäga mig ledamotskapet av riksdagens första kammare

Stockholm den 16 oktober 1942.

Bertil Eriksson.

På gjorda propositioner godkände kammaren de hinder, som herr Asplund och herr Bertil Eriksson återopat till stöd för sina avsägelser av riksdagsmannabefattningarna.

På sedermera av herr talmannen gjord framställning beslöt kammaren att till Konungen avlåta skrivelse med anmälan om de gjorda avsägelserna samt de därigenom inom kammaren uppkomna ledigheterna, varefter ett i sådant avseende uppsatt förslag till underdånig skrivelse upplästes och godkändes.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bifogade läkarintyg anhålles härmed om ledighet från riksdagsarbetet från och med den 2 november 1942 och tills vidare.

Lasarettet, Köping den 30 oktober 1942.

Gustaf Iwar Anderson,
Arboga.

Till riksdagens första kammare.

Att ledamoten av riksdagens första kammare *Iwar Anderson* från Arboga är intagen å lasarettet i Köping för gallstensbesvär och behöver ytterligare minst tre veckor framåt sjukhusvård, intygas härmed.

Köping den 30 oktober 1942.

Einar Rothstein,

leg. läkare, t. f. underläkare.

På gjord proposition bifölls ansökningsen för den tid, det i återopade läkarintyget omförmälda hindret varade.

Vidare upplästes följande till kammaren inkomna anmälan:

Till riksdagens första kammare.

Åberopande bifogade läkarintyg får jag anmäla, att jag är förhindrad att inställa mig vid riksdagens sammanträde den 2 november 1942.

Södra Sallerup, Kvarnby den 31 oktober 1942.

Axel Löfvander,

riksdagsman för Malmöhus län.

Det återopade läkarintyget, som jämväl upplästes, lydde sålunda:

Att riksdagsman *Axel Löfvander* på grund av sjukdom är förhindrad att närvara vid det sammanträde i riksdagen, som börjar den 2 november 1942, intygas.

Malmö den 31 oktober 1942.

Sophus von Rosen,

överläkare v. ortoped. kliniken.

Herr statsrådet *Rosander* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse nr 365, angående muntliga meddelanden till riksdagen.

Av nämnda kungl. skrivelse, som nu föredrogs, inhämtades att Kungl. Maj:t prövat lämpligt att i den i § 56 riksdagsordningen stadgade ordning giva riksdagen meddelanden av utrikespolitisk art samt rörande landets försörjningsläge och den ekonomiska politiken, att Kungl. Maj:t förordnat att ifrågasvarande meddelanden skulle i vardera kammaren framföras, de av utrikespolitisk art av ministern för utrikes ärendena *Christian Günther* samt i övrigt av statsministern *Per Albin Hansson*, statsrådet *Fritiof Domö* och statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet *Axel Gjöres* samt att Kungl. Maj:t bestämt att, i avseende å vissa meddelanden av ministern för utrikes ärendena, kamrarnas sammanträden skulle hållas inom lyckta dörrar.

Herr talmannen yttrade: I anslutning till den nu föredragna skrivelsen får jag tillkännagiva, att enligt vad jag inhämtat vissa av de i skrivelsen avsedda meddelandena komma att lämnas kammaren vid dagens sammanträde kl. 2 e. m., samt att det kammarens sammanträde, som skall hållas inom lyckta dörrar, kommer att utsättas till nästa onsdag kl. 11 f. m. Sammanträde kommer även att hållas under morgondagen med början kl. 11 f. m., varvid tillfälle kommer att givas till överläggning i anledning av de meddelanden, som vissa statsrådsledamöter ämna lämna vid sammanträdet i dag.

På sedermera gjord proposition beslöts att ifrågasvarande kungl. skrivelse skulle läggas till handlingarna.

Herr von Heland erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Det är anledning till anmärkning mot hans excellens herr statsministern, varom remiss begäres till konstitutionsutskottet, inför vilket anledningen skall uppgevas.

Jämlikt föreskriften i § 57 riksdagsordningen skulle detta yttrande tillika med ett av herr von Heland i sammanhang därmed avlämnat förseglat konvolut överlämnas till konstitutionsutskottet.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag.

På framställning av herr talmannen beslöt kammaren nu, kl. 10.55 f. m., att ajournera sina förhandlingar till kl. 2 e. m.

Förhandlingarna återupptogs kl. 2 e. m.

---

*Ang. landets
försörjnings-
läge.*

Herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet **Gjöres** erhöll ordet och anförde: Herr talman! Jag ber härmed att få lämna en översikt över försörjningsläget.

Därvid undantager jag bränslen och drivmedel. Statsrådet Domö, som har ansvaret för dessa frågor, kommer senare att inför kammaren lämna en framställning härom. På min lott faller en redogörelse för försörjningen med industrivaror och livsmedel.

Jag gör början med industriproduktionen och uppehåller mig inledningsvis vid den rådande försörjningen i fråga om järn och stål samt de viktigare metallerna.

Järn- och ståltillverkningen, räknad som göt, har under de åtta första månaderna i år motsvarat närmare 1.2 miljoner ton för helt år, en årsproduktion som den svenska järnhanteringen icke uppnått tidigare. Efterfrågan på järnvaror har under året varit stark, och verkens orderstock i fråga om handelsjärn är mycket stor. På grund bl. a. av de långa leveranstider, som härigenom uppstå, råder för vissa varuslag, såsom valstråd, armeringsjärn och plåt, en utpräglad knapphet. Industrikommissionen har till följd härav tvungits att i allt större omfattning ingripa för att säkerställa leveranser från järnverken till sådana ändamål, som ur beredskaps- och försörjningssynpunkt äro av särskild vikt. Huruvida nuvarande produktionsnivå i längden kan upprätthållas är tveksamt. I första sjunkande inverkar här tillgången på bränsle, såväl stenkolk och koks som träkol och ved. Även en viss knapphet i fråga om tackjärn och skrot kan måhända komma att nedsätta verkens produktion, likaså den inskränkning i den elektriska kraftförsörjningen, som man torde få räkna med under det kommande vinterhalvåret.

Importen av valsjärn har under den gångna delen av året ställt sig något fördelaktigare än under samma tid år 1941. Då produktionen snarast kan väntas komma att visa sjunkande tendens och importen under vintermånaderna säkerligen kommer att minskas, torde en viss knapphet komma att göra sig gällande i fråga om försörjningen med handelsjärn under det närmaste halvåret. I fråga om kvalitetsmaterial föreligga goda möjligheter att tillfredsställa den inhemska efterfrågan. Tillgången på legeringsmetaller är däremot i flera fall knapp.

Produktionen av *koppar*, som i huvudsak bedrivs av Bolidens gruvaktiebolag, har under året ökat, så att den för närvarande jämte påräknelig skrottillgång täcker den begränsade förbrukningen. Någon ytterligare nedskärning

Ang. landets försörjningsläge. (Forts.)

av konsumtionen har därför icke varit nödvändig. Den nu gällande ransoneringsplanen motsvarar omkring 43 procent av 1939 års förbrukning. På grund av de stora militära behoven innebär detta en synnerligen stark begränsning av den civila konsumtionen.

Försörjningsläget i fråga om *aluminium* har under det gångna året i så måtto ljusnat att framställningen av aluminiumoxid vid Kubikenborg nu kommit i gång. På grund av vissa svårigheter vid igångsättningen av denna tillverkning har den beräknade aluminiumproduktionen ännu ej uppnåtts, men förhoppningar finnas att så skall ske i början av nästkommande år. Därigenom skulle genom inhemsk produktion den nu nedskurna förbrukningen ungefärligen kunna täckas. För närvarande upprätthålles en konsumtion motsvarande ungefär 73 procent av den år 1939 förbrukade kvantiteten.

I fråga om *bly* är vår försörjning — fränsett en mindre tillverkning av bly för ackumulatörer — alltjämt beroende av den import från Tyskland, som möjliggöres därigenom att blyslig exporteras till detta land. Den av Bolidenbolaget planerade anläggningen, vid vilken skall bearbetas blymalm från nyupptäckta malmfält, som tillhöra bolaget, beräknas ej bli igångsatt förrän under hösten 1943. En viss mängd bly torde även under nästa år komma att kunna framställas av mellansvenska malmer. Genom ett förverkligande av de föreliggande programmen kommer Sverige att år 1944 av egen produktion kunna täcka behovet av bly i ungefär nuvarande omfattning, vilket dock motsvarar endast ungefär hälften av 1939 års förbrukning. Innan dess synes emellertid en ytterligare beskränning av blykonsumtionen bli nödvändig.

I fråga om *tenn* är läget mycket kritiskt. Landet saknar kända tillgångar av tennmalmer och någon import av tenn kan ej påräknas. Ransoneringsplanen måste därför helt bygga på ineliggande lager. En mycket sträng begränsning av konsumtionen har sedan länge varit genomförd. Därför är det nödvändigt att i allt större utsträckning ersätta förtenning med annan ytbehandling och att nedbringa tennhalten i vissa legeringar eller ersätta dem med andra som icke innehålla tenn.

Maskiner och verktyg för verkstadsindustriens eget behov ha hittills kunnat anskaffas dels genom inhemsk tillverkning, dels genom import. Då emellertid importen av åtskilliga maskiner numera omöjliggjorts eller försvårats, har i flera fall på industrikommissionens initiativ upptagits tillverkning av ett flertal maskinslag eller maskindelar, där förut importen dominerat. Jord- och skogsbrukets maskin- och redskapsbehov har i allt väsentligt kunnat fyllas. Tillverkning av traktorer av olika storlekar bl. a. för jordbruksändamål är så långt förberedd, att leveranser förutses kunna ske under nästa år. Överhuvud kan sägas, att behovet av maskinell utrustning för industrien och övriga näringar i stort sett kunnat fyllas. Dock ha, framför allt på grund av verkstadsindustriens starka beläggning med arbeten för försvarets räkning, leveranstiderna blivit onormalt långa. Militära inkallelser och brist på yrkesskickliga arbetare ha även inverkat.

Byggnadsverksamheten har på flera sätt drabbats av materialsvårigheter. Knappheten på byggnadsjärn har redan berörts, och försörjningssvårigheterna i fråga om *cement* äro allmänt kända. Tack vare användning av ersättningsbränslen har dock tillgången på cement något förbättrats. Handelsregleringen av E-cement kunde därför upphävas i februari 1942; ransoneringsplanen av portlandcement har däremot fortfarande upprätthållits. — Bristen på asfalt och tjära föranledde på hösten 1941 att tillverkningen av *byggnadspapp* standardiserades; i samband med beslag reglerades dessutom förbrukningen på basis av behovsprövning. Gjutna *järnrör* för avloppsändamål, beträffande vilka man i regel varit hänvisad till import, har man sökt ersätta med rör av betong

Ang. landets försörjningsläge. (Forts.)

eller lergods. Undersökningar pågå angående möjligheterna att ersätta järnrören även i stamledningar. Jämväl beträffande *tegel* har knapphet uppstått på grund av den onormalt stora åtgången, särskilt för militära ändamål. Detta har vållat försening av bostadsbyggandet. Emellertid ha åtgärder vidtagits för att möjliggöra tegelbränning i vidgad omfattning även under vintern. En ökad produktion av gasbetongblock och cementhålden kan påräknas under instundande vinter, vilket kommer att i viss mån minska den brist på tegel, som motses för vårmånaderna 1943. Det må även nämnas, att ett prioritets-system sedan sistlidna september i samråd med försäljningsorganisationerna inom glashandeln genomförts i fråga om leveranser av *fönsterglas*, enär importen ej kunnat fortgå i beräknad omfattning och de svenska glasbrukens tillverkning tillfälligtvis varit nedsatt.

En rätt kännbar ransonering har särskilt på grund av knappheten på koppar och bly framtvings i fråga om materialtilldelningen för *elektriska ledningar*. Högspänningsledningar ha sålunda i regel fått utföras endast av järn. För starkströmsinstallationer i bostadsfastigheter och liknande ha ledningar av koppar fått användas blott för särskilt kvalificerade ändamål. Materialbesparing åstadkommes även därigenom att ledningarna numera få belastas hårdare än normalt. Vid elektrifiering av landsbygdsområden reserveras koppar i främsta rummet för sådana allmännyttiga företag, som huvudsakligen avse kraftförsörjningen för jordbruk (tröskning, mjölkning m. m.) eller hantverk och småindustri.

Det är allbekant att året kännetecknats av en sträng hushållning med landets återstående förråd av *rågummi*. Att gummiförsörjningen blivit så pass dräglig, som den är, har helt och hållet berott på att tillgången på gummiskrot varit jämförelsevis god. Med tillsats av relativt obetydliga mängder rågummi ha ur det av skrotet erhållna regeneratet kunnat framställas produkter, som visat sig kunna fylla ganska högt ställda anspråk. Även med den stränga sparsamhet, som sedan länge tillämpats, äro emellertid våra rågummireserver hårt ansträngda. Det är därför av synnerligen stort värde, att avtal kunnat träffas med Tyskland om leveranser av — visserligen relativt små kvantiteter — syntetiskt gummi, s. k. Buna. De första partierna härav ha nyligen nått de svenska fabrikerne.

Redan vid mitten av nästa år komma i alla händelser svårigheter att uppstå för att förse lastbilar och bussar med ringar. Utöver de lager av nya och begagnade lastbilsringar, som finnas, jämte den tillverkning, som under första halvåret 1943 kan äga rum, torde omkring 10,000 begagnade lastbilsringar behöva på ett eller annat sätt anskaffas. antingen genom att ringar frigöras från avregistrerade bilar eller genom att lastbilar förses med boggieanordning för personbilsringar. Den nuvarande ransoneringen av cykelringar bör kunna upprätthållas, men någon lättnad kan icke påräknas. Även den hushållning, som nu tillämpas beträffande tekniskt gummi, bör kunna fullföljas. Tillverkningen av gummiskodon torde under nästkommande år kunna hållas vid 1942 års nivå, vad antalet par beträffar. Produktionen måste emellertid allt fortfarande inriktas på lättare och mindre materialkrävande artiklar. Gummi till kablar och elektriska ledningar synes under nästa år kunna tilldelas i samma utsträckning som för närvarande. För konserveringsändamål komma ringar att tillhandahållas, framställda av ett särskilt utexperimenterat, fullt tillfredsställande ersättningsmaterial.

Omfattande arbete ha under det senaste året pågått för att undersöka möjligheterna till framställning av *inhemskt gummi*. Sålunda har efter industrikommissionens uppdrag på grundval av den amerikanska syntesen av neopren-gummi en framställningsmetod i laboratorieskala utarbetats och successivt för-

Ang. landets försörjningsläge. (Forts.)

bättrats hos professor Svedberg i Uppsala. Medel ha beviljats för försök i halv skala, cirka 1 kg per timme. Dessa försök pågå ännu. Man hoppas, att metoden skall kunna överföras till fabriksstor skala mot slutet av 1943. — Mindre odlingsförsök ha vidare företagits med en i Ryssland odlad maskrosart. Dessa ha visat att växten i vårt klimat är odlingsbar, och fastän man icke torde kunna vänta några mera betydande resultat fullföljas dock ansträngningarna att under nästa år åstadkomma en första odling på 1,000 hektar. Vidare ha förberedelser gjorts för framställning av s. k. termoplastiska material (tiokoler), som likna gummi och i viss begränsad omfattning kunna användas att utdryga gummi med. Slutligen må nämnas, att en metod utexperimenterats att framställa ett annat högmolekylärt ämne, tioplast, med vissa av naturgummits egenskaper. Om dess värde torde man ännu ej kunna avgiva något definitivt om-döme.

Smörjmedelsförsörjningen är alltjämt bekymmersam och kräver den strängaste sparsamhet. Även om importen kan bibehållas vid nuvarande nivå, är det nödvändigt att av vissa inhemska råvaror, främst s. k. stubbugnstjärna, framställa smörjmedel av olika slag. Försökstillverkning av sådana smörjmedel har sedan början av innevarande år bedrivits och de framvunna smörjmedlen provas sedan någon tid i industriell drift. Ännu är dock ej fullt klart, inom vilka områden tjärsmörjoljor kunna användas som ersättning för mineraloljor. Tillverkningen av tjärsmörjoljor har avsevärt fördröjts bland annat till följd av förseningar i leveranserna av tjärugnar och svårigheter att uppnå avsedd produktionskapacitet hos de redan installerade anläggningarna.

Förbrukningen av smörjmedel inom industrien har avsevärt nedbringats. I fråga om motorsmörjoljor har däremot minskningen varit mindre framträdande. Här gör sig dock sparsamhetskravet än starkare gällande. Energiska försök pågå för att utvärdera möjligheten av att åtminstone i viss utsträckning som ersättning använda tjärsmörjolja. Dessa prov ha dock ännu ej givit definitiva resultat.

Läget för den *kemiska industrien* i övrigt kan endast i stora drag beröras, då det här gäller en utomordentligt mångskiftande och vittförgrenad produktion. Generellt kan försörjningsläget på hithörande områden med vissa bestämda undantag betecknas som förhållandevis tillfredsställande. Där allvarliga importsvårigheter förelegat, har i flertalet fall en inhemsk ersättningsproduktion med rätt stor framgång kunnat åstadkommas eller också väntas en sådan inom en nära framtid kunna igångsättas.

De begränsade tillgångarna på stenkolstjärna måste strängt ransoneras för tillgodoseende av de angelägnaste behoven. Situationen i fråga om linoljeförsörjningen, som förut varit mycket bekymmersam, har, tack vare import från Sydamerika, något förbättrats i jämförelse med föregående år, men restriktionerna för förbrukningen kunna icke eftergivnas. För tekniskt fett är läget alltjämt ansträngt. Produktionen av flytande harts är av stort värde, då därav framställes bl. a. tallolja, som numera är en av de viktigaste råvarorna för tvättmedelstillverkningen. Talloljan tages jämväl i anspråk som ersättning för linoljan inom färg- och ferniss- samt den grafiska industrien och spelar dessutom indirekt — vartill jag senare återkommer — en viktig roll för jordbruket. En sedan länge planerad fetthärdningsanläggning är nu klar att tagas i bruk och utgör en värdefull utökning i landets industriella utrustning. Kapaciteten är f. n. cirka 200 ton i veckan men är avsedd att ökas till 300 ton i veckan.

Försörjningen med lösningsmedel av olika slag har i stort sett förbättrats tack vare utökning av den inhemska produktionen. Inom den närmaste framtiden kommer sålunda en fabrik för tillverkning av acetone att igång-

Ang. landets försörjningsläge. (Forts.)
sättas. Därigenom torde de viktigaste behoven av denna vara bliva täckta. Bensoltillgången har kunnat utökas genom nytillkomna anläggningar vid landets större gasverk.

I fråga om flertalet av de viktigare oorganisk-kemiska råvarorna, såsom koksalt, Glaubersalt, svavel, svavelsyra, saltsyra m. m., kan behovstäckningen anses någorlunda god. Utbyggnader pågå för en vidgad framställning av bl. a. alkali och klor samt kolsvavla för den blivande utökade cellullproduktionen. Försörjningen med svavel, som till största delen förbrukas av sulfidindustrien, kommer att bliva beroende av importen från Norge, ehuru tillskott kan väntas från Boliden ävensom från skifferoljeindustrien. Vissa svårigheter ha yppats att fylla behovet av svavelkis, men sedan linbanan från Kristineberg till Boliden färdigbyggs, torde betryggande mängder kunna tillföras marknaden. Jordbrukets behov av kopparsulfat för nästkommande år synes kunna tillgodoses.

Garvämnestillverkningen torde under krisens fortgång komma att så gott som helt baseras på inhemsk råvara. Limproduktionen har ogynnsamt påverkats av den i samband med slaktens tillbakagång minskade tillgången på ben och hudavfall. Detta har nödvändiggjort beslag och ransonering. Ersättningsproduktionen har även här i viss omfattning kommit till stånd.

Tack vara den import, som kunnat upprätthållas i fråga om de viktigaste *textilråvarorna*, samt den reglering, som textilförbrukningen varit underkastad, har lagerminskningen på hithörande område under sistförflutna år hejdats. Detta gäller särskilt beträffande bomull, ull och cellull samt garn därav; fortsatt minskning i lagren av lin och jute föreligger däremot. Den inhemska produktionen av cellull uppgår för närvarande till över 7,000 ton per år. När den under anläggning varande nya cellullfabriken vid Älvenäs i Värmland tagits i bruk, vilket beräknas ske vid mitten av 1943, kommer produktionen att ungefär fördubblas. Därmed vinnes en betydelsefull förstärkning av vår textilförsörjning. Årets linodling väntas ge ett tillskott av cirka 600 ton rötad lin och linblånor samt 100 ton grönlina, hampodlingen cirka 1,000 ton rötad hampa och hampblånor. Beredningsverken beräknas under år 1943 vara utbyggda för framställning av 3,500 ton lin och 2,000 ton hampa ur inhemska råvaror.

Så gott som fullständigt beslag på textila råvaror och garn har varit genomfört sedan i början av detta år. Produktionen inom de särskilda textilbranscherna var redan dessförinnan efter föreskrifter av industrikommissionen i stora drag ordnad i enlighet med försörjningslägets krav. Under det gångna året har hushållningen ännu noggrannare reglerats i syfte att begränsa eller förhindra tillverkningen av för folkförsörjningen mindre nödvändiga varor. Förbrukningen av bomullsvaror har genom ransoneringen nedbringats till omkring hälften av den som rådde före kriget. Inom ylleindustrien motsvarar den nuvarande produktionen drygt 60 procent av den normala. Därtill kommer emellertid en produktion av konstsilke- och cellulltrikåvaror jämte viss import. Produktionen av tyngre konfektion för civila behov har nedgått till omkring 60 procent av förkrigsnivån, medan den lättare konfektion i stort sett tillverkas i normal utsträckning. Inom linneindustrien utlämnas numera råvara så gott som endast för tillverkning, som avser försvarets och vissa allmänna inrättningsbehov. Hampa tilldelas, förutom för försvarsväsendet, huvudsakligen endast för tillverkning av tågvirke och linor till fiske, sjöfart och jordbruk samt tillverkning av presennings- och segelduk o. dyl. I övrigt har hampa fått ersättas av papper. Så har bl. a. kunnat i väsentlig utsträckning ske även i fråga om skördegarn. På juteområdet har förbrukningen måst nedpressas till 12 procent av den normala. Jute får

Ang. landets försörjningsläge. (Forts.)

användas endast för vissa speciella behov såsom pressduk till råsockerfabriker, garn till stubintråd, tillverkning av linor m. m.

Den minskning i tillgång på svenska hudar, som blivit en följd av den innevarande år avsevärt inskränkta slakten, har kunnat i viss mån kompenseras genom en fortsatt ej obetydlig import av sydamerikanska hudar.

Tilldelningen av bottenläder till skofabrikerna har under första halvåret 1942 kunnat hållas vid 1941 års nivå. Skotillverkningen torde i stort sett hava motsvarat konsumtionsbehovet, vilket även varit fallet i fråga om tilldelningen av bottenläder till reparationssskomakeriet.

Industrikommissionen utfärdade i maj 1941 bestämmelser för den civila skotillverkningen. Dessa ha sedermera skärpts. Syftet har varit dels att åstadkomma en direkt materialbesparing vid fabrikerna genom att förhindra tillverkning av oekonomiska modeller, dels att genom inskränkning i modellurvalet främja tillverkningen av nyttoskor på de mera umbärliga skornas bekostnad.

Jag övergår härmed till en redogörelse för livsmedelsförsörjningen.

De dåliga *brödsädesskördarna* under 1940 och 1941 ha som bekant tvingat oss att i avsevärd mån minska vår konsumtion av mjöl och bröd. För uppehållande av mjöltilldelningen under konsumtionsåret 1941/42 ha förutom förra årets skörd måst tagas i anspråk de vid årets ingång tillgängliga reserverna av inhemsk brödsäd. Även av den brödspannmål som importerats under innevarande år ha vissa partier förbrukats. Därutöver ha fodersäd och potatisprodukter måst inblandas i mjölet, varjämte utmalningen höjts för att dryga ut spannmålstillgångarna. För vår fortsatta mjöl- och brödhushållning äro vi praktiskt taget helt hänvisade till landets egen produktion av spannmål. Årets skörd av brödsäd låter sig ännu icke definitivt fastställas, men den torde med vissitet överträffa de båda senaste årens skördar. För beräkning av skördeutfallet användas olika metoder, vilkas resultat växla inom ganska vida gränser. Uppskattningarna per den 31 augusti av årets skörd av brödsäd variera sålunda i hög grad. Enligt en metod erhålles siffran 884,000 ton, enligt en annan 965,000 ton och enligt en tredje metod en ännu något högre siffra. Den sistnämnda av dessa metoder bygger på förutsättningar, som i nuvarande läge äro så starkt rubbade att metoden icke kan anses pålitlig. Det är omöjligt att avgöra vilken av de båda andra metoderna som ger det mest tillförlitliga resultatet. Tar man den lägre uppskattningen till utgångspunkt tecknar sig försörjningsperspektivet på följande sätt. Skörden beräknas enligt denna till omkring 885,000 ton, varav ungefär hälften vete och hälften råg. Av denna kvantitet torde sedan avdrag gjorts för utsäde, avrens och jordbrukarnas egen förmalning såsom saluöverskott kvarstå i runt tal 575,000 ton. Med hänsyn till att årets höstsädd av brödsäd förutses vara av mindre omfattning än brukligt, vilket givetvis kommer att påverka nästa års skörderesultat, är det angeläget, att ha en viss spannmålsreserv till nästkommande år. Man torde därför icke böra räkna med att mer än högst 500,000 ton vete och råg kunna disponeras för förmalning för avsalu under året. Vid denna beräkning utgår man från att ingen som helst inblandning av potatisprodukter i mjölet skall äga rum. Dock har man kalkylerat med att en kvantitet korn om cirka 50,000 ton skall kunna användas för framställning av mjöl. Den totala kvantiteten spannmål för saluförmalning — vete, råg och korn — skulle alltså utgöra omkring 550,000 ton. I detta sammanhang bör nämnas att man avser att disponera en betydligt större kvantitet havre än förra året för framställning av huvudsakligen havregryn. De till förfogande stående spannmålskvantiteterna beräknas medgiva, att nuvarande tilldelning av mjöl och bröd, jämte de på sistone genomförda extratilldelningarna för ungdom mellan 12 och 18 år samt för personer

Ang. landets försörjningsläge. (Forts.)

med tungt arbete, bibehålles oförändrad. Därutöver kan tilldelning av havregryn och havremjöl lämnas vid sidan av mjöl- och brödransonerna. Någon ökning härutöver torde knappast vara att vänta, därest skörden stannar vid den kvantitet, som man här räknat med. Skulle skörden visa sig vara större än vad man i dessa beräkningar utgått ifrån, blir givetvis försörjningsläget i motsvarande mån gynnsammare. Vid vilken tidpunkt fastare hållpunkter för ett mera säkert bedömande härav kunna föreligga, är för närvarande omöjligt att säga. Ett visst saluöverskott av korn, utöver den förut omnämnda myckenheten om 50,000 ton, torde kunna påräknas för tillverkning av korngryn och kornmjöl samt för bryggeriändamål. Den under fjolåret medgivna allmänna tilldelningen av ärter torde, såvitt nu kan bedömas, kunna hållas även under innevarande konsumtionsår.

Även *fodersädsskörden* har i år blivit avsevärt bättre än föregående år. En beräkning ger vid handen, att skörden av korn kan uppskattas till minst 213,000 ton mot 158,000 ton 1941, skörden av havre till 931,000 ton mot 775,000 ton 1941 och skörden av blandsäd till 534,000 ton mot 421,000 ton 1941. Det är på grund av denna skördeförbättring man anser sig kunna taga ut nyssnämnda betydande kvantitet havre för tillverkning av havregryn. Av korn avses att disponera minst c:a 85,000 ton för förmalning, för framställning av korngryn och för bryggerinäringen.

Höskörden har i år uppvisat betydligt bättre utbyte än 1941, men ligger dock under medeltalet för skördarna under 1930-talet. Totalskörden av hö från odlad jord utgjorde innevarande år ungefär 83 procent av genomsnittsskördarna under tioårsperioden 1930/39, medan motsvarande siffra 1941 stannade vid omkring 43 procent. I förhållande till åren 1930/39 utgjorde 1942 års skörd av hö från naturlig äng endast cirka 72 procent. Vad skörden av stråfoder i övrigt angår är det klart, att några säkra beräkningar ännu icke kunna göras. Så mycket kan dock sägas, att årets skörd av halm kommer att bli avsevärt bättre än år 1941, då den uppgick till endast 56 procent av medelskörden 1930/39.

De båda föregående årens svaga skördar av fodersäd ställde jordbrukarna inför stora svårigheter. Dessa ha lindrats genom tillgången på *fodercellulosa*. Under foderåret 1941/42 ha från fabriker levererats cirka 460,000 ton, men efterfrågan har varit betydligt större. Med hänsyn till ovissheten om huru 1942 års fodersädsskörd kunde komma att gestalta sig vidtogos redan under ett tidigt skede åtgärder för att tillgodose ett eventuellt ökat behov av fodercellulosa. I detta syfte träffades med cellulosaindustrin avtal om leverans av betydande kvantiteter fodercellulosa. Vid sidan av det förutsedda foderbehovet framstod det som ett viktigt intresse att genom säkerställande av en erforderlig massaproduktion framvinna olika biprodukter, som äro av största betydelse i nuvarande situation. Främst bland dessa torde sulfitspriten böra nämnas, enär avsevärda kvantiteter sådan numera måste tillhandahållas för i främsta rummet drivmedel och skilda tekniska ändamål. Framställningen av terpentiner och flytande harts är av stor betydelse. Särskilt är det för jordbruket av vikt att tallolja ur flytande harts kan framställas i behöfliga kvantiteter för att fylla ut den knappa importen av flotationsolja för apatitanrikningen, vars betydelse för jordbrukets superfosfatförsörjning torde allmänt inses. Sedan det emellertid visat sig, att årets foderskörd givit ett i stort sett tillfredsställande resultat, har tillverkningen av fodercellulosa nedskurits med något över 30 procent av de ursprungligen avtalade kvantiteterna. Avtalskvantiteten utgöres efter denna reduktion av i runt tal 340,000 ton, därav sulfitcellulosa 183,000 ton och sulfatcellulosa 157,000 ton. På grund av den relativt gynnsamma foderskörd har man ej anledning räkna med att jordbruket

Ang. landets försörjningsläge. (Forts.)

skall kunna under detta foderår använda hela avtalskvantiteten, varför vissa, kanske icke obetydliga lager kunna komma att finnas kvar i vår. I detta sammanhang må omnämnas, att sulfatcellulosan numera framställes i sådan kvalitet, att den blir användbar även för papperstillverkningen eller export. Skulle den icke behövas till foder kan den alltså vinna avsättning för andra ändamål. För att lätta de svårigheter, som transporten av även jämförelsevis måttliga kvantiteter fodercellulosa vålla, därest de förläggas till den period, då trafikväsendet är hårt belastat för andra transporter, sökte man stimulera jordbrukarna till inköp av fodercellulosa redan på ett tidigt skede. Därför sattes priset under sommarmånaderna lägre än det för hösten förutsedda. Sedan i början av oktober 1942 priset å fodersäd sänkts, har helt nyligen även fodercellusapriset reducerats. De förbrukare, som under sommaren betalt högre pris, erhålla restitution av merkostnaden utöver höstpriset.

Importen av *kraftfoder* har kunnat hållas i gång i viss omfattning. Av inhemskt oljefrö kunna vissa, om än i det hela mindre betydande, kvantiteter utvinnas. Enligt nu tillämpad försörjningsplan torde man för konsumtionsåret 1942/43 icke kunna räkna med större tilldelning än 100,000 ton, d. v. s. omkring 36 procent av den normala förbrukningen.

I jämförelse med de båda senaste åren innebär årets potatisskörd en betydande nedgång. Både 1940 och 1941 överskreds genomsnittsskörden under 1930-talet — 1940 med nära 25 procent — men enligt hittills tillgängliga preliminära uppgifter stannar årets skörd trots en icke oväsentligt ökad areal vid omkring 1,780,000 ton, vilket är ungefär 4 procent lägre än tioårsmedeltalet för åren 1930/39. För att förebygga spekulationsköp av potatis i stor omfattning med därav följande prisstegringar och oro på marknaden genomfördes nyligen en viss reglering av potatishandeln. På grund av skördeminskningen är det nödvändigt att förbehålla den tillgängliga potatisskörden den direkta konsumtionen samt framställningen av potatismjöl och potatisflingor. Någon användning av potatis för framställning av brännvin kommer icke att äga rum under innevarande konsumtionsår. Den tillgängliga potatisskörden synes, såvitt nu kan bedömas, icke heller förslå till utfodring. Därför har förbud genomförts mot att använda matduglig potatis för detta ändamål. I den mån det eventuellt kommer att visa sig att småpotatis ej erfordras för direktkonsumtion eller för framställning av potatismjöl och potatisflingor, kommer den dock att friges för utfodring.

Även beträffande *socker* kan man vänta att årets skörd kommer att understiga 1941 års nivå. Visserligen är den under året besädda arealen praktiskt taget av samma storlek som föregående år, men på grund av de mindre gynnsamma växtbetingelserna under den tidigare delen av växtperioden kan skördeutfallet, räknat i råsocker, väntas bli omkring 12 procent sämre än 1941. Om skördeminskningen icke blir större än vad för dagen förutses, torde det icke vara behövligt att sänka sockerransonerna. Däremot kan det bli erforderligt att företaga inknappningar i fråga om användningen av socker för andra ändamål.

Vad *animalieproduktionen* angår må först beträffande produktionen av *fläsk* framhållas, att den marknadsförda slakten under innevarande års tre första kvartal nedgått med omkring 31 procent i förhållande till slakten 1941. För år 1941 utgjorde den marknadsförda slakten av svin cirka 83,000 ton, under det att för innevarande år motsvarande siffra måhända kommer att utgöra omkring 50,000 ton, vilket är högt räknat. Med ledning av de kända betäckningssiffrorna förutser man att den marknadsförda svinslakten under oktober och november i år kommer att visa ytterligare minskning i förhållande till 1941, medan man för december synes kunna vänta en uppgång. Vid sidan här-

Ang. landets försörjningsläge. (Forts.)

av bör man beakta, att slakten av s. k. hushållsgrisar visar en ständig stegring. Den på grund av årets skörd relativt rikliga tillgången av foder har föranlett åtgärder från statsmakternas sida för att underlätta svinuppfödningen, så att svinstammen, som under de sistförflutna båda åren kraftigt reducerats, åter kan öka. Dessa åtgärder gå närmast ut på ökad tilldelning av fodersäd för svinuppfödning. Knappheten på potatis och det därav föranledda utfodningsförbudet kan emellertid komma att verka återhållande på den ökning av svinproduktionen, som i nuvarande läge vore särdeles önskvärd.

Även i fråga om den marknadsförda slakten i övrigt visa siffrorna för år 1942 en nedgång i jämförelse med 1941. Nedgången utgör för de tre första kvartalen av innevarande år omkring 45 procent. Den minskade slakten har sin naturliga förklaring i de ökade fodertillgångarna. Någon mera väsentlig ökning i tillförseln av andra slaktdjur än svin torde knappast vara att vänta under innevarande konsumtionsår. Livsmedelskommissionen har dock beräknat, att under innevarande kvartal en viss säsongmässig ökning av den marknadsförda slakten kan komma att inträffa och att till följd därav en successiv höjning av kötttilldelningen skall bli möjlig. Om riktigheten av denna prognos måste jag avstå att uttala något omdöme. I detta sammanhang bör nämnas, att de tidigare tämligen stora lagren av fruset kött numera helt förbrukats. Lagren av köttkonserver ha betydligt nedgått på grund av den under sommaren 1942 medgivna allmänna tilldelningen av sådana konserver.

I nuvarande läge med knapphet på flera av de viktigare livsmedlen framstår en god tillgång på *mjölk* såsom en mycket betydelsefull faktor. Statsmakterna ha också, så långt möjligt är, vidtagit åtgärder för att trygga produktionen av mjölk. Jag vill i detta hänseende särskilt bringa i erinran den omfattande tillverkningen av fodercellulosa. Kreaturstammens reducering har givetvis medfört en minskning av mjölkproduktionen. Denna har dock kunnat hållas uppe tämligen väl. Produktionssiffrorna för perioden juli—augusti 1942 visa således, att produktionen under dessa månader uppgått till 83 procent av produktionen samma tid 1939. Motsvarande siffra för samma period 1941 var 81.

För att mera direkt säkerställa tillgången på konsumtionsmjölk har en serie reglerande ingripanden i mjölkhushållningen kommit till stånd, av vilka standardiseringen utan tvivel är den mest betydelsefulla. Genom de vidtagna åtgärderna har produktionsminskningen kunnat i viss mån motvägas och behovet av konsumtionsmjölk relativt tillfredsställande tillgodoses. Efterfrågan på konsumtionsmjölk har under hela det gångna året befunnit sig i stark stegring. Således må nämnas, att förbrukningen av mjölk under augusti 1942 uppgick till i runt tal 77.7 miljoner liter, vilket innebär en stegring med 43 procent i förhållande till konsumtionen samma månad 1941 och ej mindre än 76 procent i förhållande till samma månad 1939. Tillgodosendet av detta starkt ökade behov har naturligtvis ställt stora krav på mjölkhushållningen. Man har emellertid hittills lyckats att i samarbete med jordbrukets organisationer relativt väl lösa detta problem. För att tillfredsställa behovet av mjölk inom större befolkningscentra i mellersta och norra Sverige ha således omfattande anordningar träffats, vilka bestå i att dessa orter tillföras mjölk från sådana områden i landet, som i vanliga fall använda mjölken för framställning av produkter. Stockholm och Mälardalen, där kreaturstammen på grund av fjolårets torra särskilt drabbats av nedslaktning, täcka sälunda för närvarande ända till 68 procent av sitt mjölkbehov med leveranser från Skåne, Västergötland och Småland. Under höstmånaderna inträffar regelbundet en kraftig nedgång i mjölkproduktionen, vilket även under normala tider vållar påfrestning-

Ang. landets försörjningsläge. (Forts.)

är på mjölkförsörjningen i underskottsområdena, även om dessa påfrestningar som regel icke framkalla några utåt synliga störningar.

För närvarande äro vi inne i denna regelbundet återkommande nedgångsperiod, och svårigheterna äro för ögonblicket betydande, särskilt på grund av att mjölkbehovet nu är så avsevärt mycket större än eljest.

Man torde dock ha anledning vänta att läget inom en icke alltför avlägsen framtid kan bliva bättre. Till dess står det icke att undvika att man får mindre mjölk än man eljest plägar förbruka.

Smörproduktionen har under innevarande år kunnat hållas rätt väl uppe. En viss nedgång har emellertid förmärkts, men på grund av att margarin funnits att tillgå hela året har matfettetsförsörjningen kunnat bibehållas vid oförändrad nivå. Den kontinuerliga driften vid margarinfabrikerna har möjliggjorts av att importen av margarinråvaror kunnat fortgå tämligen tillfredsställande under den gångna tiden. Osttillverkningen har, delvis beroende på den starka mjölkkonsumtionen, gått ned betydligt. I förhållande till 1939 års ostproduktion utgör årets endast 35 procent. Lagren voro i år vid utgången av augusti obetydligt lägre än 1941, men endast 57 procent av lagren vid samma tid 1939.

Äggproduktionen har under det gångna produktionsåret varit avsevärt mindre än under normala förhållanden, beroende på den minskning av hönsstammen, som skett och som föranleddes av den felslagna foderskörden förra året. Nedgången i hönsstammen sedan äggregleringens början i september 1941 beräknas utgöra ungefär en fjärdedel. Produktionen av ägg under tiden sedan äggregleringens genomförande beräknas av livsmedelskommissionen ha utgjort omkring 37,000 ton. Av denna myckenhet ha cirka 17,000—18,000 ton omsatts inom ransoneringens ram. Under normala tider beräknas producenternas egen förbrukning uppgå till omkring 15,000 ton per år. I detta läge har man anledning antaga att förhållandevis större kvantiteter än vanligt konsumeras hos producenterna, vartill den knappa tillgången på andra livsmedel torde bidra. På grund av den under de senare veckorna avsevärt minskade äggproduktionen, som i och för sig är en normal säsongmässig företeelse, har ägg-ransonens storlek i nuvarande läge minskats med en tredjedel. Man har anledning hoppas, att produktionen så småningom skall öka på grund av den stimulans därtill som ligger i den ökade fodertilldelningen åt producenter, som försälja sina ägg till auktoriserade uppköpare. Importmöjligheterna, som normalt spela stor roll under vinterkvartalet och därmed för tillgången på ägg till påsken, äro nu mycket obetydliga.

I dagens läge är tillgången på *fisk* en av våra mest aktuella och bekymmersamma försörjningsfrågor. Fisket kan icke bedrivas på samma sätt som före kriget. Fiskarna kunna icke gå ut på sina gamla fiskeplatser utan måste hålla sig inom ett betydligt mindre område än förut. Tillgången på flytande bränslen är knapp och tvingar till en hushållning, som inkräktar på tilldelningen även till fiskebåtarnas motorer. Under den senaste tiden ha till detta kommit de ökade riskerna för minsprängning. Alla dessa omständigheter bidra till att begränsa tillförseln av fisk. Ett ytterligare minus för fiskförsörjningen är, att importen av färsk fisk, som före kriget var ganska stor, numera avsevärt nedgått. Under 1941 utgjorde importen av färsk fisk knappt 12 procent av den normala importen; under de sju första månaderna innevarande år har den stigit något, ehuru obetydligt. Likaså har importen av salt sill i det närmaste upphört. Å andra sidan har den rätt betydande exporten av fisk praktiskt taget helt inställt.

Mot bakgrunden av här skisserade svårigheter för fisket framstå de resultat vartill fisket lett såsom mycket anmärkningsvärda. En jämförelse med det

Ang. landets försörjningsläge. (Forts.)

sista fredsåret 1938 ger vid handen, att tillförseln av fisk under månaderna januari—augusti 1942 varit betydande. Under 1942 har sålunda i Göteborgs fiskhamn försäljning av fisk skett till kvantiteter som med endast 10 procent understiga samma period fredsåret 1938. Särskilt fångsten av torsk och likartad fisk har innevarande år varit gynnsam, i det dessa fångster ökat med 25 procent i jämförelse med 1938. Sillfångsterna äro i stort sett likvärdiga med fångsterna 1938, under det att skarpsillfisket och fångsten av flatfisk hållit sig under fångsterna 1938. Vad fisket utanför Skåne och Blekinge angår må framhållas, att totalfångsten under innevarande år intill utgången av augusti visar en ökning av mer än 50 procent i förhållande till samma tidsperiod 1938; däremot har den varit lägre än 1941. Strömmingsfisket vid ostkusten har under de båda första krigsåren icke kunnat uppvisa samma goda resultat som de närmast föregående åren. Orsaken härtill torde i första hand vara att söka i de utomordentligt hårda vintrarna. Under innevarande års sju första månader har emellertid fångsten av strömming förbättrats. I förhållande till samma tid 1938 innebära fångsterna under januari—augusti en ökning med omkring 20 procent. Av totalkvantiteten av under ifrågavarande period 1942 fångad strömming eller 18,667 ton faller huvuddelen på tiden maj—augusti. Enbart i augusti uppgick fångsten av strömming vid ostkusten till cirka 5,490 ton.

På grund av den rådande knappheten på livsmedel i övrigt har efterfrågan på fisk i mycket avsevärd grad stegrats. De ilandförda fångsterna ha därför icke räckt till för att täcka behovet. Från statsmakternas sida ha vidtagits åtgärder för att i möjligaste mån söka åstadkomma en rättvis fördelning mellan de olika behov som skola tillgodoses med fisk. En reglering av handeln med övervägande delen av den saltsjöfisk, som fångas vid rikets kuster, har sålunda genomförts. Denna innebär, att livsmedelskommissionen bestämmer om den ilandförda fisken skall säljas i färskmarknaden eller om den skall gå till konserverfabriker, salterier eller användas på annat sätt. Mellan de olika parti-handlarna, konserverfabrikerna, salterierna o. s. v. kvoterar fisken efter grunder, som fastställas av livsmedelskommissionen. Även parti-handlarna äro skyldiga att, i den mån tillgången på fisk är mindre än efterfrågan, vilket nu sedan länge varit fallet, verkställa fördelning av fisken på sina detaljistkunder i förhållande till dessas tidigare inköp. De hittills vidtagna anordningarna ha emellertid icke visat sig vara tillräckliga för att åstadkomma en rättvis fördelning av tillgängliga fiskkvantiteter. Andra, längre gående åtgärder i detta syfte synas därför oundvikliga. Inom livsmedelskommissionen förberedas också för närvarande sådana åtgärder.

Tillgången på *kolonialvaror* av olika slag har växlat beroende på ojämnheter i importen. Sådan lagerställningen för närvarande gestaltar sig synes möjlighet föreligga att med nuvarande begränsade tilldelningsgrunder täcka behovet av kaffe under instundande vinter; telagren äro däremot väsentligt knappare. Av kryddor och mandel torde förefintliga lager ungefär motsvara trefjärdedels års förbrukning.

I anslutning härtill förtjäna några ord att nämnas om *vitaminförsörjningen*. Landets behov av vitaminkoncentrat och råvaror för sådant tillgodoses i normala fall genom import. Denna möjlighet står nu icke öppen i tillnärmelsevis samma omfattning som förut. Åtgärder ha vidtagits för att så långt möjligt tillvarata de inhemska tillgångarna, främst fiskolja. Således beräknas tonfisklever lämna ett avsevärt tillskott av A-vitamin av den art som lämpar sig för vitaminisering av margarin. Vidare ha framvunnits icke obetydliga mängder fodertran. Tillgångarna på A-vitaminrika oljor tillåta med största sannolikhet icke samma A-vitaminisering av margarinet

Ang. landets försörjningsläge. (Forts.)

innevarande vinter som förut, varför en sänkning av A-vitaminhalten torde bli ofrånkomlig. Försök pågå emellertid med ersättningsmedel av karotin och vissa oljor. För husdjursändamål beräknas endast vissa A-fattiga, men D-vitaminrika oljor, s. k. industriträn, komma till användning, närmast för höns och svin. Genom den bättre höskörden torde för övrigt behovet av A-vitamin för husdjuren vara tämligen väl tillgodosett. Försörjningen med C- och D-vitamin ger ej anledning till särskilda bekymmer.

Vad därefter beträffar de faktorer som inverka på jordbrukets produktionsmöjligheter under kommande år förtjänar särskilt tillgången på konstgödsel och fröer att uppmärksammas.

I fråga om *konstgödselmedlen* gäller, att tillgången på kaligödsel, som helt är beroende av import, är tämligen tillfredsställande. Även i fråga om kvävegödningsmedel beror den fortsatta tilldelningen i stor utsträckning på import. Tilldelningen av superfosfat har för innevarande konstgödselår måst inskränkas till följd av den allt knappare tillgången på råvara. Någon import av utländsk råfosfat kan man numera praktiskt taget icke räkna med, och den inhemska produktionen av apatit, som är av betydande dimensioner, har dock ännu ej nått den omfattning, som ter sig möjlig och som eftersträvas. Man har emellertid stora förhoppningar att under kommande år den på inhemsk råvara grundade superfosfattillverkningen skall bliva tillräcklig för att åtminstone nödortfikt täcka behovet.

Tillgången av olika *fröslag* för 1943 års sådd är på det hela taget god, särskilt av de viktiga fröslagen rödklöver och timotej och övriga vallväxter. I fråga om rotfruktsväxter finnes mer än erforderlig tillgång på betfrö av alla slag, och även kålrotsfrö torde finnas i något så när tillräcklig mängd under det att någon brist förefinnes beträffande rovfro. Av de viktigaste kökssväxtfröerna finnes god tillgång.

Jag övergår härnäst till att med några ord beröra utrikeshandeln med livsmedel. Under de första nio månaderna 1942 har värdet av importen av livsmedel, fodermedel och utsäde uppgått till i runt tal 243.6 miljoner kronor mot 143.5 miljoner kronor under samma tid 1941. Detta innebär att importen stigit med omkring 100.1 miljoner kronor eller nära 70 procent i jämförelse med motsvarande period året förut. Värdet av exporten under tiden januari—september 1942 uppgår endast till 12.4 miljoner kronor jämfört med 48.6 miljoner kronor samma period 1941, vilket motsvarar en nedgång med 36.2 miljoner kronor. Den reala innebörden härav är uppenbar. Vi ha under den gångna delen av året kunnat hemtaga betydligt större varukvantiteter och avhänt oss mindre mängder än under samma tid året förut.

Vad till en början angår *exporten* av livsmedel och därmed sammanhängande varuslag under de tre första kvartalen innevarande år kan nämnas följande. Exporten av *slaktboskap och svin* har varit så ringa att man helt kan bortse från densamma. Det rör sig om fyra nötkreatur och två svin. Den utförsel av *hästar* som förekommit, nämligen omkring 2,450 stycken har avsett sådana slag, varav överskott varit för handen. Av *kött* ha 344 ton utförts under året, varav 300 ton utgjorts av hästkött och 25 ton av renkött. Denna export, som ägt rum under årets fyra första månader, har uteslutande gått till Norge i enlighet med det i september 1941 överenskomna tilläggsavtalet; i utbyte mot dessa kvantiteter har Norge levererat för oss värdefulla varor. Export av *fläsk* har icke förekommit under året. Däremot ha, med anledning av en under hösten 1941 skedd import av slaktade grisar från Danmark, vilken erhållits under villkor att viss mindre del av importen skulle vidarebefordras till Norge, under året till sistnämnda land utförts 228 ton fläskaladåb. I fråga om *fisk* ha under året exporterats sammanlagt 1,839 ton mot en im-

Ang. landets försörjningsläge. (Forts.)

port av 7,407 ton färsk, saltad och kryddad fisk. Utförseln utgöres väsentligen av saltad skarpsill, som beretts av överskottssill vid en tidpunkt, då skarpsillen normalt icke tillvaratages och varan på grund därav icke visat sig hållbar. Denna export har gått till Finland. Till Rumänien har salt sill och skarpsill exporterats i utbyte mot smörjoljor. Någon export av smör och ägg har icke förekommit under året. Vad angår spannmål redovisas tullstatistiskt en export å 3,000 ton råg. Denna utförsel är emellertid av mera formell natur. Kvantiteten har utskeppats till Finland och motsvaras på importsidan av ett lika stort parti, som övertagits från i vintras i Visby infrusna finska fartyg. Vidare har förekommit en export av 9,938 ton rågmjöl, vilken likaledes ersatts med motsvarande kvantitet av Finland utomlands inköpt och till oss levererad råg. Exporten har uteslutande karaktären av förskottsleverans under den tid, då isblockaden lade hinder i vägen för direkt transportförbindelse mellan å ena sidan Nordnorge och Finland samt å andra sidan Danmark och Tyskland. I fråga om potatis och kålrötter har under året förekommit en utförsel till Finland utan kompensation av sammanlagt 4,572 ton. Slutligen bör nämnas att till Norge exporterats något över 2,600 ton socker samt omkring 1,200 ton sirap mot import därifrån av fisk till samma värde i överensstämmelse med gällande handelsavtal. I detta sammanhang kan erinras om att Sverige till Finland utlånat 5,000 ton danskt socker. Sistnämnda kvantitet kommer att från Danmark återlevereras av årets skörd.

Gentemot den nu närmare preciserade relativt begränsade exporten av livsmedel vill jag här nämna några siffror rörande den import av livsmedel som förekommit under de tre första kvartalen innevarande år. Sålunda kan nämnas en införtullad import av 2,800 ton fläsk. Den faktiska importen av fläsk under nämnda tid uppgår dock till 3,700 ton, vilken kvantitet i sin helhet icke under nämnda tid hunnit införtullas. Av köttkonserver ha under samma tid inkommit 3,100 ton. Såsom redan nämnts ha under här ifrågavarande period importerats omkring 7,400 ton fisk av olika slag. Importen av ägg uppgår till drygt 300 ton, huvudsakligen från Danmark. Införseln av spannmål utgöres av omkring 55,000 ton vete, 6,500 ton havre samt 13,300 ton majs, huvudsakligen västerifrån. Av risgryn ha under här ifrågavarande period införts omkring 10,500 ton. Vidare har förekommit en import av omkring 22,000 ton oljehaltiga frukter, 7,600 ton talg, 17,300 ton vegetabiliska feta oljor samt 3,400 ton växtfett. Av fodermedel ha införts cirka 5,800 ton kli samt omkring 83,000 ton foderkakor. I vad angår socker visar tullstatistiken endast en mycket ringa importkvantitet — 10 ton — vilket har sin orsak däri, att den import av socker som skett från Danmark upplagts dels å tullnederlag och dels i frihamn, till en sammanlagd kvantitet av omkring 16,000 ton. Slutligen kan nämnas att importen av kaffe under årets tre första kvartal uppgått till omkring 5,300 ton.

Det framgår av denna översikt att vårt land på grund av den begränsning i handelsförbindelserna, som kriget vållat, och till följd av de dåliga skördarna 1940 och 1941 befinner sig i ett försörjningsläge som genomgående kännetecknas av knapphet och på vissa punkter utmärkes av brist.

De resurser, vi tidigare förfogade över i form av lager, äro nu endera helt förbrukade eller också ha de i regel smultit samman i sådan grad att de äro av relativt ringa betydelse för den aktuella försörjningen.

Trots de betydande handelspolitiska svårigheterna har det lyckats att genom tillförsel utifrån förstärka basen för vår försörjning och detta såväl när det gäller industriens förseende med råvaror och förnödenheter som i fråga om befolkningens mera omedelbara behovstäckning med bl. a. bränsle, livsmedel och övriga varor.

Ang. landets försörjningsläge. (Forts.)

Importbegränsningen är dock mycket kännbar.

Det framgår emellertid av den redogörelse, jag här lämnat, att ett mycket omfattande arbete utförts för att stärka och bygga ut den inhemska produktionen.

Ersättningstillverkningar ha upptagits, nyproduktion har etablerats och utvidgning av redan tidigare bedrivna tillverkningar eller rörelsegrenar har skett.

Jordbrukets produktion, som under ett par år drabbats av ogünstiga väderleksbetingelser, har under innevarande år haft förmånen av bättre villkor. Följderna av de båda dåliga åren äro emellertid allttjämt kännbara och sätta i hög grad sin prägel på försörjningsläget i dag och under det år, som närmast ligger framför oss.

Den förbättrade skörden i år är en ljuspunkt, men det har framgått av min översikt att förbättringen till sin storlek är oviss och att den långt ifrån kännetecknar alla områden av jordbrukets produktion. I fråga om ett par viktiga grödor är resultatet i år sämre än de föregående åren. Det vore därför oriktigt att dölja, att svårigheter ligga framför oss.

Genom intensivt arbete och sträng hushållning kunna vi dock säkerställa vårt folks bärning under det nya försörjningsåret.

Ordet lämnades härefter till hans excellens herr statsministern **Hansson**, som yttrade: Herr talman! Behovet av en god kontakt mellan regering och riksdag är större i allvarstider än annars. Det har därför varit ett önskemål att riksdagen kunde sammanträda någon gång under hösten. Några ärenden av den brådskande natur att regeringen ansett sig böra påkalla beslut av riksdagen före nästa lagtima riksmöte föreligga icke. Då det emellertid ansetts vara av betydelse att riksdagen erhöle vissa meddelanden om försörjningsläget och utrikesläget, har den utväg anlitats, som anvisas i § 56 riksdagsordningen. Det är en i viss mån ny metod i kontakten mellan regering och riksdag, som härmed försökes. Jag vill gärna uttala den förhoppningen att den skall visa sig vara god och gagnande. Den omständigheten, att riksdagen sammanträder för att mottaga meddelanden från regeringen, innebär icke, att riksdagens ledamöter tillmätas rollen av endast åhörare och mottagare. Det är min förhoppning att samma ömsesidighet, som i allmänhet kännetecknar regeringens och riksdagens möten med varandra, även denna gång skall fullt ut komma till uttryck. Regeringen är tacksam att få del av de meningar, som hysas inom riksdagen, och är för sin del angelägen om att på allt sätt bidra till att meningsutbytet blir så givande som möjligt.

Finansministern, som i första hand har ledningen av den allmänna ekonomiska politiken, är tyvärr av sjukdom förhindrad att nu övervara riksdagens sammankomster. Det har därför fallit på min lott att till riksdagen framföra meddelandena i denna del.

Redan före sommaren upptog finansministern överläggningar angående den ekonomiska politiken med representanter för statliga myndigheter, näringsorganisationer, bankväsendet m. fl. områden av det ekonomiska livet. Närmast gällde det att hos olika intressegrupper vinna stöd för strävan att stabilisera priserna.

Efter dessa överläggningar i en mindre krets utvidgades samarbetet i september månad till att omfatta ett ganska betydande antal representanter för de intressen och synpunkter, som göra sig gällande inom vårt näringsliv. Vid de utvidgade överläggningarna voro företrädade arbetsgivare- och löntagareorganisationerna, organisationer inom jordbruk, industri, handel och hantverk samt

Ang. riktlinjer för den ekonomiska politiken.

Ang. riktlinjer för den ekonomiska politiken. (Forts.)
statens tjänstemannaorganisationer. Vid sammankomsterna diskuterades frågan om de åtgärder, vilka kunde behöva vidtagas inför faran för en inflationistisk prisutveckling.

Att regeringen på detta sätt vänt sig till de stora sammanslutningarna i syfte att vinna deras medverkan för att genom skapandet av en fast prisnivå uppehålla vårt penningvärde, har sin grund däri, att vi stå inför ett i viss mån nytt läge i strävandet att behärska prisstegringen och förhindra en inflation. Hittills har prisstegringen så väsentligt varit orsakad av stegringar på kostnadsidan, vilka legat utanför vår påverkan, att alla ansträngningar ha fått inriktas på att hålla prisstegringarna inom den av ofrånkomliga kostnader bestämda ramen. Nu ha dessa orsaker till prisstegringen förlorat en väsentlig del av sin styrka, och i stället ha sådana faktorer som vi själva kunna behärska trätt fram såsom de farligaste krafterna till en fortsatt uppdrivning av priserna. Lämnade åt sig själva vinna dessa faktorer alltmer i styrka därigenom att de olika ekonomiska grupperna var för sig söka kompensation för stegrade levnadskostnader i en ökning av sina penninginkomster. Regeringen har då i hänvändelsen till de stora företagare- och arbetstagarersammanslutningarna sett den enda formen för att nå en samfäll och tillfredsställande lösning av problemet om inflationens bekämpande. Regeringens åtgöranden i detta syfte ha skett i överensstämmelse med den mening riksdagen uttalade i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition om penningpolitiken.

Vid de förda överläggningarna blev det klart att alla delade regeringens mening, att inflationsfaran måste med all makt bekämpas. Allmänt medgavs också, att varje grupp måste avstå från något av sina eljest som rimliga ansedda krav på fortsatt och ökad kompensation i form av ökade inkomster, för att man skulle kunna skapa en fast prisnivå och därmed grundvalen för en förnuftig avvägning mellan olika intressen. På samma gång uttalades emellertid från skilda håll den meningen, att stundens bördor borde utskiftas på ett rimligt sätt och utan oskälig belastning av någon viss grupp.

I det komplex av frågor, som tillhör kampen mot inflation, voro vissa delspörsmål mera trängande aktuella än andra. Det visade sig snart nog omöjligt att på en gång och tillräckligt snabbt finna en lösning på de många olika spörsmålen. Det blev för regeringen nödvändigt att träffa vissa avgöranden på särskilda punkter, även om detta på grund av frågornas inbördes samband måste anses olägligt för arbetet i det hela.

Sålunda beslöt regeringen bemyndiga livsmedelskommissionen att fastställa normalpriser på brödsäd och fodersäd och att därvid utgå från de av kommissionen föreslagna priserna. I förhållande till fjolårets priser innebär detta vissa av den rikligare skörden betingade sänkningar. Vid fastställandet skulle beaktas, att jordbrukets samtliga prisfrågor skola tagas under förnyad omprövning i samband med slutförandet av de planerade åtgärderna på samhällslivets olika områden till mötande av en inflationistisk prisutveckling.

Inom ett annat område nämligen skogsbruket ha under oktober månad priserna på ved och massaved måst fastställas, varvid vissa jämkningar uppåt icke lämpligen kunnat undvikas. De medgivna prishöjningarna innebära väsentligen en anpassning med hänsyn till nödvändigheten av att räkna med avverkningar även inom områden, där kostnaderna i förhållande till hittillsvarande priser legat så högt, att avverkning i behövlig omfattning icke kommit till stånd. Samtidigt med dessa prisjämkningar ägde avtalsförhandlingar rum angående nya priser för huggning och körning. Vid den träffade uppgörelsen ha även här vissa höjningar skett.

Oberoende av dessa avgöranden, som icke ansetts kunna uppskjutas, har arbetet fortsatt med att klarlägga de olika möjligheterna att påverka utveckling-

Ang. riktlinjer för den ekonomiska politiken. (Forts.)

en i avsedd riktning. Närmast har det gällt att i stora drag angiva målsättningarna för den ekonomiska politiken i nuvarande läge samt inrikta och övervaka det vidare arbetet inom olika hithörande fält. Det har anförtrotts åt direktör Gustaf Söderlund att i samarbete med anlitade sakkunniga sammanhålla och leda erforderliga överläggningar och utredningar.

Ett program, innefattande riktlinjer för den ekonomiska politiken, föreligger nu som ett första resultat av detta arbete. Ehuru detta program ännu är endast preliminärt och sålunda icke kunnat fastställas, vill jag, i anknytning till detsamma, giva riksdagen en överblick av de problem vi möta och grunddragen i arbetet på deras lösning.

Till en början må då konstateras, att i den nuvarande situationen med dess risker för en inflationistisk utveckling frågan om penningvärdets bevarande måste träda i förgrunden, delvis i konflikt med speciella försörjningsintressen. Tyngdpunkten i den ekonomiska politiken bör därför förläggas till strävandena att hejda en ytterligare prisstegring. Hit hör ej blott en direkt påverkan på själva prisbildningen genom prisreglerande och priskontrollerande åtgärder utan tillika och icke mindre ett motverkande av den utveckling i prisstegrande riktning, som för närvarande kännetecknar de för prisbildningen betydelsefulla faktorerna. Det gäller sålunda i främsta rummet *att* i möjligaste mån hindra inkomststegringar, *att* skärpa de prisreglerande åtgärderna, *att* minska knappheten på arbetskraft *samt att* eliminera ett sådant överskott på köpkraft, som kan bilda underlag för en prisuppdrivande efterfrågestegring.

Med den frånvaro av balans mellan tillgång och efterfrågan, som kännetecknar varje bristhushållning, måste ökade penninginkomster inom samhället betyda en stegrad spänning, i det att efterfrågan på varor och tjänster därmed kan ytterligare förstärkas. Ur denna synpunkt skulle man kunna anse varje form av inkomststegring såsom i nuvarande läge ovälkommen. När det gäller den ekonomiska politikens inriktning, måste emellertid en åtskillnad göras mellan å ena sidan inkomststegringar, som följa av ökade produktiva insatser, och å andra sidan inkomststegringar, åstadkomna genom höjning av varupriser, tidlöner, ackordsatser, taxor, arvoden, provisioner, marginaler och dylikt. De förra utgöra som regel nödvändiga förutsättningar för ökning av tillgången på varor och tjänster och böra fördenskull icke angripas. Det torde exempelvis icke vara möjligt eller riktigt att vid en utökning av arbetstiden begära, att det ökade arbetet skall utföras utan ersättning. De inkomststegringar däremot, som endast innebära en uppflyttning av a-prisnivån, öka den tillgängliga köpkraften utan att öka varutillgången och äro fördenskull direkt farliga för prisutvecklingen. De innebära en höjning av produktionens kostnads-element samt verka därigenom uppdrivande på produktpriserna, och de ge stimulans åt andra grupper att också komma med anspråk på stegrade priser och löner. Dylika inkomststegringar måste i nuvarande läge bestämt motarbetas.

Så här års äro frågorna om lönesättningen i de kollektiva avtalen gemenligen aktuella. Även i år är så förhållandet. Det gäller icke blott krav på löneförbättringar för vissa lågt avlönade grupper utan därjämte från ett eller annat håll mera allmänna uppflyttningar. Den för hela näringslivet så betydelsefulla frågan om dyrtidskompensation, som hittills reglerats enligt indexavtal mellan landsorganisationen och svenska arbetsgivareföreningen, är emellertid den centrala lönefrågan. Till dessa avtal ansluta sig överenskommelser eller regleringar inom så gott som hela den privata arbetsmarknaden.

En av förutsättningarna för att man nu skall kunna åstadkomma ett stopp i prisstegringen är, att man undviker sådana förskjutningar i lönerna till arbetare och anställda som kunna ge anledning till prisstegrande kostnader i pro-

Ang. riktlinjer för den ekonomiska politiken. (Forts.)
duktionen eller till nya efterfrågeskapande penninginkomster i konsumenternas händer. Vad indexuppgörelsen angår torde möjligheten att undgå vidare lönehöjningar i kompensationsväg ligga inom räckhåll i samband med att motsvarande stabiliseringsåtgärder vidtagas på andra ifrågakommande områden. På så sätt och genom en starkt återhållsam lönepolitik även i övrigt skulle man praktiskt taget uppnå ett lönestopp mot att man även vidtager andra åtgärder för att skapa ett stopp i stegringen av levnadskostnaderna.

Icke blott inom de kollektivavtalsreglerade områdena utan även eljest inom såväl det privata näringslivet som för statens och kommunernas befattningshavare bör frågan om dyrtidskompensation få en motsvarande lösning.

Det må i detta sammanhang beaktas, att lönefrågorna i allmänhet i motsats till de övriga åtgärder, som ingå i programmet för inflationens bekämpande, helt äro beroende av vederbörande parter egna beslut. Den kontroll över varupriser, som staten utövar, har ingen motsvarighet, när det gäller lönerna. Såvitt möjligt bör denna frihet bevaras. De berörda parternas intresse härav bör vara en anledning för dem att infoga sitt handlande i den ekonomiska politik, som staten finner sig böra bedriva till förhindrande av en inflationistisk utveckling.

På företagensidan är inkomstnivån i regel ej på samma sätt som för löntagarna föremål för någon årsvis skeende bestämning. Det är också här fråga om ett mera komplicerat förhållande, där inkomsten väsentligen bestämmas av den fortlöpande prisbildningen å ena sidan och utvecklingen av produktionskostnaderna å den andra. Frågan om motverkande av inkomststegringar för hithörande grupper blir därför i allt väsentligt en fråga om hur effektivt den statliga prisregleringen och priskontrollen kan bringas att arbeta. Vad som skapas i inkomstväg genom nedbringande av produktionskostnaderna som följd av rationalisering eller dylikt, har samma karaktär som varje annan, av ökade produktiva insatser framkallad inkomststegring. Det ger ökad effektivitet och kan möjliggöra en lägre prissättning. En inkomststegring av denna art bör därför ej angripas.

I fråga om prisregleringen måste nya riktlinjer fastställas, om en effektiv uppbromsning av prisstegringen skall kunna äga rum. Man kan icke längre följa metoden att medgiva prishöjningar för att helt eller delvis täcka inträffade kostnadsökningar. Prispolitiken bör inriktas på att genom ökad fasthet i prissättningen mobilisera företagens eget intresse av att hålla kostnaderna tillbaka. Kommer man fram till ett lönestopp och lyckas man därjämte åstadkomma en stabilisering av importpriserna, bör den oundgängliga kostnadsstegringen kunna begränsas till ett minimum och därigenom förutsättningar skapas för ett praktiskt taget allmänt prisstopp. Detta betyder, att inträffade kostnadsökningar skola bäras inom förut godkänd vinstmarginal och att prishöjningar icke komma att beviljas annat än i rena undantagsfall. Möjligheterna att företaga sänkningar böra i högre grad än för närvarande beaktas. Likasom ett lönestopp och ett prisstopp vid införandet förutsätta eller betinga varandra, så böra de också i fortsättningen uppehållas jämsides med varandra.

För att förhindra, att arbetet för en stabilisering av pris- och löneläget störes av prisrörelser, som kunna undvikas, har regeringen lämnat priskontrollnämnden direktiv rörande prisregleringen, vilka betyda införande av ett provisoriskt prisstopp.

Vid tillämpningen av en skärpt prisreglering kommer man i praktiken att möta både ömtåliga och vanskliga problem. Fall kunna otvivelaktigt inträffa, där man icke kan undgå viss prishöjning, om man över huvud taget vill ha fram den ifrågavarande produktionen. Särskilt blir så förhållandet, om produkten helt eller delvis består av importerad vara. I dylika fall behärskar man nämligen

Ang. riktlinjer för den ekonomiska politiken. (Forts.)

icke kostnadselementen på samma sätt som inom det egna landet. Många av de importerade varorna äro emellertid av sådan natur, att man hellre får avstå från importen än se denna utöva ett skadligt inflytande på prisnivån i landet. Problemet kan visserligen kompliceras både genom egna exportintressen och genom handelspolitiska sammanhang, men på något sätt måste förhindras, att importen av varor, som vi icke oundgängligen behöva, får omintetgöra våra strävanden att stabilisera prisnivån. Det är i varje fall icke rimligt, att ett exportintresse skall få föranleda en dyrbar varuimport utan att självt bära merkostnaden för en sådan import. Är import av detta slag oundgängligen nödvändig för landets försörjning, får man genom clearingåtgärder eller på annat sätt söka hålla importvaran i ett pris, som kan tolereras.

I sammanhang med de åtgärder, som nu planeras för motverkande av inkomststegringar, får övervägas om förutsättningar och anledningar föreligga att sätta i kraft det redan utarbetade förslag om utdelningsbegränsning för aktier, att gälla parallellt med ett lönestopp.

Löne- och prisstopp — även i den mera smidiga form som här avses — samt utdelningsbegränsning äro av beskaffenhet att öva ett tryck på företagsamheten och produktionsviljan, som i längden icke kan utan skadeverkningar upprätthållas. Men i nuvarande läge framstå de som nödvändiga uppbromsningar för att undgå en olycklig utveckling.

I den mån det är möjligt utan att därmed bidra till en inflationistisk prisutveckling, gäller det naturligtvis även i nuvarande skede av bristhushållningen främst att bereda ökad tillgång på varor och tjänster. Det väsentligaste hindret för en sådan strävan ligger för närvarande däri, att arbetskraften är alldeles för knapp på de viktigaste produktionsområdena. Jag behöver icke här i detalj skildra den brist på arbetskraft, varunder vi länge lidit och fortfarande lida. Det skulle vara ett utomordentligt stöd i kampen mot inflation, om man kunde utjämna klyftan mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft. Strävandena i sådan riktning kunna gå ut på att *dels* så att säga dryga ut den tillgängliga arbetskraften genom ett bättre tillvaratagande av densamma, *och dels* minska efterfrågan på arbetskraft.

Ett utdrygande av arbetskraften innefattar framför allt en mobilisering av arbetsmarknadens öppna och dolda reserver. Man har här väsentligen att räkna med kvinnorna samt med korttidsarbetare inom sådana delar av näringslivet, som icke för närvarande äro fullt sysselsatta. En mobilisering av dessa reserver måste eftersträvas.

Vad kvinnorna beträffar, är det närmast fråga om att tillgodogöra sig den arbetskraft, som med eller utan avlöning förekommer inom hemmen och som av olika anledningar är mycket elastisk. Sedan länge hava ansträngningar gjorts att i samverkan med arbetsmarknadens parter ur denna källa hämta en ersättning för den förlust av manlig arbetskraft som inkallelserna förorsakat. Det borde inte vara omöjligt att nå ganska långt på denna väg, men det vill synas, som om vissa lönefrågor av principiell natur hittills på många håll stått hindrande i vägen. Det är angeläget, att dessa med det snaraste lösas.

I fråga om korttidsarbetarna föreligger tyvärr visst slöseri med arbetskraft, nämligen så till vida, att dessa arbetare icke effektivt utnyttjas. Vare sig det gäller minskad daglig arbetstid, minskad veckoarbetstid eller periodisk permission med korta intervaller, blir mellantiden icke tillräckligt utnyttjad. Närmast borde det ankomma på vederbörande parter att härvidlag vidtaga erforderliga ändringar genom att koncentrera driften till vissa längre perioder och i övrigt tillvarata arbetskraften för annan produktion. I särskilda fall eller inom vissa branscher kan det bli erforderligt att direkt ingripa för att uppnå sådant resultat.

Ang. riktlinjer för den ekonomiska politiken. (Forts.)

Minskningen av efterfrågan på arbetskraft kan åstadkommas genom att vissa i nuvarande läge mindre behövliga verksamheter tillfälligt begränsas eller helt inställas och den därigenom friställda arbetskraften överföres till nödvändigare verksamheter.

Nu nämnda åtgärder syfta alla till en lättad arbetsmarknad i den meningen, att arbetskraft skall kunna bli tillgänglig i ökad omfattning för de viktiga produktionsområden, som eljest ofta lida brist på arbetskraft. Frågan är emellertid ingalunda därmed löst. Det svåraste spørsmålet återstår, nämligen att till vederbörliga produktionsområden överföra den friställda eller mobiliserade arbetskraften. Erfarenheterna från de försök till överflyttning av arbetskraft från ett område till ett annat, vilka hittills vidtagits, ge vid handen, att vi i stort sett ej besitta några effektiva medel för en lösning av hithörande spørsmål efter rationella och godtagbara linjer. Att komma till rätta med saken helt och hållet på frivillighetens väg leder till metoder, som medföra avsevärda kostnader och inverka störande på löneläget. Å andra sidan skulle ett tillgripande av det tvång, som tjänstepliktslagen möjliggör, icke komma att undanröja dessa olägliga konsekvenser. Därjämte kan ifrågasättas, huruvida vid en tvångsoverflyttning man skulle uppnå ett produktionsresultat, som skulle svara emot de betydande kostnaderna. Man ledes fram till uttagande av vissa yngre årsklasser, vilka ännu icke äro lika starkt bundna till yrke och försörjningsplikt som de äldre. Men även för dessa årsklasser äro åtskilliga problem olösta. Strävandet att på här berörda område finna rationellare utvägar måste med kraft fullföljas.

Jag skall även med några ord beröra ett annat avsnitt av området för åtgärder mot inflation, nämligen penning- och kapitalmarknaden.

Den rikliga betalningsmedelsförsörjning, som under den sista tiden varit utmärkande för det penningpolitiska läget, kan sägas ha varit en förutsättning för den prisutveckling som ägt rum, även om den inte utlöst den hittillsvarande prisstegringen. Den utpräglade likviditeten kan bilda underlag för en stark efterfrågeökning och underlätta uppkomsten av en allmän flykt till sakvärden. Åtgärder böra därför vidtagas för att begränsa likviditeten hos kreditväsendet och allmänheten. Ensamma äro emellertid dylika åtgärder i rådande läge otillräckliga för att hindra en prisstegring; de förutsätta sådana ingripanden beträffande inkomstbildningen och prissättningen, som jag i det föregående berört.

Det köpkraftsöverskottet, som kommer till synes hos vissa befolkningskikt eller på vissa avsnitt av marknaden, är att anse å ena sidan som symptom på en med hänsyn till nuvarande förhållanden alltför god likviditet, å andra sidan som resultat av att inkomsterna till följd av varubrist och ransoneringsringar icke kunna finna normal användning. I den mån ransoneringsåtgärderna och de prisreglerande ingripandena effektiviseras och utsträckas till allt större delar av näringslivet, kan man vänta sig, att köpkraftens tryck inom övriga områden förstärkes. Det finns därför anledning att med lämpliga medel binda eller eliminera ett dylikt köpkraftsöverskott. Sådana ingripanden kunna antingen följa en aktiv linje, i vilket fall genom ett mer eller mindre utpräglat tvång köpkraften uppsuges, eller vara av mer passiv natur och endast syfta till att för köpkraftsoverskottet öppna användningsmöjligheter av ur den ekonomiska politikens synpunkt ofarligt slag.

Såsom ett led i det pågående arbetet böra ansträngningarna för att nedbringa statsutgifterna skärpas. I nuvarande läge bör principen vara att bereda utrymme för nödvändiga utgiftsökningar genom nedsättning av andra statsutgifter. Direktiv av denna innebörd ha meddelats departementen för

Ang. riktlinjer för den ekonomiska politiken. (Forts.)

deras behandling av anslagsfrågor till nästa statsverksproposition, varvid utjämning i sista hand får äga rum inom budgeten i dess helhet.

Den statliga upplåningspolitiken bör inriktas så, att finansieringen av statens utgiftsöverskott i största möjliga utsträckning förläggas till marknaden utanför riksbanken och affärsbankerna. Detta i syfte att undvika en monetär expansion i anledning av en sådan finansiering.

Den centrala penningpolitiken bör inriktas på att genom marknadsoperationer och med andra medel hindra att betalningsförhållandena gentemot utlandet ge upphov till nya kassamedel på marknaden. På samma sätt får man söka hindra att likviditeten ökas genom sättet för de statliga utgiftsöverskottens finansiering.

En ytterligare skärpning av beskattningen skulle minska de statliga utgiftsöverskotten och den fria köpkraften. Förvisso kan det göras gällande, att beskattningen redan drivits upp till sådan höjd, att något ytterligare icke är att taga. Det saknas emellertid ingalunda tecken på att överflödig köpkraft, som icke kan finna normal användning, är i ganska rikt mått tillgänglig inom olika befolkningsskikt och i olika avsnitt av marknaden. Från dylikt köpkraftsöverflöd riktar sig en mer eller mindre intensiv varuefterfrågan mot framför allt vissa konsumtionsområden av lyx- eller nöjeskaraktär eller i varje fall mot mindre nyttiga och nödiga varor eller tjänster. Det kan icke göras gällande, att sådana konsumtionsområden sakna möjlighet att lämna ifrån sig åtskilligt mera till den gemensamma hushållningen i en svår tid. En stegring kan därför komma till stånd av beskattningen för vissa konsumtionsområden av övervägande nöjes- eller njutningskaraktär.

Vid försöken att binda ett överskott av fri köpkraft och därigenom hindra densamma från att uppträda såsom efterfrågare av varor i marknaden torde man i många fall nödgas konstatera, att även en beskattning av den omfattning och den höjd, vi nu ha eller i enlighet med vad nyss sagts böra räkna med, likvisst kommer att lämna ej obetydlig köpkraft fri för användning efter konsumenternas eget tycke och smak. Bäst är, om sådan köpkraft kan på olika vägar kanaliseras och överföras i sparmedel. En ökning av den frivilliga sparverksamheten är ur dessa synpunkter av vikt. Genom att lämpliga sparformer göras tillgängliga och förståelsen för sparandets betydelse ökas kan en del av överskottsköpkraften ledas bort från områden, där den kan verka prisuppdrivande. Olika sätt att premiera vissa slag av sparande böra även anlitas. Möjligheterna att finna lämpliga former för att understödja ett till sparinstitutet knutet kontinuerligt sparande böra undersökas.

Som man finner av denna redogörelse möter i det praktiska arbetet att motverka inflationen och stabilisera prisutvecklingen först en grupp av spörsmål, där det gäller att ena vissa intressegrupper om åtgärdernas avvägning. Närmast komma härvidlag löneavtalsfrågorna och i sammanhang därmed jordbrukets prisfrågor samt grunderna för prissättning inom industri, hantverk, handel och samfärdsel; prisfrågorna falla visserligen icke under avtalsparternas befogenheter, men sättet för deras lösning torde bli bestämmande för parternas ställningstagande i de spörsmål, varöver de disponera. Det kan i detta sammanhang icke heller undgås, att man kommer in på principerna för ett ekonomiskt program i övrigt, ehuru väl avgörandet i hithörande frågor ankommer på statliga organ.

En framgångsrik kamp mot den hotande inflationen kräver medverkan och eftergifter av de olika intressegrupperna i samhället. Dessa eftergifter bliva dock små i jämförelse med de nedbrytande verkningar, som en inflation skulle medföra. På längre sikt bör det ligga i alla samhällsgruppers

Ang. riktlinjer för den ekonomiska politiken. (Forts.)

intresse att inflationen undvikas. Man bör därför kunna räkna med att inte enstaka befolkningsgrupper skola motverka strävandena att hindra inflation genom att ensidigt hävda sina egna krav och avböja varje eftergift i de egna anspråken under hänvisning till att tillräckliga eftergifter ej gjorts av andra grupper.

Möjligheterna att nå de angivna målen äro i väsentlig grad beroende av de olika ekonomiska gruppernas förståelse för vikten att hejda den successiva pris- och lönestegringen samt deras villighet att lämna sin medverkan vid kampen mot inflation. Vissa förutsättningar i övrigt för fullföljandet av ett stabiliseringsprogram föreligga för närvarande i högre grad än tidigare. Tack vare eftersommarens goda väderleksförhållanden och den därav betingade relativt goda skörden är sålunda försörjningen med vissa viktiga konsumtionsvaror bättre tryggad än för ett år sedan, samtidigt som de ökade skörde-resultaten möjliggöra en måttligare prissättning.

Det är min livliga förhoppning, att vid de fortsatta övervägandena och överläggningarna med representanter för sådana grupper, som närmast och i ett sammanhang ställas inför kravet att med bortseende från egna omedelbara och kortfristiga intressen lämna sina bidrag till kampen mot inflation, vårt folk skall visa sig i stånd att av fri och egen vilja med klar insikt om vars och ens ansvar samverka med regeringen och dess organ till framgång i den kamp, vi nu begynt mot nedbrytande inflationistiska krafter. Andra folk kämpa i våra dagar sina strider ej blott med dessa samma inre problem utan även på de långt mera fordrande slagfälten. Vår uppgift, förvisso även den svår, borde icke vara vårt folk övermäktig. Det är min förvisning att vi genom samverkan mellan alla goda krafter skola finna lösningar, som äro till båtnad för landet och folket.

*Ang. landets
bränsle-
försörjning.*

Herr statsrådet **Domö** erhöll ordet och anförde: Knappast någon annan gren av krisförsörjningen torde vara föremål för en så öppen och fortlöpande offentlig diskussion som bränslepolitiken. Detta finner jag endast naturligt. I pressen, radio eller föredrag bruka behovs-, avverknings- och lagersiffror ideligen passera revy, och själv har jag nyligen lämnat ett bidrag till denna upplysning i form av en uppsats i »Från departement och nämnder», som jag antar att de ledamöter av kammaren, som särskilt intressera sig för bränslefrågor, redan tagit del av. Jag finner det därför inte behövt att jag nu upprepar eller tröttnar kammaren med andra uppgifter och siffror än som äro nödvändiga för det stora sammanhangets skull. Och jag vill begränsa detta mitt inledande anförande huvudsakligast till några ögonblicksbilder och några mera allmänna synpunkter.

Om jag först håller mig till de fasta bränslena, ligger det i sakens natur att det måste finnas en bestämd relation mellan importen av fossila bränslen och vedproduktionen, i så måtto att nedgången i importen måste uppvägas av ökad vedavverkning. Enahanda gäller de flytande bränslena, i den mån ved eller produkter av ved måste användas såsom ersättning för dessa. Från detta oavvisliga sammanhang ges det ingen möjlighet till undanflykt, för så vitt man vill eftersträva att försörja människorna med erforderligt rumsvärme och hålla det produktiva livet i gång. Det går visserligen att minska behovet av avverkning genom att minska tilldelningen av bränsle eller helt inställa viss drift eller företa isoleringsförbättringar och bränslerationaliseringar i fastigheterna, och så har skett systematiskt och praktiskt taget över hela fältet, varigenom flera miljoner kubikmeter ved inbesparats och betydande nationalekonomiska vinster gjorts. Men det finns en gräns för denna åtstramande politik, en gräns

Ang. landets bränsleförsörjning. (Forts.)

som bestämmes bl. a. av hänsynen till människornas minimikrav i fråga om trivsel och deras beroende av den dagliga utkomsten i näringslivet. Dessutom ha restriktionerna delvis neutraliserats av de nya behov av bränsle, som uppstått främst för försvarsberedskapen, för upprustningen och för de ersättnings-tillverkningar, som avspärrningen nödvändiggjort, för att nu inte glömma kris-årens hårda vintrar.

Jag har velat bringa dessa i och för sig ganska självklara sammanhang i erinran med anledning av de växande importsvårigheterna. Att införsel av flytande bränslen skall kunna äga rum i någon större omfattning kunna vi inte räkna med i nuvarande krigsläge. Vad importen av fossila bränslen beträffar, offentliggjordes i pressen för någon vecka sedan vissa uppgifter om den stora eftersläpningen från Tysklands sida vid avtalens fullgörande. Som det framgick av dessa siffror har Tyskland enligt handelsöverenskommelserna förpliktat sig att under 1941 och 1942 leverera till oss 5.7 milj. ton kol och koks. Leveranserna stannade dock i fjol vid 4.9 milj. och under innevarande års tre första kvartal vid 2.5 milj. Hur mycket fossilt bränsle, som kan importeras i höst, är naturligtvis ovisst, men vi måste räkna med ett högst väsentligt årsunderskott i leveranserna. Vi ha grundad anledning att anta att dessa förseningar av leveranserna ej bero på annat än de ökade svårigheter, som krigets skärping dragit med sig. Men vi ha med mycket eftertryck framfört våra avtalsenliga anspråk. Hur starkt denna minskning av importen påverkar vårt avverkningsbehov, kan var och en förstå, när jag erinrar om att 1 milj. ton kol motsvarar ungefär 6¹/₂ milj. kbm ved; om man skulle anta att importunderskottet under dessa två år kommer att belöpa sig till 3 milj. ton, måste detta uppvägas av en avverkning, som går lös på inte mindre än 19¹/₂ milj. kbm ved. Den stora importnedgången i år är ingen höstnyhet utan kunde märkas redan i våras vid den tidpunkt, då skeppningarna normalt bruka komma i gång. Det var mot bakgrunden därav och för att regeringen, sitt ansvar likmätigt, inte skulle försumma att i tid förbereda åtgärder, som Kungl. Maj:t i våras för riksdagen framlade de så ofta diskuterade ändringarna i avverkningslagen med deras karaktär av fullmaktstadgande.

Trots de stora avbräck och misräkningar, som den minskade importen av kol och koks vållat oss, gingo vi emellertid när det gäller fasta bränslen, in i det nya bränsleåret inte sämre rustade än vid samma tidpunkt i fjol. Tack vare den mycket stränga åtstramningen i tilldelningen av fossila bränslen var tillgången på dessa den 1 juli i år ej mindre än i fjol. Och vedinventeringen den 1 juli visade ett deklarerat lager av bränn- och kolved på 31.2 milj. kbm, vilket var 1 milj. mer än som i fjol redovisades vid samma tid. Troligen bör dock det faktiska vedlagret vid bränsleårets ingång, på samma sätt som i fjol, skattas till 10 procent högre, i så fall till 34 å 35 milj. kbm, och på denna uppskattning vila också försörjningsplanerna. Vid bränsleårets början hade vi sålunda rent siffermässigt en något bättre utgångspunkt än förlidet år. Dels den restriktiva tilldelningspolitiken och dels det förtjänstfulla sätt, på vilket skogsägarna trots alla växande arbetskraftsbekymmer på det hela taget fullgjorde sin avverkningsplikt, ha möjliggjort detta relativt gynnsamma utgångsläge. Hur knapp marginalen än är, hur stora svårigheter som än lokalt kunna tillstöta och hur många besvärliga fördelnings- och transportproblem, som det ännu återstår att knäcka, räknar jag med att vi nödortfigt skola kunna reda upp situationen även under den nu påbörjade fjärde krigsvintern.

En förutsättning härför är dock, att vi genom en elkraftsransonering nedbringa den stora åtgång av kol, som annars skulle bli nödvändig för produktion av elektrisk energi och i så fall skulle hårt töra på våra knappa koltillgångar. En annan förutsättning är att svårigheterna med vedens transpor-

Ang. landets bränsleförsörjning. (Forts.)
terande kunna planenligt bemästras. En tredje förutsättning är att det i somras och under förhösten huggits tillräckligt stora mängder ved för att utfylla den brist, som uppstår framemot våren — till detta återkommer jag strax. En fjärde förutsättning — och den mest bekymmersamma — är att vi måste sänka våra anspråk på beredskapslagring och arbeta med mindre lager-tillgång.

Annorlunda och mörkare ter sig läget för bränsleåret 1943/44 och slutet av bränsleåret 1942/43, för vilken tid avverkningen under innevarande avverkningsår är avsedd. Sedan massaveden lagts in under produktionsplikten i enlighet med fullmakten i avverkningslagen, upptar avverkningsprogrammet för innevarande avverkningsår, d. v. s. från 1 juli 1942 till 30 juni 1943, en sammanlagd kvantitet av 55 milj. kbm. uppdelade på 35 milj. kbm bränn- och kolved, 15 milj. kbm massaved samt 5 milj. kbm valfritt bränn- och kolved eller massaved. För bränsleförsörjningen ända fram till 1 juli 1943 borde det ha fordrats ett tillskott från årets avverkning av omkring 8 milj. kbm bränn- och kolved, som att för hinna torka borde ha varit upphuggen före den 1 september. Men till denna tid ha enligt månatliga avverkningsdeklarationerna inte huggits mer än 4 milj. kbm, varav 0.7 milj. kbm massaved. Jag bör kanske inskjuta, att detta, om jag så får säga, förskottssystem, d. v. s. disponerande av en del av avverkningsårets ved redan under samma bränsleår, inte är någon nyhet i år utan måste tillgripas redan under de första krisåren för att fylla ut brist i importen och för att täcka vedens stegrade användning för olika ändamål. I den mån den tillgängliga brännveden inte skulle förslå under detta bränsleår, ha vi dock massaveden som reserv. Den omständigheten, att produktionsplikten av brännved till en del fått fullgöras i form av massavedshuggning, gör det befogat att nyttja denna massaved som ett buffertlager eller som ett utjämningsbränsle; det har med andra ord alltid underförståtts att den del av massaveden, som — innan produktionsplikten i år vidgades — avverkats inom produktionspliktens ram, primärt skulle utgöra en brännvedsreserv, även om man hoppats att ej behöva ta den i anspråk för annat än som industriråvara. I den mån massafabrikerna på grund av kraftbristen tillfälligtvis måste inställa sin drift i vinter, lättas också deras behov av råvara något. Men det är självklart, att vi med hänsyn till den redan stora minskningen av massavedslagren så långt som möjligt vilja disponera massaveden för sitt egentliga ändamål, helst som massaveden som vedbränsle ställer sig dyrare än annan ved. Troligen behöva endast några få miljoner kbm massaved tas i bruk som ersättningsbränsle, och om förståndiga dispositioner göras, böra inga större olägenheter därav vållas för den industriella försörjningen.

Då och då kan man i tidningarna läsa om nödrop från någon stad eller ort, dit tillförseln av ved gått mindre bra och där man fruktar för att bli utan bränsle någon tid nu när kylan kommer. Understucket ligger det då ofta en anklagelse mot myndigheterna för bristande planmässighet. Man må dock betänka att motorlasttrafiken av kända skäl befinner sig i ett kritiskt läge och att de vedmängder, som måste järnvägstransporteras — c:a 7 å 8 milj. kbm — nu äro ungefär dubbelt så stora som under förra världskrigets hårdaste belastning och ungefär 75 gånger så stora som under förkrigsperioden. När man dessutom vet att veden blott under vissa årstider kan forslas fram ur skogarna till upplagsplatser vid väg, järnväg eller flottled, bör man förstå, att det i fråga om veden likaväl som i fråga om andra förnödenheter under krisen lokalt kan uppkomma tillfälliga glapp eller brister. Det avgörande är emellertid, om dessa brister kunna täckas i behörig tid. Bränslekommissionen anser sig ha möjligheter härtill. Skulle ved inte kunna leve-

Ang. landets bränsleförsörjning. (Forts.)

reras enligt den ursprungliga tidtabellen, finns det ofta något buffertlager att ta i anspråk. En annan utväg är att disponera en del av massavedsreserven, och i yttersta nödfall kan även koks dirigeras till en bristort. Åtminstone med nuvarande tillgångar torde därför någon ångslan på en eller annan mindre välförsedd ort inte behöva finnas för att myndigheterna inte skola kunna tillhandahålla bostadsvärmet.

Vedanskaffningen för industriens och trafikens behov, särskilt för de större industri- och trafikföretagen, har hittills kunnat fortgå någotsånär tillfredsställande. Man måste emellertid räkna med vissa svårigheter att tillgodose behoven fram i vår. Denna anskaffning är mycket beroende av vilka vedkvantiteter, som kunna bli tillgängliga, när vinterkörslorna från skogen komma i gång.

Vid sidan av frågan om arbetskraften bereder transportproblemet oss nu de allvarligaste bekymren. Mycket har gjorts för att både minska transporterna och effektivare utnyttja fordons- och traktorparken. Att förlägga avverkningarna så nära trafiklederna och de stora konsumtionsområdena som möjligt och att i största möjliga omfattning flotta veden ha sedan krisens början varit ledande principer. Men lika mycket har vedhandelsregleringen betytt. Denna har visserligen medfört den olägenheten, att distributionen oundvikligen något fördröjes — en ganska självklar konsekvens på grund av uppköpsväsendets centraliserande — men den har gjort det möjligt för myndigheterna att leda veden utan omgångar och korsningar den kortaste distansen till sina destinationsorter, givetvis med det undantaget, att Stockholm, Göteborg och ett par andra större befolkningscentra liksom de stora industrierna ej kunnat få tillräckligt med ved från omgivande bygder utan måste få längre bort liggande skogsområden som sina uppland. Utan denna dirigering av veden skulle trafikapparaten nu helt visst ha råkat i fullständigt olag. Den centrala dirigeringen av vedhandeln har — må det tilläggas — i somras utbyggt genom att särskilda uppköpsorganisationer auktoriserats för handeln med råkol, en åtgärd som givetvis även förestavades av det angelägna i att på ett ändamålsenligt sätt fördela träkolstillgångarna på järnverken och motortrafiken.

Andra vägar att inskränka motortransporterna ha beträttts eller äro föremål för undersökningar. Jag skall här endast nämna anlitande av hästtransporter i större utsträckning än hittills, där detta kan ske utan någon olägenhet för skogsägarna, vidare insättandet av släpfordon, stöd åt tekniska experiment m. m.

En för bränslemyndigheterna ovälkommen komplikation i vedtransportväsendet har varit den utklassning av några enskilda vägar, som trafikkommissionen via de s. k. vägklassificeringsnämnderna ansett nödvändig att företa för att skydda fordonsparken och särskilt för att spara på gummit. I regel har det väl tänkts att avstängningen blott skall vara tillfällig, t. ex. gälla under viss årstid, eller att vägen skall sättas i stånd snarast möjligt. Genom provisoriska åtgöranden ha vi sökt övervinna denna komplikation. I sådana fall, då kostnaderna för vägens iståndsättande inte rimligen kunna anses ankomma på skogsägaren eller i vissa fall även på konsumenterna eller då hästtransporter inte kunna ordnas och då vägen är absolut behövlig för att få fram behövlig ved, kan bränslekommissionen av uppköparnas förlagskapital försträcka medel till nödtorftig vägförbättring, vilka sedermera i de flesta fall debiteras som en trafikkostnad. Givet är dock att detta blott får ifrågakomma i undantagsfall och då det motsvarar ett oavvisligt behov. Lika självklart som det är, att frågan om de enskilda vägarnas underhåll inte kan lösas som en

Ang. landets bränsleförsörjning. (Forts.)
bränslefråga, lika viktigt är det att trafikmyndigheterna här vid sina syneförrättningar gå fram med all den varsamhet, som det svåra vedförsörjningsproblemet fordrar.

Jag vill avsluta transportkapitlet med att även från denna plats understryka, hur betydelsefullt det är, först att veden så fort sig göra låter forslas fram ur skogen och sedan att den upplagda veden skyndsammast försäljes. Detta är lika angeläget ur arbetskraftssynpunkt som med hänsyn till möjligheterna att planera transporterna och utan avbrott hålla transportapparaten flytande. *Jag vill rikta en enträgen vädjan till skogsägarna om deras intresse-vade medverkan i dessa hänseenden.*

När det gäller avverkningen, råder det särskilt hos skogsägare oro för att skogsbeståndet nu under krisen måste skattas för hårt. Likaså hör man ibland en del kritik över att avverkningsåläggandena skulle drabba skogsägarna ojämnt. Man kan lätt förstå dessa skogsägarnas bekymmer för deras skogstillgångar. Ännu torde det dock finnas mycket skog kvar, som inte bara lämpar sig för gallring utan även behöver gallras, och avverkningsplikten har nog ännu inte behövt sträcka sig så långt, att man inkräktat på vad som är att anse som god skogshushållning. Sålunda har avverkningslagens fullmaktsstadgande, enligt vilket en mot god skogshushållning stridande avverkning kan åläggas, inte behövt träda i tillämpning. I övrigt ha kristidsstyrelserna ålagts att vid bestämmandet av produktionsplikten ta alla de hänsyn till skogsägarens och skogsvårdens intressen, som äro motiverade och skäliga.

De stora förhoppningar, vilka tidigare hystes här och där till torven såsom den stora räddaren i nödens stund, ha inte infriats. Bränntorven har åtminstone hittills spelat en mera blygsam roll som ersättningsbränsle. I försörjningsplanen räknade man visserligen hela tiden ganska försiktigt, men att döma av antalet ansökningar om bidrag, lån, garantiavtal m. m. gavs det i vintras skäl för att påräkna en framställning av omkring 1 milj. ton. Inventeringen av årets produktion föreligger ännu inte helt avslutad, men preliminärt torde man kunna uppskatta årets tillverkning av maskintorv till 700,000 ton, av frästortv till 75,000 ton och av sticktorv till 50,000 ton eller något mera. Tillhoppa gör detta 825,000 ton, varav dock en del måste eftertorka och först nästa år kan säljas ut. Några exakta jämförelser med 1941 års produktion kunna inte anställas, beroende på statistikens dåvarande bristfälligheter, men i runt tal har produktionen nog i det allra närmaste fördubblats. Då dessa 825,000 ton motsvara inemot 2½ milj. kbm ved, d. v. s. 6 à 7 procent av hela den förelagda bränn- och kolvedshuggningen, och då bränntorven till stor del producerats i södra Sverige, d. v. s. i Sveriges skogfattigaste men folkrikaste trakter, varigenom lättnader uppstått för transportväsendet, är det dock ett icke föraktligt tillskott, som utvunnits ur våra mossar. Säkerligen skulle bränntorvtillverkningen ha givit än mera, om inte väderleken varit så exceptionellt ogynnsam i år. Inte heller kunde torvfabrikanterna tillföras all den arbetskraft, som de önskade.

Både väderlekens osäkerhetsmoment och svårigheterna att under jordbrukets brådaste tider få den nu så knappa arbetskraften att räcka till även för torvindustrin måste man kyligt och illusionsfritt inkludera i kalkylerna för torvtillverkningen under krisens fortsättning. Möjligt är dock att tekniska förbättringar av tillverkningsmetoderna kunna undanröja åtskilliga av hindren för en större produktionsutvidgning. Trots en intensiv propaganda torde sticktorvupptagningen ha lämnat ett ganska klen resultat, men propagandan verkar kanske på lång sikt.

Om jag därefter övergår till oljorna, ha våra förråd efter 2½ års avspärrning reducerats i sådan omfattning, att desamma nu så gott som uteslutande

Ang. landets bränsleförsörjning. (Forts.)

måste reserveras för försvarets räkning. Med undantag för fisket och jordbruket avstängdes från och med den 1 juli tilldelningen av rena importbränslen till de få förbrukare, som då ännu voro tilldelningsberättigade, och i stället infördes tre nya spritstarka blandningsbränslen, »motyl 50», »motyl 85» och »motyl 98». Självklart måste även dessa bränslen underkastas en sorgfällig ransonerung. En viss tilldelning av startbränsle är dock nödvändig, och »motyl 50» har sammansatts för detta ändamål. Tillgången på motylbränslen är emellertid så begränsad att en fortsatt övergång til gengasdrift måste åstadkommas, något som också ställer sig ekonomiskt fördelaktigare.

Med hänsyn till behovet av smörjmedel för näringslivet och kommunikationsväsendet samt av tjärolja för att ersätta bristen av importerade motorbrännolja har tjärtillverkningen fått en alltmer central betydelse i krisförsörjningen. Ända sedan år 1941, ja tidigare, ha många och långvariga förhandlingar förts mellan de statliga myndigheterna och olika skogsindustriella företag för att åstadkomma en produktion dels av stubbugnstjära såsom utgångsmaterial för smörjoljetillverkning och dels av motortjära. Avtal om en betryggande produktion ha också kunnat träffas. Dess värre har det emellertid visat sig att producenterna av olika skäl inte kunnat få denna ersättningsproduktion i gång i avtalat tempo.

Vad stubbugnstjäran beträffar, har den främsta kontrahenten varit Skogsägarnas oljeaktiebolag, med vilken staten i fjol somras och i april i år kontrakterat en sammanlagd årstillverkning under tre år framåt av 25.000 ton tjära. Det första avtalet, om 15.000 ton, började att löpa den 1 maj i år och det andra avtalet, om 10.000 ton, den 1 augusti i år. Avtalet anger blott sammanlagda årsproduktionen och innehåller sålunda inga föreskrifter om viss produktion per månad. Även med andra företag har staten träffat avtal om tillverkning av stubbugns- eller andra tjäror. Årets hittillsvarande tillverkning uppvisar emellertid en viss eftersläpning, och det är ännu ovisst, om oljebolaget går i land med att leverera den kontrakterade årskvantiteten. Givetvis vidtas anstalter för att påskynda denna oundgängliga produktion.

För att åvägabringa en tillverkning av *motortjära* har staten i främsta rummet träffat uppgörelse med aktiebolaget Statens skogsindustrier, det nybildade statliga bolaget inom skogsväsendet. I början av detta år ingingos tvenne avtal, enligt vilka en genomsnittlig årlig tillverkning om 18.000 ton från och med den 15 september i år skulle presteras. Från fem andra producenter, som sedan längre eller kortare tid drivit motoroljetillverkning, har för nästa år en årsproduktion av cirka 7.000 ton påräknats. På grund av en serie tekniska hinder har det inte varit möjligt att få programmet att helt gå i lås i vad angår Statens skogsindustrier. Framställningen av motortjära under detta år har visserligen stegrats, men inte i så snabb takt, att svårigheter att tillgodose fiskets intresse helt kunnat undvikas. Det bör dock nämnas att det ena avtalet med Statens skogsindustrier är försett med en ganska vid force majeureklausul. För nästa år blir den enligt dessa uppgörelser nu påräkneliga tillverkningen ej fullt tillräcklig för att täcka alla behov. Stora ansträngningar göras nu också att på andra sätt åstadkomma motortjära. Undersökningar pågå således om att tillgodogöra sig stubbtjärolja, att på olika sätt utnyttja anläggningar för framställning av järnbruks- och gengaskol, att ombygga milugnar och slutligen att använda skifferolja. Utan att nu avge några bestämda utfästelser, hysa vi gott hopp om att genom att gå fram på denna breda front nå väsentliga resultat och ungefär åstadkomma vad som felar enligt försörjningsplanen.

Hur viktigt det är att alla dessa ansträngningar göras skyndsamt, inses bäst, om man besinnar motortjärans huvudändamål: att vara ett ersättnings-

Ang. landets bränsleförsörjning. (Forts.)

drivmedel för fisket. Fisken blir allt nödvändigare för att fylla ut livsmedelsransonerna, och förhandlingar pågå nu mellan livsmedels- och bränslekommisionerna om storleken av den förhöjning av tilldelningen av motorbränsle, som fisket nu så väl behöver i hela folkförsörjningens intresse. Det bör dock understrykas, att statsmakterna alla import- och tillverkningsvägrigheter till trots sedan länge beaktat fiskets intressen och successivt kunnat höja tilldelningen. Jag vill här sålunda endast upprepa vad som tidigare uppgivits nämligen att mineraloljevärdet av tilldelningen för september—oktober i år var 4,250 ton mot 3,150 ton i fjol och 2,000 ton år 1940 under motsvarande tid. På de svårigheter, som i andra hänseenden uppstått för att få en avsevärd ökning av fiskfångsterna till stånd, närmast då priserna och krigskonjunkturbeskattningen, har jag givetvis ingen anledning att ingå, då de falla utanför mitt ämbetsområde.

Vad skifferoljetillverkningen beträffar ha nu även de stora statsägda anläggningarna i Kvarntorp i Närke byggts i stort sett färdiga och sedan ett halvår varit i drift. Allt har skett ungefär på beräknad tid, och de hittillsvarande driftresultaten ha även i allt väsentligt motsvarat förväntningarna. De kalkylerade kostnaderna ha dock i någon mån överskridits. Jag vill begagna detta tillfälle att uttala ett erkännande åt Skifferoljebolagets ledning och teknici för detta stora arbete. Emellertid har det visat sig att de oljemängder, som kunna utvinnas vid Kvarntorp och Kinnekulle och som kunna beräknas till cirka 40,000 ton om året, ej täcka de behov, som under en fortsatt avspärrning komma att anmäla sig, när vår marins fartygsbyggnader hunnit längre och, som vi alltid måste räkna med, ifall vi skulle indras i ett krig. Så fort någotsånär tillförlitliga erfarenheter vunnits av driften vid Kvarntorp, där som bekant anläggningar med fyra olika tillverkningsmetoder kommit till stånd, ålades skifferoljebolagets styrelse att inge förslag om en fördubbling av skifferoljeproduktionen. Ett dylikt förslag inkom nyligen till regeringen och är för närvarande föremål för dess omprövning. Jag kan för dagen endast säga, att regeringens inställning till ärendet är positiv. Ytterligare vill jag nämna att fråga endast är om utvidgning efter de redan prövade metoderna, därvid den ljungrömska troligen bör få det relativt största utrymmet.

Från och med den 1 november har en viss elkraftsansonering påbjudits. Om orsakerna till att myndigheterna nödgats taga detta steg kan jag fatta mig kort: dels voro magasinerna före vårfloden i år hårdare tappade än år 1941, dels förbyttes nederbördsöverskottet under försommaren i underskott under eftersommaren och dels har belastningsindex stigit mycket hastigt och hastigare än den i och för sig mycket snabba utbyggnaden under krisen av kraftanläggningar. För att fylla ut energibehovet måste kondenskraft produceras, och vid ohämmad energiförbrukning skulle det åtgå 600,000 ton kol härför. Det måste ligga i öppen dag att vi allra minst efter kolimportens nedgång ha råd att dra denna enorma kvantitet från de enligt försörjningsplanen avsedda ändamålen. Elransoneringens syfte är i första hand att inskränka kolåtgången för ångkraft. Enär denna ransonering är tekniskt svårare att rättvist genomföra än de flesta andra konsumtionsbegränsningar, därför att hänsyn måste tas till olika näringars angelägenhetsgrad o. s. v., har man i det längsta velat vänta och se. Å andra sidan ha myndigheterna icke kunnat ta på sitt ansvar att dröja för länge och till slut kanske ställas inför ett ohållbart läge. Den ransonering, som nu trätt i kraft, har främst karaktären av ett praktiskt försök, vars resultat få bli utslagsgivande för vidare åtgärder.

Även om frågan angående priserna för bränn- och massaved kan jag fatta mig ganska kort, då utförliga redogörelser såväl för ärendets gång — d. v. s. bränslekommisionens förslag och priskontrollnämndens yttrande — som för re-

Ang. landets bränsleförsörjning. (Forts.)

geringens beslut helt nyligen lämnats i tidningspressen. Jag är väl medveten om den stora vikt som måste tillmätas producentpriserna när det gäller att stimulera till största möjliga avverkning; för mig framstår hela vedproblemets svårigheter som ett stort triangeldrama, där de uppträdande faktorerna heta arbetskraft, transport och priser. De jämkningar uppåt av priserna, som nu gjorts och som företrädesvis komma den norrländska vedavverkningen till godo. avse att lämna kompensation för oavvisliga stegringar av produktionskostnaderna. För produktionens skull hade jag för egen del gärna sett, att bränslekommissionens förslag i stort kunnat godtagas. Men i förhandenvarande läge och inför de stora prisuppgörelserna har det inte varit regeringen möjligt att bortse från vedprisernas oavvisliga sammanhang med den allmänna prispolitiken. På detta liksom på så många andra områden av krisförsörjningen har regeringen i hela folkhushållets intresse måst söka att i möjligaste mån hålla tillbaka de tendenser, som kunna påverka prisutvecklingen i inflatorisk riktning. Den viktigaste uppgiften synes mig emellertid vara — och jag har sagt det många gånger förut — att tillföra skogen erforderlig arbetskraft och att ordnade avtalsförhållanden skapas uti arbetet i skogarna. Genom vedhandelsregleringen och det därmed förknippade uppköpssystemet har man i stort sett lyckats få till stånd en fast prisbildning för veden; denna stora vinst har visserligen fått köpas mot att en uppköpsorganisation inskjutits, som givetvis måst erhålla en gottgörelse för sitt arbete, men vinsten av en fast prisnivå har varit detta pris värd. I den mån arbetskraftsproblemet genom olika åtgärder nu kan få en lösning, borde möjligheter skapas att åstadkomma en lika fast nivå främst i fråga om huggarelöner. De hittillsvarande, särskilt i vissa delar av Norrland ganska kaotiska löneförhållandena ha nämligen delvis haft sin grund i den bristande jämvikten mellan efterfrågan och tillgång på arbetsfolk. Sedan de mest påfallande ojämnheterna i normalpriserna nu justerats bort, måste de riktiga tillvägagångssätten vara att angripa prisproblemet så att säga från botten, i syfte att åstadkomma en fastare nivå för produktionskostnaderna och därigenom bygga upp en bärigare grund för normalpriserna än den nuvarande.

Vad till sist beträffar anskaffandet av arbetskraft, ankommer detta inte direkt på mig, liksom ej heller avgörandet av frågan om de villkor och sociala förmåner, som kunna komma i fråga för 1943 års klass, riksarbetslagen och andra i skogsarbete sysselsatta. Hur angelägen jag än måste vara att de stora huggningarna fortast möjligt komma till stånd, vill jag för egen del uttala den förhoppningen att beslutet om tillgripande av tjänsteplikten trots dröjsmålet och trots de oförnekliga organisationssvårigheterna verksamt skall bidra till att trygga nästa års vedbehov. Å andra sidan får inkallandet av en årsklass inte leda till den uppfattningen, att alla problem rörande skogsarbetet därmed vore bragta ur världen tillsviðare. Den beslutade inkallelsen av en årsklass tillgodoser endast till en mindre del den nödvändiga ökningen av arbetskraft utöver förra årets behov. Givetvis måste de vanliga huggningarna och körningarna lika fullt igångsättas eller påskyndas med all den arbetskraft, som står till buds, och skogarna även i övrigt tillföras allt det folk, som har möjlighet därtill — enligt bränslekommissionens beräkningar behövs det ju i vinter en arbetsstyrka, som är nära fyra gånger så stor som den som i somras var sysselsatt med avverkning och körning. Och givetvis bör allt som kan göras också bli gjort för att genom rationalisering av arbetsmetoderna vinna arbetsbesparingar och därmed en minskning av arbetskraftsbehovet. I detta sista hänseende är det främst upphuggning av långved i stället för kastved och ett avstående från kraven på helbarkning av massaved, som torde erbjuda möjligheter till arbetsbesparingar. Sedan länge har uppmärksamheten varit riktad på dessa arbetstekniska spörsmål, och nyligen har inom bränslekommissionen en utredning i ämnet slutförts.

Ang. landets bränsleförsörjning. (Forts.)

Enligt kommissionens utredning finns det inga utsikter att på denna väg lösa *hela* arbetskraftsfrågan; en arbetsbesparing, motsvarande allra högst fem procent av totalantalet i skogarna sysselsatta, skulle nu kunna tänkas stå att vinna. Men även denna blygsamma maximisiffra representerar i absoluta tal en ganska aktningvärd arbetsstyrka. Och på längre sikt synas något större arbetsbesparingar uppnåeliga. All denna omläggning av arbetsmetoderna fordrar dock stora förberedelser såväl i form av propaganda och upplysning som i form av anskaffning av kap- och klyvverk, noggrannare planering av avsättningen av olika sortiment o. s. v. Kommissionen vidtar de åtgärder, som nu äro möjliga för att åstadkomma denna rationalisering.

Jag vill sluta med följande sammanfattning av läget.

För den instundande vintern hoppas vi nödtorftigt kunna tillgodose bränslebehoven, även om det ej kan ske utan gnissel då och då här och där. Framför allt måste vi räkna med att en elransonering kommer att vara förenad med vissa besvärliga rubbningar av näringslivets gång, och likaledes kan tjärproduktionen bereda oss besvikelser. Även för nästa vår kunna vi kanske något så när reda upp situationen, trots de otillräckliga sommarhuggningarna men tack vare vissa reserver. Men till följd av att huggningarna i somras och nu på förhösten lämnat så förhållandevis små kvantiteter, har hela vår vedförsörjning blivit i allra knappaste laget, ty vi komma att ställas utan några nämnvärda reservtillgångar vid bränsleårets slut. För nästa bränsleår och då närmast för vintern 1943/44, måste vi hysa allvarliga bekymmer. Det kan under sådana förhållanden ej finnas någon annan paroll för oss än att ständigt planera för morgondagen och att aldrig uppskjuta till denna vad som kan göras i dag. Inga mödor få sparas för att vi skola stå rustade för alla eventualiteter. Och ju längre kriget varar, desto nödvändigare blir det att alla i sin stad lojalt och med förståelse för lägets fordringar lämna sin medverkan, det må vara producenter, vedhandlare, huggare, körare eller andra. Inbådandet av en årsklass ungdom, oberoende av klass och yrke, är ett uttryck för lägets allvar. Det är stora fordringar, som härigenom ställas på de unga utöver värnplikten. Vi få inte glömma detta. Det må förplikta oss alla att ta på oss vår del i ansträngningarna och att inte låta enskilda intressen skydda blicken för det helas krav.

*Interpellation
rörande jord-
brukares
avstående av
fodersäd till
det allmänna.*

Ordet lämnades på begäran till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! I likhet med vad som skedde under föregående konsumtionsår kommer även under det nu påbörjade konsumtionsåret 1942/43 fodersäd att få avstås av jordbrukarna till det allmänna. Trots att brödsädesskörden i år är väsentligt större än föregående år kräves dock på grund av det allmänt ansträngda försörjningsläget en sträng hushållning med brödsädestillgångarna. En väsentlig del av därtill tjänligt korn är avsett att användas till människoföda, och betydande kvantiteter havre avses att förmalas till gryn. Fodersäd måste också anskaffas för flera andra ändamål, för att tillgodose utsädeshandels behov, för tillgodoseende av vissa särskilda utfodringsbehov, däribland behovet av fodersäd för Norrland, för det mindre jordbruket och för hästar utanför jordbruket. Likaså anser livsmedelskommissionen det önskvärt att upplägga ett reservlager av fodersäd för det kommande året.

För att tillgodose alla dessa olika behov har livsmedelskommissionen ansett sig nödsakad att taga ut så mycket fodersäd av jordbrukarna som överhuvud taget är möjligt. I likhet med vad som skedde föregående år har för varje kristidsstyrelses område en viss kvantitet fodersäd bestämts för uttagning, varefter vederbörande kristidsstyrelse får fördela denna kvantitet på de olika

Interpellation rörande jordbrukares avstående av fodersäd till det allmänna.
(Forts.)

kristidsnämndernas område. I regel skola uttagas betydligt större kvantiteter än föregående år, i många fall mer än dubbelt så mycket som då.

Överhuvud taget äro de nu utfärdade bestämmelserna om tvångsleveranser av fodersäd mycket hårda; någon prutmån skall enligt desamma ej medges beträffande de fastställda kvantiteterna. Fullgörandet av leveransplikten blir därför för flertalet jordbrukare synnerligen betungande, och i alltför många fall står den ej i rimlig proportion till leveransförmågan. Skulle leveransbestämmelserna fullgöras till punkt och pricka torde detta för många jordbrukare betyda, att de tvingas att omlägga driften, med svåra konsekvenser för sin ekonomi och för folkförsörjningen i dess helhet. Man kan befara att resultatet kommer att bli en minskad mjölkproduktion, vilket icke minst för konsumenterna skulle vara en olycka i nuvarande läge, då knappheten på andra födoämnen allt mer gör sig gällande.

En sådan utveckling skulle ur alla synpunkter vara att beklaga och bör därför förebyggas så långt detta är möjligt. Det torde vara uppenbart, att myndigheterna gjort alltför hårda ingrepp i den enskilde jordbrukarens möjlighet att förfoga över de av honom själv producerade fodersädestillgångarna. I vissa trakter av vårt land har fodersäden på mossmarkerna frostskadats under vegetationsperioden, och detta har medfört en icke obetydligt minskad skörd. De för avstående till det allmänna bestämda kvantiteterna ha för den skull blivit för stora i förhållande till jordbrukarnas möjligheter att leverera utan att deras ekonomi och möjligheter till insatser i folkförsörjningens tjänst bli allvarligt försvagade.

En särskild varsamhet på detta område måste också iakttagas av den anledningen att den, som underlåter att leverera bestämd kvantitet fodersäd, ådrar sig straffrättsligt ansvar. Kan han då icke fullgöra sin plikt, riskerar han att åtalas utan att själv ha gjort sig skyldig till något straffvärt. Detta kan lätt komma att verka undergrävande på rättskänslan. I detta sammanhang vill jag erinra om att enligt uppgifter i pressen omkring 900 jordbrukare i olika delar av landet åtalats för underlåtenhet att fullgöra leveransplikt under fjolåret. Enligt uppgift skulle omkring 10 procent av de leveransskyldiga ha underlåtit att fullgöra leveransplikten men efter närmare undersökning av omständigheterna visade det sig att omkring 90 procent av dem, som ej fullgjort denna plikt, hade varit oförmögna därtill. Dylika åtal och undersökningar skulle bli obehövlige, om leveransplikten bättre avpassades efter leveransförmågan.

Det är klart att gällande bestämmelser måste följas och att tredska och pliktförsummelse måste bestraffas, men å andra sidan är det förnuftigast, om myndigheterna handla så, att onödig irritation inte behöver uppstå. De nu gällande bestämmelserna om avstående av fodersäd måste enligt min mening bli föremål för en översyn och revidering för att icke en dylik irritation skall uppstå. De ha redan åstadkommit en hel del oro ute på landsbygden.

Med anledning av vad jag här anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att vidtaga åtgärder för att få till stånd en jämkning av gällande bestämmelserna angående jordbrukares avstående av fodersäd till det allmänna, så att de för uttagning avsedda kvantiteterna bli så anpassade och fördelade på de olika områdena och för de enskilda jordbrukarna, att de ej åläggas att avstå mera än vad det ligger i deras förmåga att avstå med hän-

Interpellation rörande jordbrukares avstående av fodersäd till det allmänna.

(Forts.)

syn till konsekvenserna för deras ekonomi och för folkförsörjningen i dess helhet?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Interpellation ang. avsättningen av vissa potatissorter m. m.

Herr **Elofsson, Gustaf**, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I livsmedelskommissionens cirkulär nr 705 angående garantipris för 1942 års odling av matpotatis hänföres icke till matpotatis ett flertal i södra Sverige odlade potatissorter. Bland dessa torde sorterna »Parnassia» och »Deodara» vara de mest odlade. Genom livsmedelskommissionens påbud att endast från-sorterad potatis må vinna avsättning för industriella ändamål — potatismjöl och potatisflingor — hava odlare av ovan nämnda potatissorter kommit i en missgynnad ställning gent emot odlare av matpotatissorter. Någon avsättningsgaranti till skäligt pris har icke getts dessa odlare.

I Kristianstads och Blekinge län, där de nämnda sorterna torde utgöra huvudparten av odlade fabrikspotatissorter, har livsmedelskommissionens påbud väckt berättigad oro. Många jordbrukare ha uttryckt sina bekymmer för möjligheterna att till skäligt pris avyttra sin fabrikspotatis. Då man dessutom med fog kan säga, att här nämnda potatissorter övervägande äro föremål för odling vid småbruk och bondebruk, drabba här påtalade missförhållanden en stor potatisodlarekår.

Bland matpotatisen upptages visserligen den stärkelsesrika sorten »Prof. Wohltmann», men beträffande denna sort, som är rödskalig, är det för närvarande omöjligt att finna avsättning för konsumtionsändamål.

Med stöd av vad ovan anförts får jag anhålla om första kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa denna interpellation:

1. Har statsrådet för avsikt att vidtaga åtgärder för att alla de potatissorter, som ej i livsmedelskommissionens cirkulär nr 705 rubricerats såsom matpotatissorter, kan finna avsättning till de i samma cirkulär angivna priserna?

2. Om så icke är fallet, har statsrådet för avsikt att omedelbart vidtaga åtgärder för denna potatis' avsättning vid framställning av potatismjöl och -flingor?

3. Har statsrådet för avsikt att medgiva dispens för utfodring av från-sorterad potatis hos odlare, som icke hava möjlighet att avyttra dessa i potatisindustrien? Det torde i detta sammanhang förtjäna påpekas, att ett stort antal småbrukare i avlägset liggande bygder upprätthålla en potatisodling utöver det egna hushållsbehovet enbart för utfodring av huvudsakligast svin.

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Anhållan att jä framställa interpellation ang. samarbetet mellan socialdemokraterna och kommunisterna vid visst landstingsmannaval.

Ordet gavs härefter till herr **Heiding**, som yttrade: Herr talman! Sedan riksdagen sist var samlad har ett val ägt rum. Den 20 september gick svenska folket till valurnorna för att kora representanter till landstingen och till de kommunala församlingarna. Säkerligen i ej ringa grad beroende på tacksamhet över att fritt och otvunget kunna förrätta valhandlingen blev valdeltagandet också synnerligen gott. Man begår säkerligen ej heller något större fel, om man i detta valdeltagande ser ett bevis för uppskattningen av det arbete för landets och folkets bästa, som den sittande samlingsregeringen gjort till sin främsta uppgift. För min egen del tvekar jag ej att påstå, att förtroendet för

Anhållan att få framställa interpellation ang. samarbetet mellan socialdemokraterna och kommunisterna vid visst landstingsmannaval. (Forts.)

regeringen i alldeles särskild grad har sin grund i dess deklarerade vilja att hålla tillbaka de ytterlighetsriktningar, som synbarligen tagit till sin uppgift att arbeta för osvenska metoder, för samhällsaskådningar, som äro främmande för det svenska folkets karaktär och kynne. Svenska folket var väl tillfreds med, att intet av regeringspartierna kunde misstänkas för att smussla med dessa ytterlighetsriktningar, vilkas enda uppgift är att undergräva förtroendet för vår neutralitetspolitik, att skapa missnöje och missämja samt att undergräva respekten och aktningen för de lagar och förordningar, som äro den bästa grunden för vår samhällsordning.

Men just därför väckte det berättigat uppseende, att en valkretsstyrelse tillhörande det största regeringspartiet ej aktade för rov att ingå valtekniskt samarbete med en av dessa ytterlighetsriktningar. Den ytterlighetsriktning, jag här åsyftar, är kommunisterna och valkretsen var Södra Möre i Kalmar läns södra landstingsområde. Tidigare har det ju varit så, att socialdemokraterna satt det låset för sin partibeteckning, att de efter ordet Arbetarepartiet tillagt »Socialdemokraterna». Genom den anordningen har det ej varit möjligt för kommunisterna att parasitera på det socialdemokratiska partiet, att skaffa sig extra röster på dess bekostnad. De ha fått nöja sig med ordet Arbetarepartiet till partibeteckning, och om jag ej missminner mig, ha socialdemokraterna betecknat det som en renlighetsåtgärd, att den här nämnda boshillnaden kom till stånd.

När socialdemokraterna nu i den nämnda valkretsen uraktläto att på vanligt sätt säkra sin partiställning, var det öppna samarbetet med kommunisterna givet. Ja, jag vill till och med gå så långt, att jag säger, att det var socialdemokraterna, som lade sig till med kommunisternas partibeteckning i den nämnda valkretsen och ej tvärt om. Bevekelsegrunden är lätt att upptäcka. Ett socialdemokratiskt mandat i valkretsen var hotat. Hade samarbetet med kommunisterna ej ägt rum, hade socialdemokraterna förlorat ett mandat till de borgerliga. Naturligtvis vill intet parti förlora mandat — man vill ju vinna så många sådana som möjligt. Men därifrån och till att söka vinna mandat till varje pris är steget långt. Jag hade verkligen inte trott, att en valkretsstyrelse tillhörande det mäktiga socialdemokratiska partiet ville vederstå sitt partis anseende för ett enda mandats skull. Trots att valkretsstyrelsen gjordes underrättad om saken i så god tid, att en ändring hade kunnat komma till stånd rörande partibeteckningen, verkställdes ingen sådan ändring. Ja, samma valkretsstyrelse har envist vägrat att ge den ringaste förklaring till det nämnda samarbetet med kommunisterna. Jag förstår fuller väl, att någon acceptabel förklaring ej går att giva. Ett regelrätt planerat, iscensatt och fullbordat samarbete med kommunisterna kan självfallet icke bortförklaras. Man knäsatte tydligen alltfört regeln, att en kommunist är att föredraga framför en borgerlig. Man hade inte väntat detta, men handlingssättet talar för sig självt.

Jag har ej kunnat underlåta att påtala detta fall här i riksdagen, ty vad vi framför allt böra ha klarhet i är regeringspartiernas ställning till just ytterlighetsriktningarna.

Med anledning av vad jag här anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få framföra följande frågor:

1) Ägde eders excellens kännedom om det samarbete mellan socialdemokraterna och kommunisterna, som ägde rum vid landstingsmannavalet i Södra Möre valkrets av Kalmar läns södra landstingsområde?

2) Anser eders excellens att i detta läge, som gjort det angeläget med sam-

Anhållan att få framställa interpellation ang. samarbetet mellan socialdemokraterna och kommunisterna vid visst landstingsmannaval. (Forts.)
lingsregeringen, en sådan samverkan, som här nämnts, bidrager till att stärka den nationella samlingskraften?

3) Är eders excellens villig att vidtaga åtgärder för att förhindra ett dylikt samarbete i fortsättningen?

Denna anhållan blev på begäran bordlagd.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4.40 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 3 november.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anhållan att få framställa interpellation ang. samarbetet mellan socialdemokraterna och kommunisterna vid visst landstingsmannaval.

Föredrogs herr Heidings anhållan att få till hans excellens herr statsministern Hansson framställa interpellation angående samarbetet mellan socialdemokraterna och kommunisterna vid visst landstingsmannaval.

Herr talmannen hemställde, huruvida kammaren medgäve, att ifrågavarande spörsmål finge framställas; och förklarade herr talmannen sig finna denna fråga vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö och herr Bärge, Johan, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller herr Heidings ifrågavarande anhållan att få till hans excellens herr statsministern framställa en interpellation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles icke nämnda anhållan.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr Heiding begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 38;

Nej — 54.

Därjämte hade 10 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Herr talmannen yttrade, att överläggning nu finge äga rum i anslutning till de meddelanden, som under gårdagen jämlikt Kungl. Maj:ts skrivelse nr 365 lämnats kammaren av vissa ledamöter av statsrådet.

*Ang. landets
försörjnings-
läge m. m.*

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Söndagskvällens meddelande om prisstopp och statsministerns redogörelse för vår allmänna ekonomiska politik innehöll varsel om att vi nu beträda en väg som är inhägnad av allt högre murar ju längre man kommer. Man har betecknat vår nuvarande politik på det ekonomiska området som en skymningspolitik — den har varit ett mellanting mellan det försvinnande fria näringslivets ljusare och lättare atmosfär och tvångshushållningens mörka och stränga skuggor. Vi vandra icke, för att tala med Internationalens ord, »mot ljuset» utan färden blir allt mörkare — och den blir det för alla. Krigets återverkningar på vårt ekonomiska läge ha nu blivit så dominerande, att vi ej relativt lättvindigt kunna förbise dem eller nödtorftigt lappa ihop en ekonomisk politik på de ställen, där det är lättast att komma till.

Bakgrunden är först och främst våra stigande statsutgifter. Försvarets stärkande — vilket vunnit allas vårt bifall — kostade under det senaste budgetåret en och en halv miljard mera än under förkrigstiden. Men utgifterna på de civila huvudtitlarna ha stigit med icke mindre än 850 miljoner i runt tal sedan budgetåret 1938/39 och det är icke heller någon föraktlig summa. Ett kassamässigt budgetunderskott på cirka 1,300 miljoner kronor måste utöva en kraftig inverkan på köpkraftsutvecklingen i samhället.

Dessa siffror återge själva grunden till den ekonomiska utvecklingen vad beträffar statsåtgärdernas inverkan. I lika hög grad ha förhållandena försvårats av nödvändigheten att skapa en dyrbar, folk- och materialkrävande självhushållning såsom ersättning för olika importvaror.

Under sådana förhållanden måste det uppstå en kraftig press på priserna — ökad köpkraft och minskad varumängd få alltid den följden. Jag kan icke underlåta att med tillfredsställelse notera statsministerns förklaring om den stränga återhållsamhet som skall tillämpas i budgetarbetet. Jag tvekar dock ej att säga, att vi knappast kunna slå oss till ro med att acceptera status quo — även staten bör få sänka sin standard på samma sätt som de enskilda medborgarna. Vi kunna icke inom riksdagen med gott samvete godtaga en statlig hushållning, som jag nästan vill beteckna såsom lyxhushållning, på samma gång som vi på det skarpaste fördöma en sådan för medborgarna i gemen. Besparingsarbetet måste bli effektivt och ledas av en fast hand.

Den metod, som regeringen nu tillgripit och låtit träda i kraft någon dag innan riksdagen sammanträder, måste betecknas såsom en nödfallsutväg i ett läge som är synnerligen bekymmersamt. Prisstoppet ger ett tillfälligt andrum för de förhandlingar som skola föras. Man ser ju helst om riggen, när skutan ligger för ankar, inte när den är ute på öppna sjön.

Men prisstoppet löser ej på ett rimligt sätt något av de problem, som statsfinansernas och folkförsörjningens utveckling givit oss att lösa. Det döljer dem endast, på samma sätt som man värmer upp kvieksilvret i en termometer för att inbilla sig, att rummet är någorlunda varmt. Fasthållens prisstoppet i det närmaste orubbat, uppstå flera mycket allvarliga konsekvenser.

För det första fixerar man därigenom en ögonblicksbild av prisläget, oberoende av om de deltagande parterna intogo fördelaktiga eller ofördelaktiga ställningar just då. Det finnes grupper inom samhället — relativt små och svagt organiserade — vilka genom sin lojalitet och lågmäldhet fått spela den glömda mannens roll i kompensationskampen. Handelsn representanter ha ännu efter lång tid ej fått någon ersättning för de orimligt ökade bördor de ålagts bära. En förutsättning för att ett prisstopp skall kunna hålla och ej

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

endast bli ett tomt spegelfäkeri är, att startlinjen skall vara gemensam för alla grupperna. Detta måste vara en förutsättning som ej kan tillåtas att endast bli förutsatt i tysthet. Därigenom skulle fara uppkomma i framtiden. Men detta blev tyvärr ej klart utsagt i går, och därför anser jag det angeläget att få ett yttrande därom i dag från regeringsbänken.

I sitt anförande uttalade hans excellens statsministern, att ett lönestopp och prisstopp vid införandet betinga varandra och vid den fortsatta politiken böra upprätthållas jämsides med varandra. Svagheten i hela uppläggningsen av denna fråga framstår mot bakgrunden av detta programmatiska uttalande. Vi ha fått ett prisstopp genom ett enkelt regeringsbeslut — men var är lönestoppet? Detta skall överlämnas åt parterna på marknaden. Där skall fortfarande råda en behaglig skymningshushållning, under det att näringslivet i övrigt får vandra i mörkret av statens stora slagskugga.

Man får väl ändå icke glömma bort, att arbetslönen är en av de viktigaste, om icke den viktigaste kostnadsfaktorn i vårt ekonomiska liv. Man har väl heller icke gjort det — men då måste de statliga åtgärderna och programuttalandena från statsministern mera betecknas såsom en diskussionsinledning till avtalsmarknadens förhandlingar än som ett regelrätt och hållfast program.

Det går nämligen icke att låsa fast priserna, om man icke låser fast lönerna.

Detta ger mig anledning att även gå in på en annan fråga. Vi ha sedan länge haft stora krav på våra industrier och vårt jordbruk, på vårt skogsbruk och på handeln. Företagarna ha ålagts — ibland med rekvisition eller samhällelig bannlysning som hot — att utföra vissa arbetsprestationer i sin drift. Produktionen har varit bunden — men arbetskraften har varit fri. Detta har varit fullkomligt felaktigt. Om de viktigaste och för folkförsörjningen oundgängliga delarna av näringslivet, vilka på grund därav haft sin produktion priskontrollerad, måste konkurrera med andra, fria, företagsgrenar om arbetskraften, kan detta endast ske genom lönepolitiken. När olika viktiga grenar av vårt produktiva liv i kampen om att få arbetskraft äro hänvisade till lönekonkurrensen, då ligga de priskontrollerade — alltså de viktigare — företagen under.

Under förra kriget liksom under det nuvarande har man i de krigförande länderna fått införa s. k. prioriteter. Vissa arbetsuppgifter ha ställts i första hand. Detta har skett även här beträffande tilldelningen av beslagtagna råvaror. Men konsekvensen beträffande arbetsmarknaden har man, i ofullständig och otillräcklig grad, dragit först i sommar, nämligen beträffande byggnads- och anläggningsverksamhet. Greppet om denna del av marknaden är dock mycket löst. Följden har också blivit, att få arbetare blivit friställda inom dessa branscher och att ett obetydligt fåtal övergått därifrån till de företrädesberättigade grenarna, jord- och skogsbruk. Av statsministerns uttalande torde man väl kunna sluta sig till, att ordningen nu skall bli något bättre på detta område, att åtgärderna skola genomföras mera planmässigt och att möjligheterna att kringgå regleringsåtgärderna skola bli mindre.

Nödvändigheten att mobilisera även den del av den arbetsföra befolkningen som hittills ej ägnat sig åt yrkesarbete framstod även fullt klar i statsministerns anförande. Här har man dock svårigheter att möta vid kontakten mellan de gamla fackföreningsmedlemmarna och den så att säga »krigsplacerade arbetskraften». Det är dock utomordentligt viktigt, att något göres på detta område och att man då tar under övervägande anställningsformerna för dessa tillfälliga arbetare eller arbeterskor. I den mån detta måste ske i större omfattning beträffande den kvinnliga arbetskraften, uppstå även betydande sociala problem att lösa såväl beträffande hennens skötsel som de sociala an-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

ordningarna vid arbetsplatserna eller i kommunerna. I tillräcklig omfattning synes man ej ha försökt möjligheterna att arbeta med s. k. »utspädd» arbetskraft, d. v. s. att låta en skicklig yrkesarbetare övervaka och handleda några mindre kunniga eller nybörjare. Detta har man dock försökt i de krigförande länderna med ganska stor framgång på sina håll.

För att återgå till finanspolitiken vill jag endast framhålla några synpunkter. Statsministern berörde där möjligheterna att utfå högre skatter från nöjes- eller lyxbetonad konsumtion. Detta är otvivelaktigt ett steg i rätt riktning. Beträffande enskilda individer har skattepolitiken under de gångna åren i huvudsak inriktat sig på att minska sparviljan. Under nuvarande penningpolitiska läge måste man väl — om man skall föra en planmässig finanspolitik — ha en skattelagstiftning och skatteformer, som avskräcka från konsumtion men uppmuntra till sparande. Detta är den ena synpunkten.

Den andra är kanske något svårare att förklara. Det har varit nödvändigt att bevilja ganska omfattande grupper, de lägsta inkomsttagarna, rabatter på viktiga livsmedel. Dessutom ha allmänna subventioner använts. På sina håll har detta utmålats såsom en i främsta rummet socialpolitiskt motiverad åtgärd. Granskar man denna politik litet närmare, finner man dock, att den huvudsakligen haft ett annat syfte. De gränser som ha satts för att vederbörande skall kunna erhålla rabatter äro så avpassade, att indexfamiljen, vilken beräknas ha en utgiftsstat på cirka 5,200 kronor för närvarande, skall erhålla dessa rabatter. Indexfamiljens levnadskostnader äro avgörande för hela den glidande lönekompensation, som har införts i offentlig och privat verksamhet. Följaktligen har man helt enkelt använt subventionerna och rabatterna för att manipulera index. När såväl direkta som indirekta skatter inverka på levnadskostnadsindex' utveckling och man vill hålla denna utveckling tillbaka, är det helt naturligt, att man beträffande indexfamiljen ordnar det så, att skatteökningarna på det hela taget utjämnas av statliga bidrag till konsumtionsutgifterna — alltså rabatter och subventioner. Eftersom 80 procent av de svenska skattebetalarna ha ett taxerat belopp som understeg 3,000 kronor 1940/41, förstår man att en stor del av svenska folket över huvud icke har känt av höjningarna av de direkta och indirekta skatterna, eftersom dessa ha kompensrats av inkomstillskott från staten. Det är då svårt att tala om att skattepolitiken är särskilt effektivt köpkraftsuppsugande, eftersom dessa 80 procent av de taxerade medborgarna dock förfoga över 50 procent av det totala taxerade beloppet i landet.

Den köpkraftsuppsugande skattepolitiken skulle alltså beröra de återstående 20 procenten av de taxerade. Beträffande det stora antalet verkligt knappa varor är redan ransonering verkställd, och denna grupp har icke större möjligheter än andra med mindre inkomster att göra av med sina pengar på sådana varor. Deras efterfrågan tillsammans med efterfrågan från icke försörjningspliktiga lägre inkomsttagare torde rikta sig mot de fria varorna. Nu är det dock att märka, att de större inkomsttagarna få avstå en betydande del av sina inkomster i skatt och i realiteten ha högre levnadskostnadsutgifter på grund av att de ej erhålla rabatter.

Av detta resonemang kan jag endast draga två slutsatser. Den ena är, att konsumtionsinskränkande åtgärder skattevägen, som skola ha en verklig effekt, måste drabba även de lägre inkomsttagarna hur osympatiskt detta än kan förefalla. Men för närvarande komma vi endast åt hälften av de taxerade beloppen genom de direkta och indirekta skatterna. Den andra slutsatsen är, att de grupper som f. n. i stor utsträckning befolka våra restauranger och nöjeslokaler, de som köpa de dyrare varorna och efterfråga en arbetskrävande lyxproduktion, till stor del torde vara att finna bland de barnlösa eller bland dem utan för-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

sörjningsplikt, samt helt naturligt hos de ogifta. Barnfamiljerna däremot torde i det stora antalet fall ha stora bekymmer och svårigheter att brottas med. Detta kan icke vara en rimlig fördelning av krisens bördor. Vår skattepolitiska millimeter-rättvisa har icke möjlighet att ta hänsyn i tillräcklig grad till sådana omständigheter, och en av de svåraste följderna därav är, att vi ha ett mycket osmidigt skattesystem.

I samband härmed skall jag be att få behandla finansieringen av underskotten något. Den bör enligt statsministern förläggas till området utanför riksbanken och affärsbankerna. Hittills har utvecklingen gått i ungefärligen motsatt riktning. I det tredje försvarslånet tecknades 63.5 procent eller över 600 miljoner kronor av industrier och banker, under det att dessa grupper endast svarade för 28 procent av det första försvarslånet. Enskilda personers teckningar på de tre försvarslånen ihop gå ej till mera än c:a 25 procent, och om man räknar in sparobligationerna stiger summan endast till omkring 630 miljoner kronor. Det senaste premieobligationslånet hamnade i stor utsträckning hos större kapitalplaceringar av kända anledningar, vinstgarantien och skattemaximeringen. Våra taxeringsmyndigheter skulle säkerligen med ledning av deklARATIONERNA kunna ge upplysningar om i vilken omfattning enskilda småtecknare av försvarsobligationer sålt eller belånat dessa. Det torde knappast råda någon tvekan om att försvarslånen i huvudsak varit placeringsobjekt för ledigt kapital härstammande från det institutionella sparandet och lagerrealisationer. I Storbritannien har man infört, att belopp av sistnämnda art ej längre räknas med i den penningpolitiskt betydelsefulla upplåningen. Det är av annat slag och måste betraktas såsom sådant utom av en analytiker, som vill dölja det verkliga sammanhanget.

Ett område av prispolitiken har tilldragit sig en mycket stor uppmärksamhet, nämligen jordbrukspriserna. På sätt och vis är jag föga benägen att taga upp dem till diskussion här i dag. Statsministern berörde dem endast i förbigående, och få problem torde vara så grundligt genomdiskuterade som detta. Faran med dem är, att de tillåtits att helt dominera diskussionen — det har särskilt i den socialdemokratiska pressen förefallit som om detta var Prisproblemet med stort p — den dominerande frågan. Den lämnar tillfälle till mycken demagogi och jag är rädd för att detta lättdiskuterade ämne, om vilket alla tyckas kunna ha åtminstone någon åsikt, skall bli dominerande även här i dag till nackdel för de vidare men något svårare eller obehagligare områdena. Trots dessa betänkligheter vill jag dock anföra några synpunkter.

Dessa frågor skola diskuteras sakligt och hyfsat liksom andra ekonomiska problem. Detta mitt krav innebär, att jag reagerar mycket starkt icke endast mot den ton man återfinner i vissa socialdemokratiska ledare utan även mot de diskussionsmetoder och andra åtgärder som vidtagits inom vissa jordbrukarkretsar. Jag har en gång tidigare påpekat att dessa ytterlighetsmän inom jordbruksnäringen äro fätaliga och ingalunda representanter för genomsnittet inom det svenska jordbruket. Jag är angelägen att återigen betona och understryka detta. När man i den socialdemokratiska pressen talar om sabotage mot livsmedelsförsörjningen eller använder ord av ungefär den innebörden, åberopar man endast undantagsfall. Tror ni, mina herrar, att vårt försörjningsläge även i städerna skulle vara så pass tillfredsställande om svenska bönderna i gemen hyste sådana åsikter som dessa ytterlighetsgrupper? Nej, det skulle ingalunda vara fallet. Det faktum, att mjölkkonsumtionen i augusti detta år var 76 procent större än 1939 bör ju säga en del om de svenska jordbrukarnas lojalitet och plikt känsla.

Jag har knappast någonstans hos jordbrukets kritiker sett någon uppskattning av det merarbete som våra jordbrukare nedläggja för att under försämrade

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

produktionsförhållanden söka bibehålla produktionen så hög som möjligt. Jag ber eder bara att föreställa eder vilket arbete och slit som ligger bakom denna livsmedelsproduktion — ja även de skogsavverkningar som skett — då man betänker att jordbruket med dess små produktionsenheter och brist på arbetskraft lidit i alldeles särskilt hög grad av inkallelserna — inte därför att man blivit orättvist betungad utan därför att det ur ren arbetskraftssynpunkt känns så hårt.

Det finns enligt min uppfattning föga skäl att klanka på jordbrukets utöware i gemen. Rätt skall vara rätt. Det finns ej den ringaste grund att återuppliva den hetsagitation som fördes under förra kriget. Förutsättningarna saknas helt därför, och därför måste man önska större moderation och behärskning vid behandlingen av jordbruksfrågorna. Man vill väl icke återuppväcka potatiskravallernas eller Hungersköldspropagandans gamla vålnader i modern form.

I det sammanhanget måste jag också framföra en annan maning. Det har funnits tendenser på vissa håll att söka spela ut konsumenter och producenter mot varandra. Orden ha tagits i mun på ömse håll av hetsporrarna och beslöjade eller tydliga hotelser ha uttalats. Jag kan i nuvarande läge icke föreställa mig en ansvarslösare och skadligare politik. Det är sådana handlingssätt som draga ned den offentliga diskussionen, som förbittra förhållandena medborgarna emellan och som mer än något annat bryta ned den inre frontens ofrånkomliga och oundgängliga sammanhållning och fasthet. Det är som att ställa till ett slagsmål i en livbåt — det är grovt ansvarslöst därför att man äventyrar allas trygghet.

Man kan beträffande jordbrukspriserna ej undgå att göra vissa konstateranden angående behandlingen av prisfrågorna. Jag måste uttala mitt djupa beklagande av det sätt, på vilket behandlingen skedde i högsta instans. Jag fäster mig därvid icke alls vid resultatet, eftersom detta överensstämde med livsmedelskommissionens av dess råd godkända förslag. Detta förslag var resultatet av långvariga förhandlingar, baserade på kalkyler verkställda av opartiska experter. Det rör inkomster på omkring 2,000 miljoner kronor, och priskontrollnämnden satte i fråga, att en felräkning hade skett på ej fullt 4 procent. Jag föreställer mig att det är en smula djärvt att på grundval av relativt osäkra kalkyler, på basis av ett osäkert källmaterial våga påstå, att den ena eller andra uträkningen är den riktigare. Huvudsaken är dock, att det av livsmedelskommissionen framlagda förslaget — matematiskt riktigt eller ej — var resultatet av förhandlingar, där alla tänkbara intressen voro representerade. Det är onekligen litet förbluffande att frågan skall passera ytterligare några instanser och att man till hjälp skall taga en ganska hetsig diskussion. Man brukar ju i allmänhet inte lägga upp förhandlingar på det viset, att när den part som skall behandlas är färdig i en instans, han förpassas vidare till nästa, med belastning av alla de eftergifter som han ansett som slutgiltiga. Det förefaller som om man på vissa håll ville betrakta jordbruksnäringen som ämnet i ett valsverk. Man skall skicka jordbruket vidare från den ena valsen till den andra — avståndet mellan valserna skall bli allt smalare och till slut skall det komma fram ett riktigt tunt pridförslag. Jag undrar hur det skulle gå, om arbetsmarknadens löncavtalsförhandlingar behandlades på samma sätt. Konsekvensen skulle där säkerligen dock ej bli lönesänkning — men prissänkning har det blivit för jordbrukarna. Detta faktum, att jordbruket fått lägre prisnivå än föregående år synes man ganska ofta glömma bort i diskussionen — trots att det är något ganska enastående i denna tid, då övriga priser endast synas stiga och då man betraktar det som ett revolutionerande steg att åstadkomma prisstopp.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

I alla händelser medförde förseningen av jordbruksprodukternas prissättning mycket olyckliga konsekvenser. Det kan icke råda någon tvekan om att jordbrukarna helt affärsmässigt väntade med att uppgöra sina planer och sedermera fastställde dessa efter den ändrade situationen. Det skulle t. ex. ej förvåna mig om detta har varit åtminstone en bidragande och fullt naturlig orsak till den minskning av höstsädesarealen som synbarligen har ägt rum.

Det är helt naturligt, att dessa omständigheter, som jag nyss skildrat, skapat ett visst missmod hos vårt lands jordbrukare. Ett fåtal ha reagerat mycket hårt och blivit desperata. Det stora flertalet har blivit grundligt förargat och jag måste säga, att det förvånar mig inte. Jag tror, herr talman, att större klokhet måste iakttagas i framtiden, om ej allvarliga skadeverkningar skola följa.

Den största förtjänsten av att förhandlingarna med jordbruket gått så smidigt ligger sannerligen ej hos regeringen — den ligger hos jordbrukets stora ekonomiska organisationer som under dessa år visat sig vara outhärliga. Deras samarbetsvilja och deras försök att jämna ut motsättningar, att släta över okloka handlingssätt från högsta vederbörandes sida och deras ständiga strävan att främja produktionen äro värda vårt uppriktiga erkännande.

Under alla förhållanden är det min tro, att det svenska jordbrukets utövare för sin del skola visa vad sann ansvarskänsla och medborgaranda innebär. Jag är övertygad om att ingen efter detta krig skall kunna säga, att den svenske bonden under dessa år svikit sin uppgift i folkhushållets tjänst utan redligen fullgjort vad honom ålegat — trots besvär och misshälligheter.

Som statsministern påpekade, gäller det i detta läge att främst bereda ökad tillgång på varor och tjänster. En ökad varumängd, värd en miljon, är lika värdefull som en miljon tecknade försvarslåneobligationer ur ren penningpolitisk synpunkt. Ur folkförsörjningssynpunkt äro varorna oändligt mycket värdefullare. Det gäller att föra en sådan politik, att produktionen stimuleras och företagslusten hålles väl uppe. Prisreglerande åtgärder äro nödvändiga och ett prisstopp kan också vara värt ett försök även om dess resultat är mera tveksamt. Men man får icke släppa ur sikte, att sådana åtgärder kunna medföra stora orättvisor och att de utöva en tryckande inverkan på produktionen, särskilt om de bestå en längre tid.

Skall man reda upp dessa svåra och livsviktiga frågor fordras det beslutssamhet, handlingsvilja och målmedvetenhet. Hemlighetsmakeri, svaghet eller försök till politiskt vingleri skada. Det fordras rättvis behandling och lika ingrepp mot alla. Automatiskt komma åtgärderna att medföra en reglering av det ekonomiska livet som småningom blir total. Balans i det ekonomiska livet fordrar balans i ingreppen. När regeringen tagit detta steg på väg mot planhushållningens genomförande får den — med riksdagens i efterhand givna tveksamma godkännande men med dess lojala stöd — bereda sig på att göra hårda ingrepp. Den får med andra ord stryka av silkesvanten från den vänstra handen.

Under alla förhållanden åligger det oss att lämna vårt stöd till de försök som nu göras. På ett eller annat sätt måste vi bromsa prisstegringen och hejda inflationen. De eftergifter och de uppoffringar som vi i det syftet påtaga oss måste i alla fall bli mindre än dem vi skulle underkastas genom ett i grund förstört penningvärde.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag vill börja med att uttrycka min tillfredsställelse över att riksdagen har beretts tillfälle att samlas och med regeringen samråda och rådplåga om läget för dagen och de ingripanden,

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

som detta läge kan kräva. Jag vill också ge min anslutning till statsministerns uttalande att riksdagen i denna överläggning inte bara bör bli tagande utan också — och kanske framför allt — givande. Det förefaller mig som om just denna förklaring från statsministerns sida bryter udden av en del oriktiga funderingar rörande riksdagens ställning till regeringen, som ha kommit fram i pressen i anledning av denna riksdagsinkallelse.

Det är sant att det råder ett gott förhållande mellan riksdagen och den nuvarande regeringen, men detta goda förhållande bottnar ingalunda i, som det har stått på sina håll, något förslavande. Det är inte uttryck för att riksdagen har avstått från eller är villig att avstå från sina rättigheter till regeringen. Det är väl snarare så att riksdagen betraktar regeringens dådkraft som ett uttryck för riksdagens egen handlingsvilja och aktivitet. Regeringen har säkert ingen möjlighet — det äro vi väl tämligen ense om — att regera mot riksdagens vilja. Det finns ju tydligen somliga som mena att en dylik motsatsställning, ett spänt, t. o. m. ett fientligt förhållande mellan riksdag och regering är något naturligt, något som är oskiljaktigt från ett demokratiskt system. Jag erinrar om hur en aktad ledamot av denna kammare i våras fällde det yttrandet, att regeringen bör placeras på sin rätta plats, nämligen på de anklagades bänk. Jag tycker för min del att resonemanget är något upp- och nedvänt. När riksdagen känner sig fientlig mot regeringen bör regeringen skickas i väg. Är riksdagen till freds med regeringens politik finns ingen anledning att låtsas som om den inte var det. Det vore i så fall en komedi, som folket i landet rätt snart skulle komma underfund med. Det är en annan sak, att ett fritt meningsbyte är ett värde som inte får eftersättas, och jag vill för min del hävda, att ett sådant fritt meningsutbyte skall upprätthållas även i tider av krig och kritiska förhållanden. Det bidrar utan tvivel till syrsättningen i samhället, till att skapa en frisk luft och god stämning inom folket. Å andra sidan kan man inte bortse från att det finns en gräns även där. När diskussionen urartar till demagogiskt krypskytte, till olustspridning o. dyl., kan den mycket lätt underminera nationens motståndskraft i tider när denna mer än eljest är av nöden. Nationens sammanhållning är ett värde, som man inte lättsinnigt bör spoliera. Denna sammanhållning kan befrämjas av att man har möjlighet att sjunga ut, att tala fritt med varandra, men vi få å andra sidan inte heller försöka dölja, att man i en sådan tid mer än någonsin har rätt att ställa krav på människors och grupperns lojalitet. Framför allt har regeringen rätt att ställa sådana krav, krav som inte bara skola ställas på en grupp eller på flera utan som måste ställas på alla.

Detta är ju inte någon remissdebatt i gammal mening. Vi ha ingenting som vi skola remittera, vi skola inte fatta några beslut, utan vi skola bara diskutera. Debatt anknyter till de meddelanden av ekonomisk art, som vi fingo del av vid gårdagens plenum. Jag vågar i alla fall hävda, att vi skola ha rätt att i denna debatt uppträda som om den vore en vanlig remissdebatt, att spela ut över hela synfältet, att i våra anföranden beröra vad som överhuvud taget uti riket sig har tilldragit.

Till en början skulle jag därför vilja erinra om att vi sedan riksdagen senast sammanträdde haft ett val här i landet. Det var visserligen inte ett val som direkt rörde riksdagen, men på lång sikt inverkar det på sammansättningen av denna kammare. Valrörelsen har förts efter politiska linjer, och man får väl därför säga, att resultatet avspeglar uppfattningarna och stämningarna inom folket. Vi ha sett i tidningarna att praktiskt taget alla parter tillskriva sig segern. Somliga partier ha gått fram, andra ha gått tillbaka, men alla äro belåtna med resultatet. Det finns ingenting i valutslaget som kan tolkas som ett nationens underkännande av den samlingspolitik som har förts under krigsåren. Visserligen har ett ytterlighetsparti, som kan räknas till oppositionen, vun-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

nit en del nya röster. Men jag tror inte vår vän Linderot är så lätt på träden, att han inbillar sig att han och hans parti ha fått dessa röster för deras vackra ögons skull. Man får ju jämföra med den obetydliga röststyrka som partiet förfogade över. De nya röster, som ha kommit till, får man betrakta mera som böljans skum än som böljan därunder. Sådana saker äro någonting som en demokrati kan bära, de äro undantagen som bekräfta regeln. Vi veta också att ett annat ytterlighetsparti på den andra sidan var borta med vinden, vilket inte utesluter att även det partiet försöker utnyttja resultatet till sin fördel. Det vågade i alla fall inte ställa upp. Jag vill för min del göra det uttalandet, att resultatet av detta val i det avseendet bekräftar, att det har varit en klok politik då man i det längsta dragit sig för att söka bekämpa sådana emot nationens intressen fientliga riktningar med en förbudslagstiftning. Nu har nationen fått tillfälle att säga ifrån. Arbetare, bönder och breda borgerliga skikt ha slutit upp omkring den rent svenska linjen. Det finns intet gehör i vårt land för några politiska importvaror, och så länge Sveriges folk självt får sköta om möbleringen här i landet, kommer den möbleringen att vara rent svensk.

Jag tillåter mig i det sammanhanget att säga ett par ord om den interpellation, som väckts av herr Heiding och som kammaren nyss har avslagit. Jag har ju inte fått någon fullmakt av kammarens ledamöter att motivera detta avslag, men jag tror mig tolka stämningen rätt om jag säger att den verkliga motiveringen har varit, att denna interpellation var oformell. Det ansågs vara ett missbruk av interpellationsinstitutet att ställa sådana frågor, inte till regeringsledamöterna i deras egenskap av statsråd, utan såsom enskilda personer, som en partiledare dock måste vara. Men jag vill också säga att denna interpellation var tämligen onödig, ett nålsting som herr Heiding väl kunde ha besparat sig. Jag har inte heller fått någon fullmakt av statsministern, men jag vågar påstå att om han hade känt till detta fall i Södra Möre, skulle han på det bestämdaste ha ogillat det, och denna ståndpunkt är säkert uttryck för en tämligen enhälligt uppfattning inom det parti jag representerar. Men om vi skola sila mygg, tycker jag man kan rekommendera herr Heiding och även andra att sopa rent framför sina egna dörrar. Det har ju förekommit andra fall i valrörelsen som skulle ha kunnat påtalas, men jag vill inte göra någon affär av dem. Även bondeförbundet har emellertid i denna valrörelse suttit på de anklagades bänk. Jag läste ett uttalande i en folkpartitidning med anledning av ett förslag om samverkan mellan bondeförbundet och andra borgerliga partier. Denne folkpartiredaktör fann en sådan samverkan skadlig ur nationell synpunkt just därför att det parti, som herr Heiding representerar, idkade ett alltför intimt umgänge med en viss ytterlighetsriktning och till och med hade representanter för denna ytterlighetsriktning inom sin krets.

Jag tyckte för min del att denna motivering var svag, och jag vill i detta stycke sluta med det uttalandet, att det inte finns någon anledning att låta sådana separatfall förta det imponerande intrycket av den demokratiska manifestation som det val, som vi nyss ha förrättat, utgör. Vi ha ju basat på varandra även inom den samling av de stora partierna, på vilken den nuvarande regeringen grundar sig. Det har i denna valrörelse förekommit även demagogi mellan samlingspartierna, och jag vågar påstå att om något parti i det fallet skulle ha anledning att beklaga sig, skulle det vara just det socialdemokratiska. Det har varit föremål för denna demagogi, men vi bära den saken ganska lätt. Vi skriva den på valhettans konto. Man kan i alla fall inte fördölja att valet blev och är ett förtroendevotum för samlingspolitiken och för den regering som nu sitter. Vi gå därför mot de kommande, utan tvivel minst lika bistra dagarna med orubbad front och bibehållen samling. Trots allt vittnar

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

valet om styrkan i den demokrati, som vi väl kunna ha delade meningar om och som vi även träta om, men som vi dock bära i våra hjärtan och som är förankrad i våra offentliga institutioner.

Detta val och denna valutgång är något som förpliktar. Men det utesluter inte att samlingen kommer att bli utsatt för påfrestningar i fortsättningen. Vi veta ej hur länge det nu pågående kriget varar. Det kan bli ett år, det kan bli två, och det kan måhända dröja ett helt årtionde innan vi få se fredsslutet undertecknat. Vi kunna väl vara tämligen övertygade om att svårigheterna för oss i fortsättningen bli större för varje dag och för varje år som går. Ändå äro vi tvungna att hålla ut, och i denna uthållighetskampanj bör och måste riksdagen vara centralen och ledaren. Och det är inte nog med att tänka på möjligheten att hålla ut under kriget. Vi få väl också lov att tänka på den dag, som kommer efter kriget. Även den kräver både offer och disciplin.

Inflationen, som vidrördes uti regeringsdeklarationen och som man nu skall försöka åstadkomma ett stopp i, är just en fråga, som pekar vida utöver krigets och avspärningens ram. I viss mån kan man ju säga, att inflationen är ett bekvämt hyende. Vi minnas, att under och efter förra kriget var det stater, som rent medvetet drevo inflationspolitik, därför att den löste många problem enkelt och lättfattligt, för dagen nämligen. Det skulle naturligtvis kunna sägas vara bekvämt även för oss här i Sverige att låta penningvärdet rasa nedåt. Alla grupper skulle kanske få ett intryck av att deras ställning förbättrades. I verkligheten vore det inte så; i verkligheten skulle deras ställning försämrans. Framför allt skulle svårigheterna bli värre senare. En inflatorisk utveckling innebär, som alla veta — det är ju Abed — att man spar svårigheterna till morgondagen, att man konserverar problemen för att få igen dem i dubbel intensitet nästa dag. De flesta minnas säkert, hur det var efter förra kriget. Både arbetare och bönder, löntagare och industriarbetare, fingo det surt efteråt. Det började strax efter kriget för industrien. När dess kris var avvecklad kom jordbrukets kris, och den blev både längre och mera förödande. Praktiskt taget räckte den nära på fram till det nya kriget.

Dessa erfarenheter från förra gången borde vara fyrbåkar för oss i den natt, vari vi nu treva. Och de borde vara en varning för oss att inte nu här börja från början igen och göra samma dumheter. Vi komme då att få samma elände tillbaka, icke minst det svenska jordbruket.

Man får naturligtvis icke fördölja, att detta är en mycket svår sak, och den förre talaren har ju, så som jag uppfattat hans anförande, mera sysslat med svårigheterna än med möjligheterna att uträtta något. Det fordras ett sant hjältemod för att giva sig i kast med dessa svåra saker. Men vi få inte hesitera därför att det är svårt. Regeringen har ju, när den nu angriper problemet, att stödja sig på direktiv från riksdagen. Riksdagen delar ansvaret med regeringen i denna strävan. Vi voro enhälliga, både herr J. B. Johansson och jag och andra, om att giva regeringen dessa direktiv. Vi beslöto enhälligt att rekommendera sådana förhandlingar mellan de intresserade parterna, som skulle kunna leda fram till en uppgörelse om både löne- och prisstopp. Det är alltså på vårt ansvar, som dessa förhandlingar föras.

Man har sett hur under dessa förhandlingar alla principiellt deklarerat, att de vilja vara med om att stoppa upp både priser och löner. Svårigheterna uppstå först när det gäller att ställa parterna själva inför konsekvenserna av dessa deklarationer. Då vill man så gärna smita. Då vill man framför allt göra undantag för den egna gruppen. Herr J. B. Johansson klandrade det prisstopp, som regeringen har givit order om. Han frågade: var ha vi lönestoppet? Jag vill erinra om, att lönerna i allmänhet regleras genom kollektivavtal eller genom andra sådana överenskommelser, och mellan avtalsperioderna råder fak-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

tiskt ett slags lönestopp. Meningen med det prisstopp, som regeringen har anbefallt, kan inte vara annan än att man på basis av detta skulle kunna komma fram till en uppgörelse även om ett lönestopp. I annat fall blir det hela meningslöst.

Det finnes alltså enligt min uppfattning inte någon anledning till anmärkning mot regeringen för det sätt, på vilket den har inlett denna kampanj och angripit problemet. Det får bli statsmakternas sak att erinra de olika grupperna om deras förpliktelser. Utan offer från alla parter går det inte att komma fram till något resultat.

De menliga följderna av en inflation drabba alla. Alla ha alltså förpliktelse att hjälpa till, och underlåtenhet från bara en grupps sida är ägnad att sätta en käpp i hjulet för det hela. Det kan i alla fall inte hjälpas, att frågan om jordbrukspriserna träder i förgrunden vid behandlingen av dessa spörsmål. Jordbrukspriserna intaga, fastän det ibland bestrides, en nyckelposition, som hela försöket står och faller med. En förnuftig och rättvis reglering av priserna på jordbrukets produkter komme att utöva ett välgörande inflytande på hela systemet och underlätta en allmän uppgörelse. En sådan reglering torde väl också vara möjlig att åstadkomma efter årets skörd, utan att jordbrukarna behöva underkasta sig någon försämring av sina villkor.

Vad nu årets skörd beträffar, så förklarade folkhushållningsministern i går, att man ännu ej kan bedöma den. Det är olika uppfattningar. Ett par dagar innan jag reste till denna riksdag träffade jag en rätt framstående jordbrukare i min bygd, som förklarade, utan att jag interPELLERADE honom: »Du kan hälsa riksdagen, att en sådan skörd, som vi ha fått i år, ha vi inte haft sedan Kristi födelse.» Det är visserligen en temperamentsfull man. Kanske finns det någon överdrift i detta. Det är också möjligt, att skörden i Östernärke är bättre än på de flesta andra håll, medan den i fjol var sämre än på andra håll. Man har i alla fall en känsla av att de offentliga deklARATIONERNA i fråga om skörde-resultatet ha en tendens att nedvärdera detta. De enskilda rapporter, som man får från jordbrukarna, äro i allmänhet mera optimistiska än dessa officiella rapporter.

Under alla förhållanden äro vi ju på det klara med att skörden nu är bättre än i fjol. De nuvarande priserna sattes på grundval av fjolårets mycket dåliga, nästan till missväxt gränsande skörderesultat. Enligt dessa kalkyler, enligt denna prissättning, var det avsett, att jordbrukarna skulle bära en del av krisens börda, de såväl som andra grupper i samhället. Men vi veta också nu, när årets resultat summeras ned, att man räknat fel. I verkligheten blev det ingen del av krisbördan, som jordbrukarna fingo bära. De fingo full kompensation, medan däremot industriens arbetare t. ex. i sina avtal bara ha halv kompensation för den fördyring, som inträtt.

Nu säges det från vissa jordbrukarhåll, att det är riktigt, att en sådan förskjutning har kommit till stånd, därför att utgångsläget var så oförmånligt för jordbrukarna. De hade således relativt sämre än andra grupper i samhället, varför det behöves en utjämning. Man kan diskutera om detta i och för sig är riktigt. Problemet har i alla fall aldrig på allvar blivit genomdiskuterat. Om det förhåller sig så, som jag nyss sade, så gäller det ändå ej generellt. Det kan gälla om vissa grupper: småbrukare och arrendatorer, dessa som ha fått den minsta glädjen av de stödåtgärder, som då och då ha vidtagits till förmån för jordbruket, och av de prisförhöjningar på jordbrukets standardartiklar, som ha genomförts. Under alla förhållanden kan man ifrågasätta, om nuvarande tid är lämplig för att genomföra en sådan generell utjämning. Det behöves en helt annan och grundligare undersökning för att man skulle kunna komma fram till en rättvis avvägning. Men å andra sidan vill jag påpeka, att en bety-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

dande utjämning till förmån för jordbrukarna redan har skett, och den påbörjades långt före kriget. Jag vill också erinra, med anledning av vad herr J. B. Johansson nyss framhöll, att denna utjämning till förmån för jordbruket genomfördes under socialdemokratisk medverkan, delvis under opposition från det parti, som herr J. B. Johansson här representerar. Denna utjämning har fullföljts under kriget, och den har, skulle jag tro, fullföljts utan några starkare protester från konsumenternas och löntagarnas sida. Men det skulle inte vara rättvist att gå vidare på den vägen utan att hejda sig och fråga hur långt man har kommit. Och detta skulle ske, om de priser, som ha varit gällande under det gångna året, skulle läggas till grund också för de nya skörderesultatet. Även med de relativt blygsamma prutningar, som livsmedelskommissionens förslag innebär, skulle en ganska betydande överflyttning från konsumenterna och löntagarna till förmån för jordbruket komma till stånd. Det är ju inte nyttigt att etablera krig inom en nation, när ett tillstånd som det nuvarande råder. De stora frågorna, framför allt den som vi nu behandla, bör man om möjligt försöka lösa i fred och samförstånd. Prisfrågan är ju ej heller allt. Produktionen är en minst lika viktig uppgift, men man tycker, att både kravet på skäliga priser och på en tillfredsställande produktion skulle kunna förenas.

När det nu på enskilda jordbrukarsammanträden hotas med produktionsstrejk, om inte det allmänna går med på de priser, som från detta håll krävas, så vill jag i likhet med herr Johansson hoppas, att dessa deklarationer inte äro allvarligt menade. Jag har själv fått många högtidliga försäkringar med handen på hjärtat från enskilda jordbrukare, att dessa uttalanden icke äro uttryck för den verkliga stämningen bland Sveriges jordbrukare. Jag tror det, men de grupper och de agitatorer, som söka driva fram sådana stämningar, taga på sig ett ganska drygt ansvar. En framgång för deras strävanden skulle minst av allt bli till gagn för det svenska jordbruket. Det finnes ju grupper av desperados även på andra håll, som föra en propaganda av liknande art, men då riktad mot jordbruket och jordbrukarna. Även dessa böra hållas på mattan. Det är angeläget, att inga missförstånd uppstå. Man bör söka förstå jordbrukarna och deras betydelsefulla ställning i samhället. Man får alltså ej skära över en kam, men jag vill ändå i detta sammanhang uttala min förundran över att man på ansvarigt ledande bondehåll låter dessa desperadosklickar hållas utan att taga avstånd från dem. Det skulle verkligen vara värdefullt med ett klagörande, framför allt i denna debatt, rörande dessa saker, om vad som är gruppdemagogi och vad som är en officiell röst uti dessa uttalanden från desperadosgrupper.

Jag vill sluta, herr talman, med att uttala den förhoppningen, att riksdagens behandling av dessa för vårt folk så livsavgörande frågor skall giva ett bestämt utslag, att den skall ställa klara krav på alla grupper och partier och verkligen klagöra det oerhörda ansvar, som det rör sig om. Det här är inte ett område, där det passar sig med demagogi och krypskytte. Den som gör det, sår vind men kommer att skörda storm. Men å andra sidan: kan här en allmän uppgörelse åstadkommas, vilket förutsätter offer av alla, så komma dessa offer inte att ha varit givna förgäves. De komma säkert att giva skörd tio- och hundrafalt.

Herr **talmanen** yttrade: Då under det nyss hållna anförandet fördes på tal den interpellation, vars framställande kammaren vid sammanträdet början avslog, finner jag mig föranlåten meddela, att jag anser, att, med hänsyn till kammarens sålunda fattade beslut, detta spörsmål icke bör upptagas till behandling i den förevarande debatten.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

Herr **förste vice talmannen**: Herr talman! Av den redogörelse, som från regeringen under gårdagens sammanträde lämnades riksdagens kamrar, framgick, att försörjningsläget här i landet icke under senare tiden försämrats utan snarare förbättrats. Råvarubehovet för industrien hade kunnat tillgodoses och ersättningsvaror för nödvändig produktion hade kunnat anskaffas där den vanliga tillförseln ej kunde upprätthållas, bränsle- och kraftbehovet hade kunnat tillgodoses, ehuru det förra med vissa svårigheter och ansträngningar. Och livsmedelsförsörjningen, den onekligen viktigaste av våra försörjningsfrågor, hade såsom en följd av den jämförelsevis goda skörd, som i år inbärgats, snarare förbättrats än försämrats. Man borde sålunda kunna förvänta, att vi, som haft den oskattbara förmånen att stå utanför kriget, skulle känna en viss tillfredsställelse över läget och över vad som i olika avseenden åtgjorts. Men tyvärr är så icke i allo fallet. Tillfredsställelsen är icke odelad.

Jag anser mig i detta sammanhang böra säga något om försörjningsläget. Man bör icke vid ett sådant här tillfälle underlåta att tala om det, som berör hela vårt folk, som vi alla ha kännning av och som vi alla äro intresserade för. Ehuru vi ha fått en ganska god skörd, märkes det icke, att livsmedelstillgången förbättrats. Snarare är det väl tvärtom. Det börjar vara knappt med livsmedel på allt flera områden. Den rikliga brödsädeskörden har ej medfört någon ökning av brödransonerna, vilka nu, när det ej går att erhålla ersättningsmedel, äro ganska knappa. Mjölken, som vi hittills kunnat undgå att ransonera, har icke ökat så, som man efter stallfodringens början ansett sig ha anledning att vänta. Potatisen hotade ju efter de tvetydiga kommunikéer, som utsändes rörande prissättningen, att stoppa i tillförseln, och det hade då blivit ett i verklig mening effektivt prisstopp. Äggen ha ju så gott som försvunnit ur marknaden, och det finns anledning att befara, att fläsket skall gå samma väg. Beträffande kött är ransonen nu så liten, att den ej räcker till mer än två å tre måltider i veckan och således ej kan hava någon avgörande eller större betydelse för den enskildes hushållning. Och den dag stockholmarna t. ex. ej erhålla fisk torde de ha svårt att tillgodose sitt livsmedelsbehov. Men även fisken är det nu ganska knapp tillgång på, och de långa inköpsköerna vittna om att det mången gång icke heller är lätt att erhålla något av denna vara.

Är då gjort vad som kan och bör göras för att stimulera och öka livsmedelsproduktionen? Knappast. De åtgärder, som under senaste tiden vidtagits, ha väl snarare verkat i motsatt riktning. De synas heller icke hava varit vidtagna för att öka produktionen utan så gott som uteslutande för att förhindra prisstegring eller att åstadkomma ett s. k. prisstopp. Men hur viktigt det än är att åstadkomma prisstopp, så är det ännu viktigare att uppehålla produktionen i så stor omfattning som möjligt för varor, som äro för oss oumbärliga. Den tveksamhet, som i många avseenden präglat årets åtgöranden, har ej verkat i sådan riktning. Från det målmedvetna uppträdande, som präglade förra årets åtgärder för en ökad livsmedelsproduktion och som ledde till en utökning av brödsädesarealen med 50,000 hektar, har man nu slagit in på en annan väg. Man har tagit bort stimulanterna, och man har beträffande handläggningen av jordbrukets prisfrågor och vad därmed hänger samman visat ett vankelmod och en tveksamhet, som icke kan verka befrämjande på livsmedelsproduktionen.

Livsmedelskommissionens skrivelse till Kungl. Maj:t med förslag om prissättning å årets brödsäd är daterad den 21 augusti, och den var, så vitt det är känt, enhällig. Den hade godtagits både av jordbrukets representanter och av övriga ledamöter i den kommitté, som berett denna fråga. Men först den 8 oktober tillkännagavs, att priset på brödsäd blivit fastställt, detta efter det mer än en månad förflutit, sedan brödsäden först fördes ut i marknaden. Jordbru-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

karen behövde sälja sin vara. Han behövde pengar för uppehållande av driften, och han önskade besked om hur man ville ordna i dessa avseenden för framtiden. Men något besked kom icke. Under tiden överlade man inom kommissioner och nämnder om hur priset skulle avvägas, och det sipprade ut, att man inte kunde uppnå enighet. Från visst håll — det var väl i främsta rummet konsumentintresset, sades det åtminstone — ville man ytterligare sänka priset utöver vad jordbrukets företrädare, livsmedelskommissionen och den ansvarige jordbruksministern ansett sig kunna gå med på. Man hade funnit, att den produktionskalkyl, som uppgjorts över jordbrukets samlade inkomster och utgifter, skulle lämna en viss vinstmarginal, och den ville man ha bort. Men det kan frågas: har man tagit tillräcklig hänsyn till att under rika skördeår en del på inkomstsidan upptagna tillgångar ej nu, ja kanske icke heller i framtiden, kunna omsättas i penningar? Och sannolikt ha i år arbetskostnaderna för inbärgandet av skörden under för vissa delar av landet ogynnsamma betingelser varit åtskilligt högre än vad som beräknats. Och man har skäl att ställa frågan: är det verkligen riktigt att pressa priserna i dessa tider, då rationaliseringen inom jordbruket sedan krigsutbrottet icke kunnat fortgå i samma takt som tidigare, eftersom man inte i samma utsträckning kunnat anskaffa de behövliga tekniska hjälpmedlen. I allmänhet har inte arbetskostnaden och dagsverksantalet per hektar kunnat minskas så mycket som beräknats. Enligt de två alternativ, som föreligga beträffande produktionskostnaderna, beräknar man ju enligt det första en minskning varje år av något mera än ett dagsverke per hektar medan man enligt det andra räknar ännu mera optimistiskt. Men är det inte så, vilket den praktiske jordbrukaren känner till, att redan där man före kriget hade rationaliserat, har det nu varit svårt att i full utsträckning tillämpa rationaliseringen, därför att det har varit svårt att skaffa erforderlig materiel. Hur många jordbrukare, som skaffat sig traktorer, införde den första tiden gengas på desamma? Det tog lång tid, innan den kom till användning, och det dröjer nog, innan man kan använda traktorsbeståndet i samma utsträckning som tidigare. Jag skulle kunna fortsätta med sådana exempel från det ena området efter det andra.

Nu har man ju i den föreliggande produktionskalkylen räknat med en allt jämt fortgående rationalisering av jordbrukets drift, och det är möjligt att den är byggd på vissa bokföringsresultat. Jag känner icke detta. Men om så är fallet: äro då dessa tillräckligt representativa för ett helhetsomdöme? Och när det gäller att under tider som dessa sätta priser på jordbrukets produkter, får man inte bortse ifrån, att odlingen icke blir lönande eller att priset sättes så lågt, att därigenom enligt de vanliga ekonomiska lagarna en minskning av produktionen inträder. Men vi äro väl inte nu i ett sådant läge, att vi ha råd till eller kunna frammana ett dylikt tillstånd, utan det är av vikt, att vi skapa förutsättningar för produktionen av de varor, som vi nu behöva och som kunna frambringas.

Beträffande priset å brödsäden, så är det ju för övrigt en ganska betydande prissänkning, som nu äsatts densamma. Så vitt jag vet har inte av de jordbrukets företrädare, som deltagit i underhandlingarna, gjorts någon anmärkning på denna sänkning. Visserligen äro ju inte brukarna ute i landet fullt belättna med den, och detta gäller långt in i konsumenternas krets. Jag har under denna sommar haft tillfälle att komma i beröring med dem. De fråga sig, om denna sänkning var nödvändig. Men när de ansvariga företrädarna för jordbruket inom kommissionen funnit sig kunna gå med på förslaget, skulle jag inte tro, att det från jordbrukarnas krets reses alltför mycket motstånd däremot. Men det skadar i varje fall inte att vid detta tillfälle påpeka, att sänk-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

ningen beträffande den kanske mest betydande delen av brödsäden först och främst innebär en realsänkning av inlösningspriset med 2 kronor per deciton. Dessutom har arealtillägget bortfallit, vilket väl ungefär kan beräknas motsvara 3 kronor. Därtill kommer den allmänna prisstegringen under det senaste året, som väl bör motsvara cirka 2 kronor. Detta blir sammanlagt en minskning i priset av 7 kronor per deciton för rågen, vilket måste sägas vara en mycket betydande sänkning. För vetet blir den en krona mindre. För fodersäden är sänkningen av priset också ganska betydande.

Det bör icke förvåna om jordbrukarna i dessa tider och under dessa förhållanden fråga sig: var detta nödvändigt när priserna å alla andra produkter fortsätta att stiga? Och det synes mig, att när jordbrukets representanter funnit sig böra biträda en sådan överenskommelse, skulle man ha slagit till och sökt träffa en överenskommelse. Det förhållande, som på detta område rätt under hösten, kan betecknas som ett osäkerhetstillstånd, vilket inte gagnat livsmedelsproduktionen.

Man synes ha velat hålla prisfrågan öppen. Och är för övrigt priset å brödsäden ännu definitivt fastställt? Till lagerhusföreningarna har sedan prissättningen ägt rum den 8 oktober utsänts ett cirkulär av följande innehåll: »I anledning av i radio och i tidningspressen lämnat meddelande om bemyndigande för statens livsmedelskommission att fastställa normalpriser å spannmål för regleringsåret 1942/43 vilja vi framhålla, att de i meddelandet omnämnda priserna icke må läggas till grund för inköp eller försäljning av spannmål i fast avslut.

Så snart statens livsmedelskommission på grundval av angivna bemyndigande fastställt normalpriser å spannmål för regleringsåret 1942/43 och bestämt från vilken dag desamma skola gälla, komma vi att meddela närmare regler för auktoriserade handlandes avräkning med köpare respektive säljare. Intill dess dylikt meddelande kommit auktoriserade handlande tillhanda få leveranskvitton ej utställas eller avräkning med köpare verkställas.»

Ett dylikt förfaringsätt måste framkalla frågan: vad avses med detta? Är det inte bestämda priser, som åsatts brödsäden? Tänker man ytterligare justera dem, eftersom man meddelar att avräkning inte får ske? Många lagerhusföreningar ha till följd av detta meddelande inte ansett sig äga rätt att företaga avräkning med respektive leverantörer. Sådana åtgärder kunna icke bidra till att hålla brödsädesarealen uppe.

Den i år med höstsäd besådda arealen är avsevärt mindre än förra året, och sannolikt mindre än normalt. Härtill ha naturligtvis de mindre gynnsamma väderleksförhållandena i viss mån bidragit, men man får inte bortse från vad handläggningen av jordbrukets prisfrågor betytt även i detta avseende. Man får nämligen inte, när det gäller produktionen, bortse från det psykologiska momentet. Vi känna ju till, vad det betyder.

Jag berörde även något tillgången på mjölk, och jag vill ytterligare återkomma därtill med några ord. Söker man icke ordna så, att oljekraftfoder kommer jordbrukarna tillhanda, och om man vidhåller de stora leveransplikter av fodersäd, som nu åläggas dem, får man svårt att få fram tillräckligt med mjölk. För att hålla mjölmängden uppe är det nödvändigt dels att ordna så, att det oljekraftfoder, som finns här i landet, kommer jordbrukarna till godo — i den mån man inte vill reservera det för ett kommande år — dels att se till, att mjölkpriset är så avvägt, att produktionen icke blir förlustbringande. Man bör ej heller för mycket avvika från normala förhållanden i fråga om prissättningen. Under höstarna, då stallfodringen börjar och omkostnaderna för djurens skötsel — dyrbart kraftfoder m. m. — öka, brukar vanligen mjölkpriset stiga. Nu

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

vill man gå den motsatta vägen. Det strider mot vanliga ekonomiska lagar, och det kan icke leda till ett gott resultat.

Den ringa fläsktillgången vittnar för övrigt om hur produktionen förändras, då priset icke är på lämpligt sätt avvägt. Det torde dröja åtskillig tid, innan ännu något nämnvärt fläsk kan komma i marknaden. De, som närmast haft ansvaret för fördelningen av råvarorna till livsmedelsproduktionen, ha väl icke ansett det önskvärt, att den knappa sädesskörd, som vi förra året inbärgade, i allt för stor utsträckning användes till fläskproduktion, utan fick gå mera direkt till människoföda. Men i år, då fodersäden blivit rikligare, bör det finnas mera foder för användning till fläskproduktion. Anpassas fläskpriset till en sådan nivå, att produktionen blir lönande, skulle något mera av fodersäden kunna användas för detta ändamål, och då skulle sannolikt cellulosa-foder komma till större användning för mjölkproduktionen än vad som nu sker.

Det framhålles, att alla böra visa ansvar inför det läge, som nu är rådande, och var och en bör i sin stad göra sitt bästa för att vi skola komma över det nu rådande läget. Ja, nog ha jordbrukarna visat ansvarskänsla i det läge, som rått under dessa år. De ha i många fall arbetat under svåra förhållanden. De ha mången gång på grund av de talrika inkallelserna haft knappt med arbetskraft. Det har i åtskilliga fall varit svårt att skaffa de förnödenheter, som varit för driften erforderliga, och då de ha kunnat skaffas, har det ofta skett till mycket förhöjda priser. I år t. ex. har ju den olja, som stått till buds för lantbrukarna för tröskningen, kostat kr. 1:28 per liter — det har kanske varierat något öre i olika delar av landet — medan samma vara före kriget kostade c:a 8 öre per liter. Detta är ju en så betydande prisstegring, att var och en, även den som inte sysslar med detta, kan inse vad det betyder. Även bindgarnet vilket är så gott som outhärligt för skörden har stigit starkt i pris. Under dessa år ha jordbrukarna därjämte ålagts betydande vedavverkningar, som konkurrerat med jordbruket om dragare och arbetskraft.

I nuvarande läge anser jag alltså det viktigaste vara, att produktionen uppehålles, och då främst produktionen av livsmedel. Hur viktigt det än är med ett s. k. prisstopp, får detta ej anordnas på ett sådant sätt att produktionen därigenom minskas. Ännu råder ju icke fred i världen, och vi böra då icke handla så, att de åtgärder som vi vidtaga skada oss själva. Jordbrukarna ha i övrigt redan visat att de äro villiga att ta sin andel av de åtgärder, som krävas för en stabilisering av priserna.

Vilja vi dessutom taga i betraktande vilka varor det är som stigit mest i pris under detta krig, finna vi, att detta inte är priserna å de stora mest betydande varugrupperna inom jordbruket, utan prisstegringarna ligga främst på andra områden. Uppgifterna från tillgängliga varuprisindex visa detta. Jag vill därför lämna några uppgifter från riksbankens prisindex, som inte nämnvärt skiljer sig från socialstyrelsens. Enligt denna har generalindex från 1935 stigit med över 50 procent. Från 1931, som tas som basår med indextalet 100, har generalindex stigit till 158. Men på så väsentliga poster som t. ex. potatis, mjöl och bröd är stegringen dock inte mer än 30 procent. För oktober månad i år är indextalet där 130.7. För mjölk, smör, ost och margarin är index nu 123.4. Se vi däremot på andra produkter, t. ex. specier och kolonialvaror, är motsvarande tal 179.3. För trädgårdsprodukter är det 206.2 och för fisk 216.1. Även om man anser, att livsmedlen inta en nyckelställning i prissättningen, kan man dock inte säga, att det är en stegring inom dessa produktionsgrenar, som höjt levnadskostnaderna så mycket. Efter den sänkning av priset, som nu ägt rum, böra ju deras indextal ytterligare sjunka.

Redan härmed ha jordbrukets utövarer visat, att de äro villiga att gå med

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

på ett prisstopp. Och det bör inte råda någon principiell meningsskiljaktighet mellan dem och de allmänna principiella inrikespolitiska principer, som hans excellens statsministern i går gav uttryck åt, men skall ett prisstopp komma till stånd, får det lov att bli ett prisstopp icke blott för jordbrukets produkter, utan det måste också bli ett lönestopp och ett stopp inom industrien. Det är ju i varje fall så, att de i jordbruket arbetande inte ha haft samma inkomst som inom andra verksamhetsgrenar sysselsatta personer. Skall något vinnas med ett prisstopp, måste det bli ett allmänt sådant och det får inte enbart gå ut över jordbruket.

Skola för övrigt de i jorden arbetande icke få sina löner och sin standard sänkta — de ha redan nu lägre reallöner än de, som äro sysselsatta på andra områden — så måste det som åtgöres vara likvärdigt.

För jordbrukets del böra vi nu göra allt vad vi kunna för att skaffa fram livsmedel. Men det är inte mindre viktigt att uppmuntra fisket. Fisken betyder så oändligt mycket för oss i dessa tider, och det är med tillfredsställelse man kan konstatera, att krigskonjunkturskatten för fisket jämkats. Krigskonjunkturskatten som sådan kom väl närmast till för att förta lusten hos folk att tjäna pengar, och den drabbar ju endast dem, som under dessa krigsår fått sina inkomster ökade, medan de, som tidigare haft liknande inkomster, gå fria från sådan skatt. Fiskarna förrätta ju ett i dessa tider mycket riskfullt arbete, och de böra uppmuntras, inte blott för sin egen skull utan även för folkförsörjningens för att de skola bedriva sin verksamhet i så stor omfattning som möjligt, oavsett om de därmed skulle tjäna något mera pengar. En uppmuntran och ett stöd utav fisket är i dessa tider så viktig, att den inte får försummas.

Och för övrigt, vidtas sådana åtgärder, att folkets samlade medverkan kan påräknas för deras genomförande, så betyder det mycket i nuvarande läge.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! Hans excellens herr statsministern började sitt gårdagsanförande med ett uttalande om behovet av en god kontakt mellan regeringen och riksdagen. Han hoppades, att den nya metod för denna kontakt, som nu för första gången praktiserades, skulle visa sig vara god och gagnelig. Riksdagen skall ej endast vara åhörare och mottagare. Regeringen vore tacksam för att få del av riksdagens meningar i de aktuella frågorna.

Jag är övertygad om, att man inom riksdagen allmänt ansluter sig till denna uppfattning om det önskvärda i en god kontakt mellan regering och riksdag. Det kan dock icke, herr talman, vara underligt, om man inom riksdagen skulle hysa någon undran över de former, i vilka regeringens strävanden efter god kontakt med riksdagen just nu framträtt. Tre dagar före riksdagssammanträdet fattar regeringen ett både principiellt och praktiskt ytterst viktigt beslut om prisstopp, och dagen före riksdagssammanträdet offentliggöres detta beslut. Det är klart, att regeringen ägt riksdagens fullmakt att fatta ett sådant beslut, men det är ändock ägnat att väcka förvåning, att beslutet kommit just nu omedelbart före riksdagens sammanträde. En närmare förklaring om anledningen till att så skett torde riksdagen kunna ha rätt att begära.

Herr andre vice talmannen yttrade nyss, att man inom riksdagen varit ense om att rekommendera förhandlingar med parterna om pris- och lönestopp. Detta är riktigt, men herr Åkerberg förbiser, att hittillsvarande prisreglering grundat sig på sådana förhandlingar och överenskommelser, under det att däremot det senaste allmänna prisstoppet beslutats utan föregående överenskommelse med parterna, och att regeringen därför nu slagit in på en ny linje.

I statsministerns uttalanden om nödvändigheten att vidtaga alla åtgärder

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

för att förhindra inflation vill jag livligt instämma, liksom i hans förhoppning att vårt folk genom uppoffringar från *alla* berörda parter skall visa sig mäktigt att åstadkomma en tillfredsställande lösning av de svåra problem, som härvid uppstålla sig. Skall detta kunna ske, är det oundgängligt att man på alla håll inser läget allvar och är beredd att fullt ut taga de nödvändiga konsekvenserna. Det kan icke vara rimligt att en medborgargrupp får full kompensation för prisstegringen medan en annan grupp får nöja sig med exempelvis 25 eller 50 procents kompensation. Och en tredje grupp måhända icke får någon kompensation alls. Sistnämnda förhållande torde för närvarande gälla stora grupper av särskilt handels företrädare. Dessa ha fått oerhört ökat arbete genom ransoneringen. De ha i många fall fått minskad omsättning på grund av varubrist och andra omständigheter. Och så gott som alla deras varor ha långt före det senaste prisstoppet varit prisreglerade med en ytterst knapp vinstmarginal. Det kan enligt min mening knappast råda någon tvekan om att handeln varit orättfärdigt missgynnad under kristiden. Jag vill uttala en livlig förhoppning om, att den definitiva prisreglering, som väl nu skall komma till stånd, måtte råda bot på den orättvisa, som vederfärits handelsnärings.

Om jordbruksnäringsen skall jag på grund av bristande sakkunskap underlåta att göra något uttalande. Denna närings ekonomiska förhållanden komma helt säkert att ingående belysas av experter med skilda utgångspunkter. Endast på en punkt skall jag tillåta mig att uttala min förståelse för kritiken från jordbrukarehåll. Det gäller det långa dröjsmålet med besked om de priser, med vilka man hade att räkna. Visst förstår jag, att man ansett det önskvärt att få en uppgörelse samtidigt om jordbrukspriser och arbetslöner. Men man kunde ju ändå inte åstadkomma en sådan enhetlig uppgörelse, och så kom omsider beslutet om spannmålsprisen. Detta beslut hade föregåtts av olika förslag, alla dock i det längsta hemligstämplade. Att det långa dröjsmålet och hemlighetsmakeriet tillsammans skulle åstadkomma ovisshet och oro på jordbrukarehåll, finner jag fullt förklarligt. Jag har heller icke hittills hört några övertygande skäl för att hemligstämplandet av förslagen och det långa dröjsmålet med beslutet skulle vara nödvändigt.

När jag talar om hemligstämplade handlingar kan jag icke uraktlåta att litet mera allmänt beröra det flitiga användandet av hemligstämpel som numera äger rum på det ena området efter det andra. Tidigare var det väl mest handlingar rörande utrikespolitiska och militära förhållanden, som hemligstämplades. På det militära området har man nu gått till ett så ymnigt bruk av hemligstämpeln, att man tycks utan närmare prövning sätta denna stämpel på även de oskyldigaste handlingar. Men därtill har nu kommit, att särskilt de olika kristidskommissionerna hemligstämpla alla möjliga slags handlingar, exempelvis förslag som ingivas till Kungl. Maj:t. Det torde vara uppenbart att den omständigheten att en kommission eller ett ämbetsverk hemligstämplat en handling, som ingives till Kungl. Maj:t, icke befriar vederbörande departementschef från det konstitutionella ansvaret för att handlingen förblir hemlig. Om hemligstämplandet icke grundar sig på gällande stadganden, torde det få anses vara det mottagande statsrådets skyldighet att se till att hemligstämpeln borttages.

Ur allmänna demokratiska synpunkter är det enligt min mening ett intresse av största vikt att offentlighetens fulla ljus får falla över allt sådant som utan verklig skada kan vara offentligt. Vi äro stolta över vår folkliga självstyrelse och över den goda medborgarandan hos vårt folk. Skall denna självstyrelse kunna förbli vår styrka och den goda medborgarandan ytterligare utvecklas, måste emellertid folket uppifrån mötas med förtroende. Det måste

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

ha känslan av att dess livsintressen både böra och kunna öppet diskuteras och det måste befrias från intrycket att överallt stöta på hemliga taggträdstängsel.

Ett exempel på hur olyckligt det är att i onödan hemligstämpla synes det mig att man har i förfaringssättet med förslaget om de värnpliktigas arbete i skogarna. Genom att arbetsmarknadscommissionens första förslag hemligstämplades har man framkallat en irriterad diskussion, som varit alldeles onödig, om det hela fått vara offentligt. Jag anser mig ha så mycket större rätt att säga detta som jag alls icke kan instämma i det klander, som riktats mot socialministern för hans slutliga ståndpunktstagande i denna sak. Jag finner det vara uppenbart, att han haft rätt i att ööverstigliga svårigheter mötte för att uttaga den tidigare årsklassen till skogsarbete. Det enda jag vill klandra honom för är att han icke ombesörjde att arbetsmarknadscommissionens hemligstämpel avlägsnades.

Om de stora ekonomiska och organisatoriska problem, som dagens bekymmersamma situation ställa oss inför, skall jag icke uttala mig. Jag vet nämligen att en av mina meningsfränder, som på dessa områden besitter verklig sakkunskap, senare under debatten ämnar behandla dem. Jag nöjer mig därför med dessa korta antydningar om några synpunkter, som måhända icke på annat sätt kommit under debatt.

Endast i fråga om formerna för denna kontakt mellan regeringen och riksdagen skall jag till sist framställa en fråga. En riksdagsledamot sade i går efter att i nära tre timmar ha lyssnat på synnerligen intressanta och värdefulla men också mycket långa och detaljrika redogörelser från tre regeringsmedlemmar, att det föreföll, som om man trodde, att vi levde i en tid, då boktryckerikonsten ännu icke var uppfunnen. Det ligger något i denna undran. Ingen enda riksdagsledamot torde haft möjlighet att tillgodogöra sig det vidlyftiga upplysningsmaterial, som i går lämnades. Hur skulle det vara, om informationssammanträden med riksdagen ordnades på det sättet, att ledamöterna några dagar i förväg finge del av de utförliga redogörelserna och det därefter vid plena lämnades en kort sammanfattning, som inledning till överläggningarna? På det sättet kunde helt säkert debatterna bli av ett annat och även för regeringen större värde än nu möjligen blir fallet. Jag vågar hemställa till regeringen att taga detta spörsmål under övervägande.

Jag kan emellertid icke sluta utan att ytterligare understryka vad jag redan antytt, nämligen nödvändigheten att alla goda krafter nu spännas i strävan att övervinna svårigheterna och föra vårt folk oskadat ut ur tidens vedermödor. Om det skall kunna lyckas, få vi alla vara beredda på stora offer. Och vi måste framförallt alla gå till arbetet med den bestämda föresatsen att mötas i förtroende och bortse från egna fördelar och gruppintressen. Det helas väl måste vara riktpunkten för *allas* strävan.

Herr Nordenson: Herr talman! Hans excellens herr statsministern underströk i går i sitt anförande mycket starkt vikten av att vårt penningvärde nu skyddas och bevaras. Jag tror att vi alla äro beredda att instämma i att detta för oss är en angelägenhet av allra första ordningen. Statsministern framhöll också angelägenheten av att riksdagen framförde sina synpunkter på detta problem, och denna uppmaning vill jag här taga fasta på och lämna ett bidrag till frågans belysning.

Jag tror att det då är nödvändigt att gå något tillbaka i tiden och se efter hur det nuvarande läget har uppkommit. I sitt utlåtande i våras uttalade bankoutskottet, och däri fick det riksdagens instämmande, att man inte borde genomföra ett fullständigt pris- och lönestopp, utan att man borde försöka

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

lösa problemet om kronans skyddande genom att åstadkomma frivilliga överenskommelser mellan de olika parterna. Man utpekade som lämplig tidpunkt för detta det tillfälle, då man skulle kunna överblicka resultatet av årets skörd. Under våren anordnade finansministern, möjligen i anslutning till ett förslag som jag tillät mig framkasta om bildandet av ett ekonomiskt råd, vissa överläggningar mellan representanter för olika grupper, där just frågan om penningvärdet behandlades och olika synpunkter framlades beträffande vilka vägar man borde gå. Man enade sig då också om att den rätta tidpunkten att upptaga gemensamma förhandlingar mellan de skilda intressegrupperna vore någon gång på hösten, närmare bestämt just när skörderesultatet var möjligt att överblicka.

Finansministern lät livsmedelskommissionen utarbeta ett förslag, som vi alla känna till och som framlades i mitten av augusti. Det är inte bekant vad finansministern lämnat livsmedelskommissionen för instruktioner i detta stycke, men livsmedelskommissionen har tydligen uppfattat saken så att den borde försöka sammanföra de olika parternas önskemål. Det lyckades ju också livsmedelskommissionens ordförande att få ett enigt beslut inom livsmedelskommissionens råd, vars representanter för olika grupper anslöto sig.

Detta förslag kunde emellertid, som vi veta, inte accepteras av andra grupper. Det var särskilt löntagarna, som inte ville godtaga det. Därmed hade tanken på gemensamma överläggningar kommit i ett ganska olyckligt läge. Det hela hade måhända kunnat ordnas om frågan omedelbart hade tagits upp till gemensamma förhandlingar mellan alla de olika grupperna, alltså även med representanter för löntagare av olika kategorier samt representanter för handel och industri. Men så skedde icke. Frågan hänvisades till priskontrollnämnden, vilken avgav ett utlåtande, som länge var hemligstämplat men om vilket man nu erfarit att det innebar ett förslag om vissa sänkningar. Icke heller sedan detta utlåtande hade kommit blev emellertid frågan föremål för närmare handläggning. I samma lilla krets, som hade sammanträtt i våras, togs frågan åter upp omkring den 10 september, men då konstaterades egentligen endast de motsättningar, som förelågo på olika håll, och några förhandlingar upptogs icke. Som bekant dröjde det ända till den 29 september, innan parterna samlades för överläggningar inför finansministern. Men inte ens då kom det till verkliga förhandlingar. Först i oktober har regeringen tillkallat en sakkunnig för att handlägga dessa frågor och leda förhandlingarna mellan de olika parterna, och vi veta att förhandlingar i den riktningen äro utsatta att äga rum den 11 november.

Det är sålunda ett utomordentligt långt dröjsmål, som här har ägt rum, och resultatet har icke kunnat undgå att visa sig. Det har skapat en stark irritation bland dem, som närmast ha berörts. Såsom livsmedelskommissionen bedrivit förhandlingarna ha dessa icke kunnat undgå att åtminstone för de breda lagren bland jordbrukarna framstå såsom förhandlingar mellan representanter för olika grupper inför en statlig myndighet, och när förslagen då icke godtagas, är det ganska naturligt att det skapar en allvarlig irritation. Jordbrukets representanter i dessa förhandlingar ha obestriddligen kommit i en svår och ömtålig ställning gent emot sina huvudmän, när de funnit att deras ställningstagande icke blivit accepterat. Genom det långa dröjsmålet har det inte bara uppstått en irritation. Det har växt upp en misstämning, som vänt sig mot andra grupper i samhället, som man misstänkt för att på något vis vilja sabotera det förslag, som här framlagts.

Jag vill såsom representant för en av dessa andra grupper bestämt deklarera, att jag för min del inte ansett det möjligt att taga ställning till jordbrukets prisfråga, dels på grund av att det nödiga materialet endast delvis framlagts

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

och motiveringen för förslagen icke gjorts tillgänglig, samt dels på grund av att hela denna fråga om ett fastläsande direkt sammanhänger med frågan om hur vi låsa andra priser, såsom på varor och löner. Hela denna beklagliga situation hade kunnat uppklaras om man från ledande håll hade åstadkommit de nödiga förhandlingarna på ett tidigt stadium, och det har icke förebragts någon som helst motivering varför sådana ej planlagts i god tid och upptagits låt oss säga redan i mitten eller slutet av augusti månad.

Ansvaret för denna försummelse faller naturligtvis på hela regeringen, men det ligger också i sakens natur att det främsta ansvaret faller på herr finansministern.

Jag vill, herr talman, innan jag går vidare uttala mitt djupa beklagande över att finansministern av sjukdom är förhindrad att här närvara; det är nämligen mycket obehagligt att angripa en person som inte kan försvara sig. Men situationen är så allvarlig att jag inte kan undgå att här framföra allvarliga anmärkningar.

Ser man denna frågas handläggning mot bakgrunden av den fullkomligt riktiga uppläggning, som finansministern gjorde i våras, är denna handläggning enligt min mening helt enkelt oförklarlig. Jag kan inte tillbakahålla den reflexionen, att frågan knappast kunnat få en olyckligare handläggning än vad som varit fallet.

Men det är icke blott i fråga om den stämning, som den skapat ute i landet, som detta ärendes behandling är att beklaga, den har även skapat svårigheter av annat slag. Vi veta att regeringen nu tillkallat en särskild sakkunnig för att leda förhandlingarna mellan de olika intressegrupperna. Denne sakkunnige har nu, för att få den rätta bakgrunden för de förhandlingar han skall föra med löntagare, med industrien, med handeln och med andra grupper liksom även med jordbrukarna, måst begära det prisstopp som proklamerades i går. Man förstår att ett sådant måste vara i hög grad önskvärt från hans synpunkt med hänsyn till den svåra utgångspunkt, som han har för sitt arbete. Men det har ganska allvarliga konsekvenser. Även om det nu proklamerade prisstoppet till formen icke är absolut bindande och endast är temporärt, så måste det självklart komma att bli mycket starkt prejudicerande för myndigheternas ställningstagande i fortsättningen. Ett prisstopp innebär ett fastläsande av ögonblickets situation. Det innebär att man i viss grad väljer en godtycklig ekonomisk situation som utgångspunkt, och detta måste självfallet medföra vissa orättvisor. Finansministern har vid upprepade tillfällen under de gångna krigsåren framhållit som en av de viktigaste uppgifterna för oss att rättvist fördela krisbördorna. Men det gäller därvid inte bara att man rättvist fördelar dem mellan de olika individerna efter deras bärkraft, det gäller också att rättvist fördela dem mellan olika grupper. Och det är härvidlag som man har anledning att göra vissa erinringar.

Det har här redan från flera talares sida framhållits, att det finns en grupp som är särskilt illa ställd i nuvarande läge. Det är handeln, och framför allt livsmedelshandeln. Jag skall be att få lämna några data om hur dess ärenden behandlats under den gångna tiden. Det framstod redan tidigt såsom ganska klart, att handeln genom krisen kommit i mycket stora svårigheter, och på hösten 1941 upptogs frågan om särskilda kompensationer för handeln till närmare behandling. Det ansågs då att man saknade tillräcklig grundval i form av utredningar och kalkyler och man gav i uppdrag åt affärstekniska institutet vid handelshögskolan i Stockholm att göra en utredning. Denna utredning förelåg färdig i april 1942 och kunde sålunda tagas till grundval för frågans behandling. Sveriges köpmannaförbund ingav en skrivelse med begäran om vissa kompensationer redan i maj, och denna skrivelse remitterades till priskontroll-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

nämnden. Priskontrollnämnden avgav sitt yttrande den 1 juli, men det föranledde ingen omedelbar åtgärd. Först den 27 juli remitterades hela denna fråga till livsmedelskommissionen och till Kooperativa förbundet för yttrande. Svar förelågo omkring den 20 augusti, men trots detta har ännu ingen åtgärd vidtagits. Det är särskilt en synpunkt i samband med handeln, som jag skulle vilja beröra. Det såges många gånger att handeln i detta läge måste försöka klara sina svårigheter genom att genomföra en rationalisering. Men man får inte glömma bort att en rationalisering under de säregna förhållanden, som kristiden medfört, icke är detsamma som en rationalisering under normala och fullt fria förhållanden. En rationalisering nu kan komma att verka på ett helt annat sätt än under normala förhållanden. Det blir de mest kapitalstarka företagen, som överleva krisen, medan de kapitalsvagare gå under. Men det är inte alldeles självklart att de kapitalstarkare företagen äro de mest effektiva. En utrationalisering av de till synes svagare handlandena behöver inte vara verkligt rationell. Man måste räkna med att det kan bli en utrationalisering av sådana företag, som i och för sig äro livsdugliga och som borde få existera vidare. Det är inte ur samhällelig synpunkt önskvärt om det uppstår vad jag rent av skulle vilja kalla en massdöd bland handelsföretag, som i själva verket under normala förhållanden ha en viktig uppgift att fylla.

Genom hela detta dröjsmål ha handelns representanter kommit i ett synnerligen svårt läge, och det måste bestämt sägas ifrån att det prisstopp, som nu är proklamerat, inte får tas till intäkt för ett avvisande av de mycket berättigade krav, som handeln har framfört. Det vore ett alltför uppenbart avsteg från den ovan uttalade principen om bördornas rättvisa fördelning.

Den situation som nu uppkommit ger emellertid anledning även till andra bekymmer. Den tillkallade sakkunnige har utarbetat ett program för penningpolitikens handhavande, som i vissa stycken har delgivits kammaren. Det planeras här en betydligt strängare priskontroll, som mycket liknar ett kategoriskt prisstopp. Det deklareraras här att kostnadsökningar i regel skola bäras av producenterna och att kompensation endast skall lämnas i rena undantagsfall. I vissa fall skola även sådana priser, som redan fastställts, underkastas en korrigering i syfte att sänka dem.

Det innebär ett synnerligen starkt ingrepp på producentsidan, och det måste sägas att man hör detta med så mycket större bekymmer när man samtidigt läser vad statsministern uttalar beträffande lönerna. Han framhöll följande: »Det må i detta sammanhang beaktas, att lönefrågorna i allmänhet helt äro beroende av vederbörande parters egna beslut. Den kontroll över varupriser, som staten utövar, har ingen motsvarighet, när det gäller lönerna. Såvitt möjligt bör denna frihet bevaras.»

Gentemot detta måste vi emellertid bestämt framhålla att ett prisstopp av den kategoriska karaktär, som skisserats i detta program, icke endast förutsätter en begränsning av kraven på kompensation i löneavseende, utan även måste motsvaras av ett reellt lönestopp.

Jag vill vidare understryka, att skall detta program såsom det nu är skisserat verkligen kunna genomföras, så torde det enligt min mening kräva att den expert, som tillkallats, utrustas med utomordentligt vittgående befogenheter. Jag tror att regeringen kommer att bli nödsakad att lämna honom mycket fria händer och mycket vittgående fullmakter. Men härigenom skapas efter min mening en för våra svenska förhållanden ytterst egendomlig situation. Vi komma att få en person, som står vid regeringens sida i vissa avseenden utrustad med befogenheter, som torde överstiga vad en enskild regeringsmedlem i regel har, men utan att han samtidigt har något konstitutionellt ansvar.

Man må ha vilken uppfattning som helst om parlamentarismens värde, men

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

det förefaller mig klart att om man har en parlamentarism, kan detta förhållande inte förlikas med ett sådant system. Om någon får de befogenheter, som jag misstänker det blir nödvändigt att lämna denne sakkunnige, måste han också kunna träda inför riksdagen och taga sitt ansvar. Tanken att en person bakom regeringen utrustas med stor maktbefogenhet, utan att riksdagen kan komma till tals med honom, bör inte godtagas. Kan detta problem inte lösas på annat sätt, bör man bereda plats för honom så att han kan träda in i regeringen.

Vi ha här fått en mycket egendomlig situation. Vi ha å ena sidan denne expert med som jag tror vittgående maktbefogenhet, som handlägger ett av våra allra största inrikespolitiska problem, men utan officiellt ansvar, och vi ha å andra sidan finansminister Wigforss med formellt ansvar, men i hög grad frikopplad från denna stora frågas egentliga behandling.

Jag frågar mig här förresten, vad finansminister Wigforss' ställning blivit. För de löpande frågorna har han ju vid sin sida fått en extra medlem av regeringen, och vid statsverkspropositionens skrivande har han som bekant en utomordentligt skicklig statssekreterare till sitt förfogande. När det gäller den viktiga uppgiften att svänga Geddesyxan har man en stark känsla av att han överlåtit detta åt de enskilda departementschefernas företagsamhet — åtminstone synes detta vara fallet när det gäller de två huvudtitlar, som ha de största anslagsäskandena, nämligen fjärde och femte huvudtitlarna. När han nu ställes inför det svåraste och viktigaste problem, som måhända en finansminister kan ställas inför, försvaret av den svenska kronans värde, så överlåter han detta åt en särskilt tillkallad expert. Jag har gjort mig den frågan: vilken uppgift fyller herr Wigforss i nuvarande stund som finansminister? Och jag har, herr talman, ej kunnat finna något tillfredsställande svar.

Men jag vill till sist, herr talman, återgå till huvudfrågan för dagen, eller vilka riktlinjer vi i dagens läge skola följa. Jag vill då allvarligt understryka vikten av att regeringen och särskilt dess främste representant behåller ledningen av de slutliga avgörandena i dessa viktiga spörsmål. Det gäller för regeringen att från sin högre och vidare utsiktspunkt se till att avgörandena icke ensidigt bestämmas av dragkampen mellan de olika grupperna, utan att därvid även rättvise- och skälighetssynpunkter få komma till sin rätt. Ty det är dessa, som ensamma kunna skapa den vidare förståelse för de tunga offer, som läget kräver, och bevara den samhörighetskänsla mellan olika grupper, som är en viktig förutsättning för att vi lyckligen skola kunna kämpa oss igenom de svårigheter, som framtiden med säkerhet kommer att medföra.

Herr Bondeson: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet avslutade sitt i går lämnade informationsmeddelande med att säga: »En ljuspunkt är årets skörd.» Detta kan vara en sanning med modifikation, ty ännu är årets skörd till alla delar icke bärgad. Ännu står det säd och oljeväxter ute till och med i Skåne. Och ännu beklagligare är att rotfrukterna, såvitt man för dagen kan se, på grund av brist på arbetskraft ej synas kunna komma ur jorden i rätt tid. I denna svåra folkförsörjningstid är det viktigare än någonsin att intet uraktlåtes som kan göras för att få upp speciellt potatis och sockerbeter.

Beräkningarna rörande sockerbetskörden synas ge vid handen, att den kvantitativa skörden i år blir 15 procent lägre än föregående år. Och då sockerhalten i betorna i slutet av oktober visade sig vara en procent lägre än föregående år, så kan man därav räkna ut att den kvalitativa skörden blir mellan 20 och 25 procent lägre i år än år 1941.

Vad som vållar svårigheten att få upp rotfrukterna ur jorden är den brist på arbetskraft, som gör sig gällande. De uppgifter, som länsarbetsnämnden

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

och sockerbolaget inhämta hos respektive odlare, stämma ej alltid överens. Så sent som i fredags i förra veckan beräknade länsarbetsnämnden att behovet av ytterligare arbetskraft utgjorde 1,185 arbetare, medan däremot sockerbolagets samtida beräkning upptog siffran 1,758 — det blir en skillnad på cirka 500 arbetare.

Hur som helst vittna dock de stora arealerna av ännu i jorden kvarstående sockerbeter — på vissa större egendomar upp till 80 procent — att arbetskraft behövs och behövs nu genast. Vidare borde allt göras för att de i arbetsavtalen ingångna förbindelserna hållas. Så är tyvärr inte alltid fallet. Det finnes exempel på att arbetsförmedlingsombud på viss ort agiterat för att det avtalade priset av sju kronor per ruta är för litet och att mera bör krävas. Det är beklagligt att ett ombud kan förfara på ett sådant sätt. Man hade kunnat hoppas att de bättre skulle förstå sin uppgift. På så sätt har det hänt att arbetare lockats över från den gård, dit de först kommit, till andra jordbrukare, som betala dem mer och även ge dem kost och logi — det har till och med sagts att det förekommer att de inte behöva lämna några livsmedelskort alls.

Vid ett möte, som hölls i Hälsingborg i lördags med ett stort antal betodlare från nordvästra Skåne, beslöts tillstålla herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet en skrivelse med en varm anhållan om att hjälp av militär måtte lämnas, i likhet med vad fallet var 1940.

Följden av allt detta har blivit att i närvarande stund, såsom tidigare anförts, cirka 80 procent av sockerbetskörden hos de större odlarna i nordvästra Skåne fortfarande står i jorden. Arbetskraftsbehovet ökas för varje dag på grund av de kortare dagarna och jordens alltmer uppblötta skick. Nederbörden i september utgjorde icke mindre än 92.2 millimeter under tio regnvädersdagar och i oktober 83.2 millimeter under sju regndagar. Och redan under de första dagarna av november ha vi fått cirka 30 millimeter regn. Utsiktarna att kunna rädda de för vår livsmedelsförsörjning så viktiga och för odlarna så dyrbara sockerbeterna bli för var dag allt mörkare. Det måste därför ligga i statens intresse att sådana åtgärder omedelbart vidtagas att icke sockerbetskörden, i likhet med en hel del av landets stora och vackra skörd av spannmål och oljevaxter, på grund av otillräcklig tillgång på arbetskraft går förlorad.

Det är uteslutet att kunna ordna frågan om arbetskraften till betfälten på annat sätt än genom direkt ingripande från statens sida, i likhet med vad som på sin tid skedde för att rädda 1940 års sockerbetskörd. Förläggningarna på de egendomar som ha behov av arbetskraft kunna ej hysa så mycket folk som nu behövs. Om behovet för en månad sedan var en man, så är behovet i dag tre. Militärerna kunna förbli i sina förläggningar och transporteras i bil till arbetsplatserna. Att det inte finns någon brist på intresse hos militären har man exempel på från en bataljon, som ligger någonstans i Skåne. Mannarna i ett kompani tillfrågades, hur många som ville taga upp sockerbeter, och av 190 man stego 170 framför ledet. Det var vana betupptagare från norra Skåne och Småland, men endast tolv man fingo resa av de 170. Andra vägar finnas möjligen också. Sockerfabrikerna, som nu köra dygnet runt i tre skift, borde kanske kunna inskränka sitt arbete till två skift och då kunde den arbetskraft, som blir ledig, användas på betfälten. Vissa skolors elever kunde möjligen också under kortare tid gripa in.

Mitt uttalande innebär, herr statsråd, en varm vädjan om snar hjälp. Och den gamla satsen »uppskjut icke till morgondagen, vad som kan och bör göras i dag», bör icke glömmas. I går yttrades också ett par ord om mjölktillgången. I min hembygd har mjölkproduktionen under de senaste månaderna nedgått

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

med cirka 20 procent. En bidragande orsak härtill är att vi på grund av stark nederbörd omkring den 20 september blevo tvungna att taga in korna från det rika betet och sätta dem på stallutfodring. Om vi då hade haft tillgång till kraftfoder, hade vi kunnat upprätthålla den mjölkkvantitet per ko, som vi dittills fått. Men på grund av att vi icke hade något kraftfoder och först omkring den 10 oktober fingo tillgång till sockerbetsblast, som är äggviterik, blev det en mellantid av två à tre veckor, då mjölkavkastningen per ko sjönk betydligt. Att nu snabbt hämta upp den förlorade mjölkproduktionen är inte så lätt, om kanske inte rent av omöjligt. Enligt vad som meddelades i ett radioanförande i söndags skulle ansökan om kraftfoder vara inlämnad den 3 november, och först om någon vecka är det sedan möjligt att få tilldelning av kraftfoder.

Radiotalaren i söndags började sitt anförande med att säga, att det ställes ökade krav på jordbrukarna. I fråga om nödvändigheten av dessa krav kan jag helt instämma med radiotalaren. Men då måste det också beredas jordbrukarna möjlighet att få så mycket kraftfoder, att mjölkproduktionen kan upprätthållas.

Herr Ohlin: Herr talman! I det läge, vari, vari riksdagen nu samlas för att under några dagar överlägga med regeringen, är det två spörsmål, som enligt min mening icke gärna kunna av riksdagen förbigås.

Det första gäller förhållandet mellan å ena sidan de hävdvunna formerna för politiska avgöranden genom regering och riksdag och å andra sidan de nya former som hålla på att växa fram genom regeringens förhandlingar med olika närings- och arbetsmarknadsorganisationer. Någon har kallat dessa organisationer representanter för *den tredje kammaren*. Man har till och med antytt, att de resultat som framkomma genom överläggningar mellan den och regeringens representanter äro av större betydelse än de spörsmål, varöfver riksdagen har att besluta. Föreligger det måhända rent utav risk att riksdagens båda kamrar skolas åt sidan och makten på det ekonomiska området glida över till en tredje kammare, bestående av representanter för organisationerna och alltså uppbyggd på korporativ grund? Stå vi nu inför början av en utveckling, som kan komma att radikalt ändra det svenska statskicket? Enligt min mening äro sådana farhågor i stort sett ogrundade. För det första äro de riktlinjer, efter vilka regeringen och dess representanter bedriva förhandlingar med organisationerna, fastlagda av riksdagens båda kamrar. Skulle regeringens överenskommelser med organisationerna icke överensstämman därmed och icke godkännas av riksdagen, så har denna möjlighet att i början av nästa år inskrida, låt vara att dess rörelsefrihet i praktiken torde vara i viss mån begränsad för tiden intill nästa höst. Det är utan tvivel välbetänkt, att regeringen nu — innan förhandlingarna nått ett avgörande stadium — begagnar tillfället att för riksdagen redogöra för huvuddragen i sitt arbete på detta område. För min del kan jag i allt väsentligt ansluta mig till de synpunkter och tankegångar, som framkommo i statsministerns redogörelse. Det bör emellertid måhända påpekas, att om riksdagen lämnar denna framställning utan erinran och sålunda indirekt ger sitt godkännande, så innebär detta naturligtvis icke att riksdagen i förhand bundit sina händer för det fall att regeringen *endast på vissa punkter* skulle genomföra där antydda förslag, medan den på andra punkter icke skulle göra detta. Framgång i kampen mot inflationen är nämligen beroende av en väl balanserad politik, och luckor på vissa områden kunna äventyra det hela.

Det finns en omständighet utöver det sagda som gör att farhågorna för en utveckling i korporativ riktning av vårt styresskick knappast äro väl grundade. Genom de tvångsfria former, varunder förhandlingarna med organisatio-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

nerna äga rum, står det i regeringens makt att bestämma, om den vill förhandla, att välja *med vilka organisationer* den vill förhandla och att avgöra, huru förhandlingarna skola läggas upp. Regeringen — som i sin tur är beroende av samförstånd med riksdagens båda kamrar — kan på så sätt i sista hand utöva det bestämmande inflytandet på ett helt annat sätt än om organisationerna fått välja representanter till en korporativ kammare.

För min del hälsar jag med tillfredsställelse att regeringen nu gör ett allvarligt försök att genom demokratiska överläggningar med olika intressens representanter uppnå frivilliga överenskommelser om en pris- och inkomststabilisering. Det förefaller mig, som om doktor Nordenson något överdrev betydelsen av att regeringen använder direktör Söderlund som mellanhand. Jag utgår ifrån att denne hela tiden håller intim kontakt med regeringen, som har avgörandet i sin hand.

Den andra fråga, som riksdagen icke gärna kan underlåta att nu göra sig, gäller *dess egen insats* under ett kortvarigt höstplenium. Något detaljerat ställningstagande till dagens många försörjningspolitiska problem kan ju icke gärna komma i fråga från riksdagens sida i avsaknad av konkreta förslag och den närmare bearbetning av dessa, som traditionsenligt äger rum i riksdagens utskott. Däremot kan riksdagen naturligtvis tjänstgöra som ett organ för opinionsyttringar från alla håll i landet och bidra till att Sveriges folk erhåller en bättre belysning av dagens aktuella spörsmål än det hittills erhållit. Av olika skäl synes stämningen ute i landet icke vara sådan, att de psykologiska förutsättningarna för en pris- och inkomststabilisering och för ett uppehållande av största möjliga varuproduktion äro så gynnsamma som de borde vara. Kan riksdagen måhända på något sätt bidra till att skapa bättre psykologiska förutsättningar för lösningen av våra stora försörjningsproblem?

Man kan, herr talman, knappast upptaga detta spörsmål till närmare behandling utan att först beröra några förhållanden, som bidragit till att läget för närvarande är mindre gynnsamt än vad det kanske behövt vara. Enligt min mening har regeringen i vissa avseenden begått allvarliga fel, som det vore önskvärt att för framtiden undvika. Främst syftar jag därvid på den *mörkläggning* av viktiga frågor, som varit så anmärkningsvärd under det senaste halvåret. Hur skall man kunna vänta att hos svenska folket finna förståelse för nödvändiga men delvis för olika grupper oangenäma åtgärder, när det icke ordentligt upplyses om dessas bakgrund och nödvändighet? Detta sker icke genom allmänna översikter sådana som dem vilka riksdagen i går fick lyssna till, hur välkomna och motiverade dessa än äro. Än viktigare är att närhelst konkreta spörsmål föreligga, handlingarna göras offentliga, om icke alldeles särskilda skäl för motsatsen föreligga. Det flitiga bruket av hemligstämpeln är ett av de stora hindren för framgång i det arbete, som ligger framför regeringen på det försörjningspolitiska området. Låt mig nämna några konkreta exempel. Jag skall då inte uppehålla mig vid arbetsmarknadsproblemen, ehuru även där exempel icke saknas, utan vidröra några spörsmål på jordbrukspolitikens område. Om 1942 års jordbrukskommittés kalkyler för jordbrukets inkomster och utgifter omedelbart offentliggjorts i augusti månad, skulle det säkert varit lättare att hos olika parter, både jordbrukare och konsumenter, vinna förståelse för lägets krav. Som det nu var, kom ingen offentlig och klagörande diskussion till stånd, och på båda sidor kunde osakliga extremheter härja med en propaganda, som de mera vederhäftiga saknade möjligheter att bemöta. Missnöjesstämningen fick tillfälle att breda ut sig och att sätta sig fast. Full offentlighet skulle i detta, liksom i de flesta andra fall, ha varit den bästa garantien för att problemen blivit så väl som möjligt belysta, och det skulle minskat risken för missförstånd. Naturligtvis finns det tillfäl-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

len då offentlighet får undvikas, men detta faktum utgör intet försvar för hemlighållande även när det icke är motiverat.

Felet med den upplysningsverksamhet rörande försörjningspolitiken, som regeringen bedrivit, eller rättare icke bedrivit, ligger emellertid icke endast på det planet att hemligstämpeln användes alltför flitigt. Den består även däri att de offentliggjorda kommunikéerna och upplysningarna äro ofullständiga och illa formulerade, efter vad det förefaller delvis på grund av rent teknisk oskicklighet hos de närmast ansvariga. Tag som exempel kommunikén rörande regeringens fastställande av potatispriserna. Denna framkallade på många håll i landet tron att jordbrukarna i gemen icke skulle erhålla mer än ett genomsnittligt pris av 11 öre per kilogram potatis. Stor förtrytelse framkallades därför helt naturligt bland de jordbrukare som sedan gammalt äro vana att sälja direkt till konsumenterna för väsentligt högre priser. Dessutom fick allmänheten intrycket att ett normalpris av 11 öre fastställts. Livsmedelskommissionen fann sig föranledd att påföljande dag utsända en förtydligande kommuniké. Icke heller denna blev emellertid lyckligt formulerad. Den tolkades i talrika tidningar så, att potatishandeln skulle försiggå till oförändrade priser. I själva verket innebar ju emellertid regeringens beslut en prissänkning i förhållande till föregående veckas läge, ehuru detaljerade normalprisbestämmelser av tekniska skäl måste vänta några dagar. Efter denna livsmedelskommissionens kommuniké fortsatte försäljningarna direkt till konsumenter i betydande omfattning till priser som med 3, 4, 5 öre per kilogram överstego de normalpriser, som redan voro fastställda men icke bekantgjorda. Är det icke naturligt, att konsumenter, som på så sätt fingo betala överpriser, känna sig vilseledda genom kommunikéer, som till och med av tidningar, vilka närmast representera konsumentintressen, tolkades som en uppmaning till inköp till oförändrade priser?

Ett annat exempel på ofullständiga informationer kan man finna i fråga om livsmedelskommissionens krav på fodersädesleveranser från jordbrukarna. Visserligen har ett översiktligt radioföredrag förekommit, men ett faktum tycks vara att många jordbrukare icke kunna begripa, varför så stora fodersädesleveranser som de begärda skola vara erforderliga. Effektiva upplysningar rörande hur stora kvantiteter som uttagas och varför detta är ur försörjningspolitiska synpunkter nödvändigt skulle kunna bidra till att minska det missnöje, som helt naturligt uppkommer när en lantbrukare får besked om att han skall avstå den allra största delen av sin fodersäd utan att riktigt förstå nödvändigheten därav.

För att taga ytterligare ett exempel kan man peka på det missnöje, som uppkommit i jordbrukarkretsar, när den uppfattningen vunnit en viss spridning på vissa håll i landet, att under året hopsamlade fläskkuponger från tidigare perioder icke skola få medräknas vid likvid för hushållsgrisarna nu i höst. Lantbrukarna ha ju tidigare uppmanats att spara kuponger för detta ändamål. Jag har förvissat mig om att denna uppfattning är oriktig och att alla kuponger accepteras. Men det är illa nog att ett missförstånd vunnit allmän spridning, vilket måste bero på en otillräcklig kontakt mellan myndigheterna och allmänheten. Mot livsmedelskommissionen vill jag i detta sammanhang ej rikta någon kritik. Men något fel i upplysningsverksamhetens organisation måste det finnas.

Jag skall, herr talman, icke nämna flera exempel på bristande upplysning rörande försörjningsproblemen och nämner endast i förbigående att samma tendens framträtt även på andra håll. Den kommuniké, som för några veckor sedan utskickades rörande ändrade bestämmelser för luftvärnseld mot främmande flygplan, var ju formulerad med ovanlig omsorg så, att den icke skulle ge någon människa möjlighet att bedöma, vari förändringen bestod. Varför kunde

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

icke denna kommuniké ha formulerats lika utförligt som den kommuniké tidigare i somras rörande användande av verkningseid under dagen endast inom vissa områden, vilken uppväckte så mycket missnöje inom vida kretsar av Sveriges folk. När regeringen nu på denna punkt ändrade sin politik, hade det väl varit anledning att därom upplysa nationen. Så småningom sipprade det ju i alla fall ut, vari förändringen bestod.

Måhända invänder regeringen beträffande det flitiga användandet av hemligstämpeln rörande försörjningsproblemen, att det är kommissioner och andra myndigheter som önska ha saken på detta sätt. Utlåtandena komma redan försedda med den röda stämpeln till departementen. Uppenbarligen är det emellertid vederbörande departementschef, som bör tillse, att hemligstämpeln icke användes i större utsträckning än som är grundlagsenligt berättigat och klokt. Jag skulle vilja råda regeringsledamöterna att förse sig med vardera ett stort radergummi, med vilket man kan stryka ut alla onödiga hemligstämplar från handlingarna. En uppmaning från regeringen till underlydande myndigheter att icke i onödan sätta dit de röda stämplarna skulle också vara på sin plats. Som ett önskemål skulle jag vilja uppställa, att svenska folket rörande andra spörsmål erhålla lika snabb och fullständig upplysning som det genom arméchefens försorg fick i spörsmålet, varför fänrik Helmfrid icke ansågs under senare år ha haft förbindelse med nazistiska organisationer! Det finns ju även andra frågor som i minst lika grad intressera allmänheten. Måhända kunde också informationsstyrelsen mera än hittills intressera sig för den kontakt med svenska folket, som erfordras för att när ett behov av ökade upplyningar föreligger, sådana också bli så snabbt som möjligt spridda. Är det icke informationsstyrelsens uppgift att just på detta sätt tillhandahålla regeringen erforderlig hjälp och taga lämpliga initiativ? Som motto för dess verksamhet skulle jag vilja sätta: tillräckliga upplysningar i rätt tid! Kanske kunde informationsstyrelsen trycka detta överst på sitt brevpapper, så glöms saken inte bort.

Uppenbart är emellertid att plikten att bidra till upplysning och undanröjande av missförstånd åvilar icke endast regeringen och myndigheterna utan även riksdagen, dess enskilda medlemmar och partier. Det förhåller sig måhända så, att upplysningar, som komma från olika medborgargrupper egna förtroendemen, i många fall kunna göra mera nytta än de officiella underrättelserna. Vad skulle det inte betyda för opinionen i jordbrukarkretsar, om t. ex. bondeförbundet ville se som sin uppgift att bland jordbrukarkretsar sprida kännedom om inkomstutvecklingen inom olika folkgrupper sedan krigsutbrottet. Verkliga förhållanden är ju, att jordbrukarnas inkomster stigit med i runt tal 45 procent, arbetares och tjänstemäns med 25 procent, medan några branscher inom handeln icke erhållit någon som helst inkomstökning. Jag begär naturligtvis inte, att bondeförbundets ledning av dessa fakta skulle draga den slutsatsen, att jordbrukets läge är bättre än andra folkgruppers eller att en ytterligare förbättring av jordbrukets läge är obefogad. Men kunde det göras fullständigt klart för jordbrukarna, att de faktiskt erhållit en vida större inkomstökning än någon annan större folkgrupp med undantag för skogsarbetarna, vore åtskilligt vunnet. Det missnöje, som råder inom jordbrukarkretsar, torde nämligen till icke ringa del bero därpå att man anser att offer begäres endast av jordbrukarna och icke av andra grupper, medan man med utgångspunkt från förkrigsläget snarare kan säga, att det förhåller sig tvärtom. Jag skyndar mig att tillägga, att enligt min mening jordbrukets utgångsläge före kriget var relativt ogynnsamt och att det därför icke är mer än rätt att jordbruket erhållit en relativt större inkomststegring. Men statsmakterna och samhället kan då å andra sidan vänta att kännedom om att så verkligen skett sprides bland jordbrukarna. Alla grupper i samhället ha ett gemensamt intresse av att icke de psykolo-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)
giska förutsättningarna för försörjningsproblemens lösning försämrats genom osaklig missnöjespropaganda.

På samma sätt ha naturligtvis representanterna för andra partier en uppgift att fylla genom att framhålla, att jordbrukets läge ingalunda är så gott som man på många håll synes föreställa sig i konsumentkretsar. Den genomsnittliga inkomst, som Sveriges jordbrukande befolkning åtnjöt år 1939, var icke oväsentligt lägre än den som t. ex. industriarbetarna och samhällenas befolkning i allmänhet erhöilo, och detta även när hänsyn toges till olikheten i levnadskostnader i samhällen och på landsbygden. Likväl var arbetstiden inom lantbruket i regel längre. Detta bör man i andra folklager besinna, när man bedömer storleken av den kompensation, som olika näringsgrenars utöware erhållit.

Efter att under de senaste månaderna ha i 1942 års jordbrukskommitté studerat dessa frågor har jag fått den uppfattningen bekräftad, att de senare årens jordbrukspolitik — trots att den medfört större inkomstökningar i procent för jordbruksnäringens utöware än för de flesta andra folkgrupper — icke givit den jordbrukande befolkningen en för hög levnadsstandard på andra grupper bekostnad. Det finns tvärtom allt fortfarande stora grupper av det mindre jordbrukets folk, vilkas levnadsstandard det är särskilt angeläget att höja. Men det är å andra sidan klart, att man icke i fråga om nationalinkomstens omfördelning kan framgå annat än med den största försiktighet i en tid, då landets försörjningsläge försämrats och därmed den verkliga nationalinkomsten starkt nedgått, vilket i och för sig lägger en tung börda på den icke jordbrukande befolkningens axlar. Jag tror, att denna uppfattning — även om den icke är förenlig med ett hårdhänt utnyttjande av jordbruksnäringens nuvarande taktiskt starka ställning — är den som i *längden* svarar bäst både med jordbrukets och hela samhällets intresse. Förtroendefulla överläggningar mellan informationsstyrelsen och olika partiets dagliga tidningar skulle kanske kunna leda till att upplysningen om de verkliga förhållandena bleve mera effektiv. Men säkert kan även den enskilde riksdagsmannen göra en hel del genom att var och en i sin stad lägga fram en riktig bild. Jag vill därför uppmana regeringen att snarast möjligt per post tillställa riksdagens ledamöter en framställning rörande inkomstutvecklingen sedan krigsutbrottet, på det att riksdagsmännen sedan på grundval av dessa uppgifter måtte kunna bidra till undanröjande av det missnöje som beror på bristande kännedom om verkliga förhållandet.

Vad riktlinjerna för regeringspolitiken i kampen mot inflationen beträffar, vill jag, som jag redan antytt, gärna betyga, att jag tror att spörsmålet angripes på det riktiga sättet. Men jag upprepar att framgången blir beroende på att man lyckas genomföra det allmänna inkomststopp, som kan sägas utgöra den ena och för tillfället viktigaste grundpelaren i systemet. Den andra är en begränsning av det statliga utgiftsoverskottet. Förordningen om allmänt prisstopp ser jag såsom en förberedelse för överenskommelser rörande inkomststopp med de av statsministern angivna reservationerna. Uppenbarligen får man tolka regeringens tillgripande av prisstopp så, att regeringen är fast besluten att nu föra förhandlingarna i hamn och uppnå även en stabilisering av inkomsterna. Prisstabilisering utan denna förutsättning är nämligen orimlig. Denna bestämda attityd från regeringens sida måste välkomnas, då den kan spela stor roll för organisationernas inställning.

Om jag sålunda helt delar regeringens uppfattning om hur kampen mot inflationen bör läggas an, kan jag icke erkänna, att förberedelserna för höstens ekonomiskt-politiska avgöranden skett så som önskvärt vore. Den rent statistiska belysningen av utgångsläget saknas alltjämt. Jag har redan i våras tillåtit mig framhålla angelägenheten av att regeringen låter publicera beräk-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

ningar rörande utvecklingen av olika folkgruppers inkomster sedan krigsutbrottet. Hur skall allmänheten kunna bilda sig en mening om vad som är en rättvis fördelning av bördor och offer, om den icke känner storleken av den kompensation som olika grupper erhållit lika väl som olikheterna i utgångsläget?

En annan underlåtenhetssynd, som regeringen begått, vill jag även beröra. Man har underlåtit att skapa ett *utgångsläge* före stabiliseringen, där de olika folkgrupperna erhållit en någorlunda likartad behandling. Jag syftar på att man till största delen underlåtit att tidigare i år genomföra de höjningar av handels marginaler, som enligt vad opartiska utredningar visa äro erforderliga på grund av inträffade kostnadsstegringar. Redan på hösten 1941 framkommo krav därom, och utredningarna voro färdiga på våren 1942. Ett förslag om utvidgning av marginalerna på bl. a. socker, tvättmedel, margarin och vetemjöl framlades. Vissa höjningar förordades av priskontrollnämnden, särskilt dess ena hälft, och i något mindre omfattning av livsmedelskommissionen. Icke desto mindre har regeringen underlåtit att här tillmötesgå berättigade önskemål, och detta trots att kalkylerna göra sannolikt att nettoinkomsten för livsmedelshandeln för närvarande måste ligga ej oväsentligt under förkrigstidens. Denna handels utövare ha sålunda icke blott fått avstå från all kompensation för höjningen av levnadskostnaderna, utan de ha tvärtom sett sina nettoinkomster i allmänhet minska. Tydiligen föreligga nu tänkbarast ogynnsamma förutsättningar för en justering uppåt av marginalerna vid en tidpunkt då andra grupper skola förmås till prissänkningar. Dröjsmålet med en skälig justering av handels villkor bör ses mot bakgrunden av att priserna just på socker, tvättmedel och margarin under vårens och sommarens lopp höjdes för industriproduktionens del. Varför kunde icke då samtidigt en justering skett även av handels marginaler? Vid bedömande av dessa spörsmål bör man erinra sig att handels organisationer intagit en mycket lojal hållning och underlåtit att bland handels utövare bedriva en propaganda, som skulle skapa missnöje och tjänstgöra som en påtryckning på myndigheterna. Denna lojalitet förtjänar ett bättre gensvar från myndigheterna. Jag hoppas, att det ej skall utebliva.

Det är min förhoppning att regeringen nu, när ett prisstopp beslutats och ett praktiskt inkomststopp förberedes, låter myndigheterna ordentligt klargöra för folket den verkliga innebörden härav. Uppenbarligen kommer nämligen nu försörjningspolitiken att få skötas efter delvis andra principer än hittills. Man kan inte längre stimulera den ena eller andra produktionsgrenen genom att bjuda den relativt höjda priser. I det väsentliga måste produktionsinriktningen bestämmas av försörjningskommissionerna, och olika producentgrupper få i Sverige liksom tidigare i andra länder antagas med lojalitet följa de givna anvisningarna. Detta gäller i lika mån alla näringsgrenar.

Helt allmänt vill jag uttala den uppfattningen, att regeringen gör saken svårare för sig genom att dels i onödan underrättelser undanhållas svenska folket, dels en tillräckligt effektiv upplysningsverksamhet icke bedrivs. I en demokrati äro både försörjningsproblemen och andra problem till stor del psykologiska. De skulle lättare lösas, om regeringen ville visa svenska folket mera förtroende. Därigenom skulle den också kunna bäst bevåra och befästa folkets förtroende.

Herr Heiding: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av herr andre vice talmannens uttalande. Jag skall emellertid inte ytterligare ingå på den frågan och, som herr andre vice talmannen gjorde, överskrida mina befogenheter i det fallet.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

Det har här talats mycket om att jordbrukspriserna äro så höga. Den siste ärade talaren förklarade, att det borde spridas upplysning om det verkliga läget härvidlag. Det är nog flera olika faktorer som medverkat till att livsmedelspriserna ute i marknaden i många fall äro högre än vad jordbrukarna själva få. Året före krigsutbrottet hade vi t. ex. en livsmedelsimport på i runt tal 370 miljoner kronor. Under första krigsåret hade vi ungefär samma import. Under det andra krigsåret nedgick importen till 240 miljoner för att under det tredje krigsåret stiga till 330 miljoner kronor. Vi hade således under tredje krigsåret en import som motsvarade ungefär 90 procent av förkrigstidens importvärde. Samtidigt ha emellertid importvarorna fördyrats på ett nästan katastrofalt sätt. Under tioårsperioden från augusti 1930 till samma månad 1940 steg importindex med 64 procent. Under tredje krigsåret nästan tredubblades denna siffra, så att prisnivån på importvaror i augusti månad 1941 låg 160 procent över prisnivån vid krigsutbrottet. De importerade varumängderna äro givetvis mindre än före kriget, och vad jag här jämför är endast importvärdesiffrorna.

Om en del både önskvärda och nödvändiga livsmedel importeras till högt pris och kostnaden därför måste slås ut på de livsmedel, som produceras inom landet, blir naturligtvis medelpriset på livsmedlen högre. Om denna import uppgår till en sjättedel eller en sjundedel av vad som produceras inom landet på detta område, måste medelpriset bli högre i proportion därtill, men det är nog många gånger så, när det gäller att bedöma den roll, livsmedelspriserna spela i våra levnadskostnader, att man inte räknar med att en del livsmedel importeras från utlandet till högt pris. När i alla fall ett medelpris skall beräknas, tycker jag därför att man även bör ta hänsyn till den import, som förekommit.

De priser, som betalas till jordbrukarna för deras produkter, kunna icke sägas vara för höga. Det har förut i dag gjorts jämförelse mellan de nuvarande priserna och de priser, som voro gällande under åren efter det förra kriget och i all synnerhet under de jämförelseår, som det så mycket talats om här, nämligen åren 1925 och 1929. Tar man i betraktande de priser, som måste vara gällande för att jordbruket skall bära sig, och de priser, som nu äro gällande, kan man icke säga, att de nu utgående priserna äro för höga. Visserligen har det här framhållits, att jordbrukarna ha fått sina inkomster ökade med 45 procent sedan krigets början, men jag undrar om det inte därmed ligger så till, att jordbrukarna före kriget hade betydligt lägre inkomst än andra samhällsgrupper och att det är detta som gör att ökningen kan synas så hög i det fallet. Därtill kommer, att man väl får räkna med att det inte endast är för jordbrukarnas del, som inkomsterna ha stigit. Det har nämnts att inkomsterna för tjänstemän och arbetare endast skulle ha stigit med 25 procent under motsvarande tid, men det nämndes inte alls någonting om hur stor inkomststegringen varit för industrien och andra producentgrupper — för dem måste väl stegringen ha varit betydligt större än den här nämnda. Jag är säker på att man inte med upplysning kan få jordbrukarna att tro, att de priser, som nu betalas för deras produkter, äro för höga, och för att kunna bedöma om de äro det, måste man göra en jämförelse med prisstegringen på alla varor, som äro nödvändiga för driften av ett jordbruk.

När det gäller vår försörjning, är det ju önskvärt, att vi göra allt vad göras kan för att hålla produktionen uppe, icke endast i fråga om livsmedelsproduktionen utan på alla områden och således även beträffande vår bränsleförsörjning, där det ju är nödvändigt att vi med förenade krafter försöka göra allt vad vi kunna för att få fram största möjliga mängd ved. Men i fråga om livsmedelsförsörjningen är det nog så att krigskonjunkturskatten verkar produktionshämmande. På t. ex. fiskets område ha dess utöware mängen gång ansett

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

att de drabbats orättvist av krigskonjunkturskatten och att de därför inte vilja vara med om att riskera sina redskap för att fortsätta med fisket, sedan de uppnått en viss inkomst, över vilken inkomst krigskonjunkturskatten skulle drabba dem alltför hårt. Jag anser att krigskonjunkturskatten är så lagd att den på flera områden verkar återhållande på produktionen. Likadant är förhållandet i vissa fall när det gäller veden. Många skogsägare ha ju svårigheter med att få fram den ved, som de blivit ålagda att hugga, men det finns rätt många, som skulle ha huggit ännu mera ved, om de inte hade haft det hotet över sig att om de hugga så och så mycket över vad de avverkade under jämförelseåren, så få de krigskonjunkturskatt på inkomsten därav, och då blir det ej något rotvärde att tala om. Ett sådant förhållande bidrar inte till att öka vedproduktionen här i landet. För att nu kunna åstadkomma den erforderliga ökningen i vedproduktionen blir man också tvungen att kommendera ut vissa värnpliktiga på skogsavverkning, och man får tydligen på alla sätt försöka ordna så att mera ved blir huggen. Men det hade säkerligen gått bättre om redan från början denna fråga hade lagts på en annan bog. Jag är fullt förvissad om att här skulle kunna göras någonting ännu, om man vill ordna förhållandet på ett bättre sätt.

Det har talats en del om prisstoppet, och jag har för min del ingenting emot att det göres någonting i den vägen mot en inflation, som verkligen inte skulle vara trevlig att råka ut för och som vi böra göra allt för att motverka. Men när detta prisstopp skall sättas, bör det sättas på alla områden, så att icke orättvisor uppstå. Det är just därvidlag som svårigheterna möta. Vi få icke i det läge, vari vi nu befinna oss, ordna det så, att vi förhindra vår livsmedelsförsörjning. Jag är fullt förvissad om att det är lika viktigt, att vi ha livsmedelsförsörjningsfrågan ordnad som att vi ha vårt försvar ordnat. Men när det gäller att framställa livsmedel, äro jordbrukarna säkerligen ense om att de skola göra sitt bästa därvidlag.

Det framhölls av den förste ärade talaren här i dag, att det finns en och annan, som har drivit fordringarna på prissättningen för långt. Jag erkänner också, att man kan få höra exempel på detta, men i det stora hela har man nog funnit att jordbrukarna tagit det hela med jämnmod och att det inte har varit så många bland dem, som ha klandrat den prissättning, som kommit till på grund av de av livsmedelskommissionen och de utsedda delegerade verkställda beräkningarna. Vad man däremot har klandrat har varit det långa dröjsmålet med prissättningen, vilket har medfört att man knappast ens i dag kunnat verkställa avräkningarna vid lagerhusen. Senast i förra veckan talade jag med chefen för vårt spannmålslagerhus och han sade, att de icke kunde verkställa några avräkningar, eftersom de inte hade fått de därför erforderliga blanketterna. Det är ju bedrövligt, att det skall behöva dröja så pass länge att man kommer långt in i november månad, innan lagerhusen kunna skicka ut avräkningarna för att betala jordbrukarna. Jordbrukare kunna visserligen få förskottsbetalning för den spannmål de levererat, men de flesta jordbrukare vilja inte be om förskott utan de önska avräkning och likvid, då de levererat spannmålen. Det förvånar mig verkligen, att man inte har kunnat raska på litet mera än som skett i detta fall. Det är sådant som jordbrukarna klandra och finna egendomligt. När man nu, som sagt, gör allt för att kunna få en utjämning till stånd och få det hela ordnat på ett tillfredsställande sätt, hoppas jag i alla fall, att regeringen skall försöka åstadkomma största möjliga rättvisa så att produktionen skall kunna uppehållas vid önskad nivå.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Man bör nog erkänna, att myndigheterna under denna kris ha skött de olika av krisen föranledda ingripandena på ett

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

i stort sett förtjänstfullt sätt. De ha ju denna gång kunnat bygga på vissa erfarenheter från det föregående världskriget och de ha haft tillgång till helt andra hjälpmedel än tidigare. Bland annat ha de ju haft tillgång till stora, välordnade organisationer, som praktiskt taget ha handhaft huvuddelen av verkställandet av de åtgärder, som ha behövt vidtagas. Detta förhållande har nog bidragit till att det beträffande en hel del saker har gått bättre än man väntat. Men just i detta avseende är det en omständighet, som jag anser borde få göra sig mera gällande nu än tidigare, och det är den, vilken sammanhänger med krigets långvarighet.

Om kriget hade slutat nu i höst och således bara hållit på sina tre år, hade det ju först och främst inte gjort så mycket, om en del saker blivit felaktigt skötta, ty då hade icke verkningarna av denna felaktiga skötsel hunnit bli så stora, och man hade dessutom kunnat räkna med att verkningarna av den bristande kontakten mellan myndigheterna och den stora breda praktiken och den isolering, som myndigheterna på grund av krigets långvarighet mer och mer få från allmänheten och praktiken, icke hade hunnit bli så stora. Det förhållandet att kriget nu hållit på i så många år, börjar dock få den verkan att myndigheterna bestå av en samling människor, som förnämligast uppehåller sig här i Stockholm och visserligen råkar samman med diverse företrädare för olika näringsgrupper någon gång då och då här uppe, men som dock aldrig kommer i tillfälle att omedelbart utan endast medelbart träffa samman med näringsutövarna, vilket, enligt vad jag funnit, medför allt större och större svårigheter för vederbörande att få en riktig blick över hur åtgärderna i praktiken verka. Det ligger således en fara i en sådan utveckling på detta område på grund av krigets långvarighet, för såvitt man icke helt radikalt tager bort de personer, som suttit på en plats några år och äro inarbetade på ett område, och tar in nya i stället, som ha färska intryck från det praktiska livet. Men det kan man ju inte heller göra.

Det är på några områden som jag tycker att man inte har handlat tillräckligt verklighetsbetonat. På livsmedelsområdet är det närmast i fråga om ägg- och fläskmarknaden som jag anser att man har handlat felaktigt, och jag vågar påstå detta, därför att jag inte själv är benägen att erkänna, att situationen på ägg- och fläskmarknaden behövde vara så dålig som den nu är. Om man fortsätter på den nu inslagna vägen, kommer det säkerligen att bli lika sällsynt att människor här i landet kunna få se en representant för släktet *sus domesticus* som att de få se sådana djurarter som björn, lo och vildren här i Sverige. Människorna vilja faktiskt inte ha förhållandet på fläskmarknaden så dåligt här i landet, framför allt inte konsumenterna, och det är inte heller nödvändigt att det är så dåligt.

Jag skulle tro att man får en riktig bild av läget, när man talar om dylika saker med olika slags människor. Ingen av de konsumenter, som åtminstone jag varit i kontakt med i sådana frågor, har sagt — inför valet mellan 25 öre högre pris på fläsk eller att inte få köpa något fläsk alls — att de hellre vilja ha det lägre fläskpriset och vara utan fläsk än betala ett pris, som är 25 öre högre, och få fläsk.

Vad är det då som har skötts felaktigt härvidlag? Ja, felet är detsamma för såväl ägg- som fläskmarknaden, att man har räknat för snävt dels i fråga om tilldelningen av foder och dels i fråga om priset. Jag är inte fullkomligt säker på att det omedelbart går att reparera detta fel med en prisförhöjning, ty när avelsbeståndet redan har minskats, så tar det matematiskt sett sin tid av 18—20 månader för att rätta till detta. Det har alltid tidigare varit så, att mängden av producerade grisar har varierat med ett och ett halvt års pe-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

rioder, och man får naturligtvis räkna med att det inte går att ändra på svin-släktets egenskaper därvidlag! Men nog tror jag att det skulle kunna förhindras, att läget bleve ytterligare försämrat, så att grisen blir lika sällsynt som vildrenen. Detta skulle kunna förhindras dels genom att man icke obönhörligt håller på det fläskpris, som för närvarande är bestämt, och dels genom att man tillåte något större utfodring med fodermedel än den nu tillåtna och för snävt begränsade och som icke alltid tillämpas vid åläggandena att avstå fodersäd. Det är visserligen sant att människorna få flera kalorier i sig, om de äta vegetabilier direkt, än om dessa först skola via djurkropparna omvandlas t. ex. till fläsk, som människorna sedan äta, men jag tror inte, att det är nödvändigt, även om vi leva i en bister tid för närvarande, att så fullständigt anlägga den synpunkten att vi bara skola räkna kalorivis, utan vi böra också räkna något med att det bör finnas olika sorters mat. Jag skulle till och med vilja gå så långt, att jag säger, att människorna nog skulle finna sig i att äta något mindre potatis, om de kunde få mera fläsk i stället. Ty sedan sekler tillbaka utgör här i Sverige fläsket en så integrerande del i särskilt de bredare folklagrens kost att en minskning av fläskproduktionen blir mycket kännbar. Vidare undrar jag, om icke den sedan länge praktiserade anordningen med hushållsgrisar börjar bli föråldrad. Folkhushållningsministern nämnde i går, att slakten av hushållsgrisar hade ökat mycket, under det att all annan slakt hade minskat. Förhåller det sig verkligen så? Är det icke snarare så att relativt sett slakten av hushållsgrisar i förhållande till den sammanlagda slakten har ökat mycket, men att det absoluta antalet hushållsgrisar för närvarande är statt i mycket starkt sjunkande. Jag skulle vilja rekommendera, att detta problem toges upp igen och att man hittade på något nytt, som kunde återigen stimulera till grisuppfödning, exempelvis på det sättet att var och en, som ville hålla hushållsgrisar, skulle vara skyldig att, när man slaktade en gris, lämna ifrån sig t. ex. halva grisen men att vederbörande sedan finge behålla den andra halvan mot avstående av ett ännu mindre antal kuponger än som nu behöves lämnas. Med den fläsktilldelning, som nu är bestämd, kan en person knappast spara ihop den mängd kuponger, som måste avstås vid slakt av en gris, såvida inte svinuppfödarens familj är mycket stor. Min erfarenhet från södra Sverige just nu pekar på att det till stor del är på denna grund man avstår från att hålla hushållsgrisar och avhåller sig från att skaffa fram sådant foder, som kan användas vid grisuppfödning men som annars aldrig blir tillvarataget, vilket sålunda minskar den sammanlagda tillgången på mat för svenska folket.

Jag skulle nu, när folkhushållningsministern kommit till oss här i kam-maren, vilja fråga om en sak, nämligen om fodersädsavståendet. Hur kan det hänga ihop att i år, när man inte behöver räkna med att skaffa så mycket foder-säd för att tilldela nödlidande jordbrukare, åläggandena om avstående av foder-säd nu i många fall äro dubbelt och i vissa fall tre gånger så stora som förra året? För vilka ändamål skall denna fodersäd användas? Är det möjligt att få reda på något om vad den skall användas till utöver till de ändamål, man själv kan räkna ut, alltså cirka 50,000 ton till reservlager, de kvantiteter, som erfordras för armén och för åkarhästar samt till grynhavre ävensom för andra områden? Har man avsett att lagra partier för utdelning till jordbrukare, eller är så icke fallet? Det är just detta, som åtminstone nu förargar jordbru-karna mest, att de skola vara tvungna att avstå så betydande mängder foder-säd att de ej få kvar de mängder per djur, man utlovat. De få väl finna sig däri, men i vårt upplysta land skulle det gå lättare att genomföra sådana åt-gärder, om vederbörande finge veta, vad det de äro tvungna att avstå skall an-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

vändas till, och därför menar jag, att det borde allmänt klargöras i stället för döljas, vad denna fodersäd skall användas till. I så fall skulle det alldeles säkert gå lättare få jordbrukarna att avstå från en del av den fodersäd, som de producera. Men jag vill dock säga, att det i alla fall förvånar mig att så stora kvantiteter skola behöva avstås!

Ett viktigt kapitel är det om arbetskraften, vilken fråga sammanhänger med hela den stora frågan om vårt prisläge och vår varuförsörjning överhuvud taget. Det är ju så att nästan alla varor äro resultat av arbete. Men att det just i detta avseende råder en hel del missförhållanden i vårt land för närvarande, torde vara ganska ostridigt, och då gäller det att söka genom lämpliga åtgärder rätta till vad man ser vara felaktigt. Jag tror att man måste inrikta sig på att få mera arbete utfört. Men hur skall man då bära sig åt därmed? Ett sätt är att få flera armar lediga för den produktiva verksamheten, och därvidlag är det speciellt på ett område som man skulle kunna åstadkomma något, nämligen genom att söka undvika det slöseri med arbetstimmar, som förekommer inom försvarsväsendet. Det är ägnat att förvåna, och det är anledning att anmärka på att, fastän nu så lång tid förflutit sedan den stora beredskapen behöfve sätts igång, man ännu icke har lyckats komma till rätta med detta problem. Det råder inget tvivel om att det inte finns för mycket folk på vissa militära förråd, depåer, expeditioner och olika sådana ställen. Där ett vanligt företag skulle nöja sig med tio man, kanske man inom det militära använder 25 å 30 man, och det har alltid varit så — redan på min tid som militär var det likadant — att det användes för mycket folk för rena underhållsarbetens utförande. När man nu vet, att omfattningen av hela beredskapen har mångdubblats, kan man få en föreställning om att sannolikt miljoner dagsverken onödigtvis gå för halv maskin. Mycket skulle vara vunnit, om dessa onödiga dagsverken kunde frigöras för det produktiva arbetslivets behov, och en besparing för staten innebure det ju även.

En annan åtgärd, som borde vidtagas, vore att nu allvarligt börja tänka på att utöka arbetstiden på nästan alla områden. Jag har här i denna kammarare under flera år i sträck framhållit nödvändigheten av en viss utökning av den ordinarie arbetstiden vid jordbruksnäringen, men jag tror, att en sådan utökning även behöver äga rum inom andra näringar. Alla nationer utom vår ha för länge sedan vidtagit sådana åtgärder och då är frågan om vi såsom enda nation på jorden kunna avhålla oss därifrån. Jag undrar, om det inte skulle vara klokt att handla i detta avseende, innan det är för sent! Att förebygga vådor genom att gripa sig an med en sådan sak är modigt — ty jag förstår, att det fordras mod därtill — men det ligger också däri en anvisning till räddning ur många svårigheter, eftersom man skulle kunna få mera arbete utfört. Man borde också mer än som hittills skett söka förhindra att onödiga arbeten utföras.

Jag tror att det är riktigt att påpeka, att det på skogsskötselns område har begåtts en del misstag. Det finns få saker, som de gamla skogsarbetarna ha så mycket förargat sig över som de ersättningar, den s. k. ovana arbetskraften erhåller vid skogsarbete utöver vanlig ackordslön. Detta har faktiskt fortgått under lång tid och det har verkat så att mängden gammal skogsarbetare säger: »Varför skall jag gå här och hugga ved, när andra, som inte hugga så mycket per dag som jag, få mycket bättre förtjänst?» Det har förargat mängden, att en sådan ovan skogsarbetare har en ersättning av t. ex. tio kronor redan på morgonen, innan han börjat hugga i skogen, och sedan, fastän han kanske endast hugger en kubikmeter per dag, i alla fall tjänar mycket mer än en gammal van skogsarbetare, som hugger tre kubikmeter ved per dag. I det avseendet har man nog gått för långt i omtanke om den ovana arbetskraften för att stimulera till

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

deltagande i skogsavverkning, och detta har ibland också haft den verkan att ovana skogsarbetare haft så stor förtjänst, initialförtjänst, att de inte brytt sig om att ligga i utan ha ansett denna initialförtjänst varit tillräcklig och därför hellre »legat inne» större delen av dagen.

Jag vet exempel på att det vid ett huggarläger, som har pågått under rätt lång tid, har kostat 15 kronor per kubikmeter att få ved huggen, och det kan inte anses vara orimligt under några omständigheter. Det är ovanan vid att utföra tungt arbete, som inverkar menligt på arbetsresultatet, men knappast ovanan att sköta verktygen. I det senare fallet kan svårigheten övervinnas genom att de ovana arbetarna få undervisning och hjälp i redskapens handhavande.

Det har under det senaste året i en del av pressen skrivits ganska mycket — och senast i dag har herr andre vice talmannen talat därom — att det bland jordbrukarna här i landet framkommer så många yttringar av illojalitet. Jag förstår att det kan talas på detta sätt, när till och med landets statsminister ibland gjort detsamma, men man har rätt begära, att jordbrukarna skola bedömas på samma sätt som andra samhällsgrupper. Vad de begära, är endast att de ansvariga företrädarna för jordbruket, såsom de framträda i sina ekonomiska organisationer och genom de förhandlare som jordbrukarna tillsätta, skola betraktas som de rätta företrädarna för jordbruket, herr andre vice talmann! När vi jordbrukare ha att göra med andra grupper av näringsidkare, räkna vi bara med deras företrädare, och vi bry oss inte så mycket om vad som skrives eller säges av mera desperata grupper på ytterkanterna eller annorstädes. Därför begära också vi jordbrukare att samma hänsyn skall tas till jordbruket och att man skall döma det svenska jordbruket efter vad ytterlighetsmän behaga säga. Jag beklagar högeligen, att det någon gång då och då kommit till stånd yttranden och resolutioner från sådana, som alldeles säkert inte, vilket även herr J. B. Johansson i dag framhållit, äro de rätta företrädarna för jordbruket. De rätta företrädarna för jordbruket finnas vid förhandlingsborden och i riksorganisationernas styrelser och i dessas topporganisationer. Bedöm det svenska jordbruket nu och i framtiden efter vad dessa dess rätta företrädare säga och göra och icke efter de förhastade uttalanden, som okontrollerade möten kunna komma fram med!

I fråga om den ställning livsmedelskostnaderna intaga i förhållande till levnadskostnaderna har det här av herr andre vice talmannen och tidigare även i pressen sagts, att livsmedelskostnaderna därvidlag inta en nyckelställning. Ja, det beror nog på hur man definierar ordet nyckelställning, och enligt min mening är livsmedelskostnadernas betydelse i detta sammanhang betydligt mindre än den svenska allmänheten i stort sett föreställer sig. Som ett litet bevis på detta påståendes riktighet vill jag endast framhålla, att producentprisernas andel i samtliga levnadskostnader dock icke är större än ungefär 20 procent — procenttalet visar inte några större variationer; det har under vissa tider varit 21 och under andra 20 — och producentprisernas andel i levnadskostnadsindex höjning under kriget utgör endast 7.4 procent, och under den nu gångna delen av år 1942 har denna ökning bara varit 0.2 enheter. Det är ju inte så mycket att bråka om, men det är ju klart, att minutprisernas andel är högre. Därvidlag är det också en annan sak, som inverkar, nämligen att en hel del av vår sociala lagstiftning är ägnad att fördyra icke blott distributionen utan även produktionen, och den saken borde man ha tänkt på, när man beslutade denna lagstiftning. Tillämpning av semesterlagen, arbetstidslagar, butikstängningslagar och allt sådant fördyrar distributionen, och ju mindre omsättningen är, desto hårdare verkar denna fördyring. Därför vill jag här nu protestera emot talet om att livsmedelspriserna, i den mån därmed avses

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

de priser, som betalas till dem, som producera livsmedlen, äro dominerande i fråga om levnadskostnadernas höjd, ty det visar sig knappast vara fallet vid en granskning av de siffror, som skola ligga till grund för ett sådant bedömande.

Herr talman! Jag har härmed endast velat påpeka en del av vad jag anser skulle behöva diskuteras för att rätta till en del missförhållanden, till exempel det att svenska folket har blivit utan fläsk och ägg. Det låter kanske litet tarvligt att här tala om sådana saker, men för människorna äro de icke så oväsentliga. Jag tror nämligen att det går att rätta till detta, och i den mån en sådan rättelse icke sker, tror jag att det beror på att vederbörande icke ha kommit ifrån de teoretiska resonemangen. Det måste man nämligen göra, eftersom sådana saker ibland fungera annorlunda i praktiken än man kan räkna sig till teoretiskt. För övrigt vill jag för min del icke här utöva någon kritik emot ett prisstopp och de anordningar som i samband därmed äro vidtagna, utan jag vill endast sluta med att säga, att man inte får driva kampen emot inflationen så långt att man om det hela sedan måste säga, att operationen visserligen lyckades, men att patienten dock sedermera dog på grund av att han varken hade mat eller kläder.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Det är ingenting särskilt i det senaste anförandet, som just nu uppkallat mig, och jag har icke heller för avsikt att ingå på någon egentlig polemik emot vad som sagts här i dag. Jag betraktar denna överläggning på det sättet att man bör till varandra lämna alla de upplysningar, som kunna lämnas, men för övrigt notera de olika meningarna och i sitt fortsatta arbete beakta, vad som i det avsendet kan vara värt att beakta.

Jag tänker t. ex. icke diskutera med herr Ohlin sättet för informationer och sättet för hemligstämpling. Det kan ju anföras mycket i det avsendet, och jag misstänker att vi skulle kunna bilda olika grupper här, som skulle bli ganska oense om huruvida en sak bör hemligstämplas eller icke. Det är icke så att man inte önskar ge folket upplysningar, men det skulle många gånger verka synnerligen störande på ärendens behandling, om icke de första preliminära utkasterna kunde behandlas konfidentiellt. Å andra sidan tror jag att det ligger mycket i den önskan, som uttalats, att informationen skall vara livligare och att man kanske tidigare borde lämnat en upplysning, som nu har kommit något senare.

Det är två ting i den allmänna debatten här som man kanske närmast har fäst sig vid. Det var väntat, att det i denna diskussion mycket starkt skulle komma fram att man från olika gruppers sida förutsätter vissa ting för sin egen medverkan. Det har alltså här talats om att skall det bli prisstopp, skall det bli lönestopp också, och det är alldeles uppenbart att alla dessa ting sammanhånga så med varandra, att man måste försöka komma fram till en lösning på en gång, vilket ju inte hindrar, att det kan vara nödvändigt att vidtaga vissa provisoriska beslut, innan man kommer till en lösning av det hela.

Det har också här anmärkts på taktiken i vissa förberedande åtgärder, och man har bland annat klandrat, att fastställandet av jordbrukspriserna dröjde så länge. När förslaget om jordbrukspriserna kom från livsmedelskommissionen, hade det naturligtvis ur vissa synpunkter varit ganska rationellt att omedelbart träffa ett avgörande. Men vi befunno oss ju då i det läget att vi ville lägga upp hela denna aktion mot inflationen och ha vissa känningar med de olika gruppernas representanter för att kunna bilda oss något begrepp om, hur arbetet skulle kunna bedrivas på att sammanföra de olika intressena.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

Som jag sade redan i mitt tal i går, måste det ju vara ytterst olägligt att i en sådan situation gå till att fastställa priset på vissa punkter, särskilt om detta skulle betyda, att man låste fast sig på det sättet att ett beslut skulle kunna utgöra ett bestämt hinder för en ändring av detta vid den slutliga uppgörelsen. Det bör vara förklarligt, om man under sådana förhållanden dröjde med att skrida till ett fastställande, till dess att man hade haft möjlighet till åtminstone dessa första, mera omfattande överläggningar med representanter för olika grupper.

Herr Nordenson anmärkte på att dessa överläggningar kunde ha försig-gått tidigare. För min del har jag inte något intryck av att här har begåtts någon försummelse. Det är klart att det finns många ting, beträffande vilka vi, på grund av vad vi nu veta, kunna ha den uppfattningen att det kunde ha handlats tidigare, men jag tror, att förhandlingarna i september togos upp utan att någonting hade försummats i fråga om tid.

Jag begärde egentligen ordet för att något beröra en annan sak, som också togs upp av herr Nordenson och som enligt mitt förmenande av honom gavs ett för stort omfång. Såvitt jag förstår av det referat av hans anförande, jag har tillgängligt, ställde han in denna sak i sammanhang med parlamentarismen och undrade, om icke den uppgift, som direktör Söderlund har fått, är av sådan art att riksdagen måste känna sig betänksam ur den synpunkten att riksdagen icke kan kräva ut ansvar av en med utomordentliga fullmakter, som orden föllo, utrustad man.

Jag vill då fastslå att här egentligen icke föreligger något egendomligt förhållande. Man kan aldrig tänka sig, att regeringsledamöterna själva skulle kunna utföra allt det arbete, som faller inom deras domvärjo. Departementscheferna ha ju redan ett stort kansli till sitt förfogande, departementscheferna ha i sin närhet män, som överta en betydande del av departementschefernas viktigaste arbeten. Vi ha just nu en rad av kommissioner, där arbeten, som ligga under folkhushållningsministerns, jordbruksministerns och kommunikationsministerns domvärjo utföras icke bara såsom utredningar och förberedande av förslag till regeringen, utan där kommissionerna äro utrustade med ett ganska stort mått av möjligheter till självständigt handlande. Ingen tänker sig väl att folkhushållningsministern skulle kunna sköta livsmedelskommissionen, industrikommissionen etc., utan anser det ganska naturligt att här sker en arbetsfördelning under övervakning. Om det göres denna anmärkning, som här skett, i ett enda fall, så kan ju samma anmärkning göras emot hela kommissionsväsendet, i det att riksdagen ju icke kan direkt komma till tals med ordföranden i industrikommissionen, ordföranden i livsmedelskommissionen och ordföranden i handelskommissionen o. s. v. Men ingen skulle heller falla på den idén att föreslå, att dessa kommissionsordförande flyttas in i regeringen, ty den närmaste följden av ett sådant inflyttande skulle antagligen bli att man måste utse andra kommissionsordförande. Beträffande detta speciella fall kommer ingenting att ändras i regeringens eller den närmast därav berörda departementschefens ansvar.

Det finns ingen möjlighet att tänka sig att en person skulle kunna utrustas med sådana fullmakter, att han handlade utan tillbörlig kontakt med regeringen och utan direktiv från regeringen. Det är alldeles klart, att skall man få ut något nyttigt ur hans arbete, så måste de parter, han vänder sig till, starkt känna, att han har regeringen bakom sig, att han representerar en önskan och vilja och en politik, som regeringen har upplinjerat. Men alla avgöranden i detta avseende måste ju träffas av regeringen, på regeringens ansvar. Herr Söderlund blev icke någon ny myndighet inom vårt land, som avkopplar regeringen från ansvaret på ett viktigt område.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

Det är enligt mitt förmenande ingenting nytt som sker. Det är ett besvärligare arbete än vanligt; det är kanske nödvändigare än i andra fall att just betona, att denne man kommer som ett ombud för regeringen med regeringen bakom sig, på regeringens ansvar och med regeringens förtroende. Men å andra sidan är det ju ingenting annat än vad som måste ske på en hel mängd områden, om överhuvud taget ett arbete skall kunna bedrivas.

Det viktigaste för riksdagen är ju att veta, att regeringen och vederbörande departementschef bär hela sitt parlamentariska ansvar oavkortat för de åtgärder, som i detta avseende kunna komma att vidtagas.

Jag tycker, uppriktigt sagt, att herr Nordensons resonemang, som slöt i en fråga, vart finansministern tar vägen, närmast var litet barnsligt — antagligen avsåg det att vara kanske motsatsen, men på mig gjorde det det intrycket! Finansministern, det veta ju framför allt kollegerna i regeringen, är sannoligen icke en man, som underlåter att arbeta eller som underlåter att ta ställning eller som brister i ansvar. Han är väl en av våra mest verksamma män. Hela hans temperament, hans utomordentliga arbetsförmåga gör att han blir det. Och om herr Nordenson menade, att finansministern i onödan lastar ifrån sig arbete och ansvar, så måste jag inlägga den allra allvarligaste gensaga! Finansministern tar snarare på sig mer arbete än han behövde göra, och jag har aldrig funnit, att han tvekat att bära ansvaret för det, som faller inom hans område, och för det arbete, som utföres av de män, som han måste ha till sitt förfogande, om han överhuvud taget skall kunna gå i land med den stora uppgift, som åvilar honom.

Jag sade i går i inledningen till mitt tal, att jag beklagade att finansministern, som är den egentlige ledaren för den allmänna ekonomiska politiken här, icke var närvarande, och när jag gav denna karakteristik, skedde det i fullt medvetande om att han är den verkligen ledande på detta område både genom sitt intresse och genom sina arbetsinsatser.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Vi ha nog på alla håll och på alla områden anledning att vara tacksamma för den politik, som har förts och föres. Icke minst inom jordbrukets område har man anledning att vara det, vilket jag tror mig också kunna säga att det stora flertalet av jordbrukets utövare öppet och ärligt erkänna. Men det är självklart, att det ändå kan uppkomma mycket missnöje här och var. Jag förstår för min del en del av dessa missnöjesyttringar, men en del av dem kan jag dock icke förstå. Sälunda förstår jag inte, varför man t. ex. från en viss organisation, som har inte mindre än åtta representanter med i den stora 27-mannakommittén, trots det att det har sagts, att samtliga inom denna kommitté i regel äro eniga om de beslut, som där fattas, i alla fall sätter i gång möten och sammanträden, vilka huvudsakligen ha till uppgift att skapa missnöje. Detta är enligt min mening skadligt, och det är icke minst skadligt därför att på det sättet en del konsumenter få den uppfattningen att bakom dessa aktioner skulle stå hela den svenska jordbrukarkåren. Så är emellertid icke fallet, det vågar jag säga!

Däremot har det på sina håll uttalats missnöje över prissättningen på vissa varuslag och man har klagat över att priset t. ex. på brödsäd är för lågt i jämförelse med t. ex. priset på oljväxter. Man kan icke förstå, varför denna prisskillnad skall behöva förekomma, och jag måste säga att jag också i någon mån anser detta missnöje vara berättigat.

Vad rapsodlingen beträffar har den hittills visat sig vara mycket lönande. För raps betalas ett högt pris — en krona per kilogram — och denna odling har under de år den bedrivits givit mycket gott resultat. Några småbrukare i

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

min kommun ha i år också börjat odla raps, och denna odling har lämnat ett mycket gott resultat, i det att det i år blev icke mindre än 1,300 kronors netto för ett tunnlands rapsodling. Jämför man därmed resultatet av veteodling t. ex., så visar det sig att man behöver odla två tunnland vete för att komma upp i en summa av 462 kronor, d. v. s. under förutsättning att skörden blir 18 säckar per tunnland. Många odlare ha emellertid inte fått mer än tio säckar per tunnland, och då förstår man att missnöje sålunda uppstår.

Jag skulle som min mening vilja säga, att det hade varit klokt och välbetänkt, om man i år, när kontrakt utfärdades för nästa års rapsodling, hade sänkt rapspriset åtminstone något, för att därigenom låta jordbrukarna förstå, att man följer med utvecklingen ordentligt. Faktum är nämligen, att dessa oljeväxtodlingar likväl ha lämnat krisvinster, fastän avsikten aldrig varit att sådana skulle få lov att förekomma i någon form. Jag förstår mycket väl, att man, när man första gången fastställde priset på dessa oljeväxter, satte detta så högt som då skedde. Det gällde ju en ny odling, nödvändig för folkhushållet, och man ville med detta höga pris locka till denna odling. Men när nu denna odling har kommit i gång och när man inom jordbrukarkretsar kunnat konstatera, att det är den mest lönande odlingen av alla, borde, tycker jag, det vara angeläget att göra justeringar nedåt i det fastställda priset.

Jag skall inte uppta tiden med detta vidare. Jag skall överhuvud taget inte yttra mig om prissättningarna på vare sig området för jordbrukets produkter eller andra områden i annan mån än i anledning av vad som här, kanske icke direkt här i kammaren men dock här uppe i Stockholm, har framhållits, nämligen att det reses starka krav från konsumenthåll på att mjölkpriset skall sänkas. Jag skulle i det avseendet för min ringa del vilja till den kraft och verkan det hava kan uttala en varning mot att rucka på dessa mjölkpriser. Vi skola komma ihåg, att det på vissa områden här i landet finns jordbrukare, som t. ex. icke odla sockerbetor, icke ha någon veteodling, icke odla oljeväxter och inte driva någon fläskproduktion i större skala. Denna grupp av odlare existerar uteslutande på mjölk- och äggproduktion. Den gruppen är icke liten, men den består av sådana jordbrukare, som tillhöra de sämst ställda på jordbrukets område, och jag tycker därför, att vi kunna vara överens om att ge dem det skydd, som ett bibehållande av nuvarande mjölkpriser innebär. Jag tror att det skulle var oklokt, om man vidtog åtgärder i syfte att sänka dessa priser; en sådan sänkning skulle skapa en opinion, som säkerligen inte skulle vara bra.

Jag har emellertid inte begärt ordet enbart för att säga detta, utan också herr talman, för att vid detta tillfälle, när jag ändå har ordet, få ställa några frågor till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet — jag ser just att han nu kommit in här i kammaren. Det är några frågor som enligt min mening äro synnerligen viktiga just nu.

Den första frågan lyder: Kan det förväntas, att förslag till nästa års riksdag framläggas till ny arrendelag? Om så icke skulle vara fallet, skulle jordbruksministern vilja vara vänlig att tala om skälet härför?

Den andra frågan är: Kan det icke förväntas, att jordbruksministern och regeringen överhuvud taget inse nödvändigheten av ett förbud för sammanslagning av brukningsdelar, i första hand sammanslagning av bäriga jordbruk till större enheter — en sådan sammanslagning pågår nämligen nu på skilda håll och har väckt bekymmer och oro i vissa kretsar? I andra hand syftar jag också till ett förbud för sammanslagning av icke bäriga jordbruk med storbruk. Detta bör enligt min mening icke få ske i annan mån än då möjligheter saknas att skaffa tilläggsjord till dessa icke bäriga jordbruk.

Min tredje fråga är: Kan det i enlighet med riksdagens beslut i våras om

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)
expropriationslag förväntas, att förslag till sådan lag kan framkomma till nästa års riksdag?

Jag skulle vara synnerligen tacksam att få svar på dessa frågor.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! De nu framställda frågorna skall jag omedelbart besvara.

Jag hoppas att en arrendelag skall kunna framläggas för nästa riksdag. Jag kan inte lova någonting på hela regeringens vägnar, men jag hoppas att det skall kunna ske.

Beträffande förbud mot sammanslagning av brukningsdelar vet jag inte i vad mån dylik sammanslagning förekommer, men jag förutsätter, att egnahemsnämnderna i enlighet med de riktlinjer, som äro uppdragna för deras verksamhet, ha sin uppmärksamhet riktad på saken.

Vad slutligen angår expropriationslagen, har ärendet på riksdagens hemställan om utredning hänvisats till egnahemsstyrelsen, som fått i uppdrag att utarbeta förslag och lägga fram det för regeringen.

När jag har ordet, skall jag samtidigt efter överenskommelse med chefen för folkhushållningsdepartementet besvara den interpellation, som herr förste vice talmannen Grånebo framställt rörande uttagningen av foderspannmål.

Jag vill då först meddela, att beträffande foderspannmålen räknade livsmedelskommissionen med att det skulle ske ett uttag av sammanlagt 558,000 ton. I denna kvantitet ingår då även korn. Det är ju förbud mot att utfodra med korn, men det räknas ändå såsom foderspannmål. Av den sammanlagda kvantiteten skulle kornet representera ungefär 120,000 ton. Dessa siffror basera sig på beräkningarna av den 30 augusti.

Senare undersökningar ha givit vid handen, att skördekvantiteterna särskilt beträffande havre i vissa delar av landet och då framförallt inom de delar, där frostsador uppstått, inte ha blivit av den storleksordning, som man räknade med, då uttagningsbestämmelserna utfärdades. Följaktligen har kommissionen nödgats vidtaga jämkningar. De jämkningar, som hitintills vidtagits, innebära, att kvantiteten spannmål, som skall uttagas, begränsas till ungefär 510,000 ton, således en minskning med sammanlagt 48,000 ton. Det är ju möjligt att kommissionen får vidtaga ytterligare jämkningar, men större sådana kan det inte bli, därest försörjningsplanen skall kunna genomföras så som den var tänkt.

Om jag då räknar med att uttaget skall stanna vid 510,000 ton, skulle av den kvantiteten 120,000 ton gälla korn. Någon minskning av uttagningen av korn har inte avsetts, utan den siffran är fortfarande den från början beräknade. Av kornet skulle 50,000 ton användas för inblandning i bröd, 20,000 ton till gryn och högst 25,000 ton gå till bryggerierna. Då skulle återstå ett överskott av 25,000 ton. Därav beräknas cirka 8,000 ton åtgå till utsäde vid vårbruket för brukningsdelar, som inte ha utsäde i tillräcklig utsträckning. Den därutöver förefintliga överskottskvantiteten, som beräknas till 17,000 ton, skulle antingen överföras i lager för kommande år eller, därest det ur folkförsörjningssynpunkt skulle anses nödvändigt, användas till grynframställning för ökning av eventuellt knappa ransoner.

Bortsett från korn skulle sålunda enligt de nuvarande beräkningarna ske ett uttag av foderspannmål med 390,000 ton. Därav avses 75,000 ton havre att användas till havregryn. Denna kvantitet är ungefär 50 procent större än den mängd havre, som under normala förhållanden användes till havregryn, men man har ansett, att den möjligen kan behövas såsom ett tillskott till försörjningen. Till utsäde skulle reserveras 50,000 ton, för fodersäd till Norrland är

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

avsett 25,000 ton och för arméns behov 30,000 ton. Det är en mindre kvantitet än armén normalt skulle behöva till sitt hästbestånd, men efter överläggningar mellan livsmedelskommissionen och armén har man beslutat låta ganska stora kvantiteter fodercellulosa ingå i fodret till arméns hästar, och av den anledningen har man ansett sig kunna begränsa kvantiteten till 30,000 ton. Till åkarehästar beräknas åtgå 15,000 ton. Det är en så ringa tilldelning, att i fodret måste ingå en väsentlig procent fodercellulosa och hö. Användes en stor procent fodercellulosa till dessa hästar, får man ersätta den förlorade äggvitan genom att utfodra hästarna med hö jämsides med fodercellulosa. Till pälsdjur och diverse förbrukning räknar man med 10,000 ton.

Av ifrågakvarande 390,000 ton återstå då 185,000 ton, som avses att användas till det mindre jordbruket och till fläskproduktionen. Man vill söka ernå en större fläskproduktion, och av den anledningen har man gjort upp en användningsplan för hela den nämnda kvantiteten. Alla, som skola avstå foderspannmål, få behålla en viss kvantitet per djur, och dessa 185,000 ton, av vilka man skulle kunna producera ungefär 32,000 ton fläsk, skulle således användas för fläskproduktion vid sidan av den kvantitet spannmål, som jordbrukare, som själva ha svin, få behålla för utfodring av svinen. För att skipa rättvisa och för att inte handeln med smågrisar och svin skall stagnera, har man innevarande år gjort på det sättet, för att nu ta ett exempel, att den, som den 1 september hade 50 svin, får av sin egen foderspannmål behålla en kvantitet, räknat från den 1 september till årets slut, av 200 kilogram per gris. Men om det den 1 november visar sig, att svinstocken har ökat till 75 svin, får han behålla ytterligare 100 kilogram per gris för månaderna november och december, vilken kvantitet gottskrives honom såsom fulljord leverans och därför avdrages från den kvantitet foderspannmål, som han förklarats skyldig leverera till det allmänna. Tilldelningen, som för hela konsumtionsåret uppgår till 550 kilogram för gödsvin och 650 kilogram för modersuggor, är uppdelad på fyra olika perioder, den första från och med september till kalenderårets slut med en tilldelning av 200 respektive 225 kilogram, den andra från och med januari till och med februari med 100 respektive 125 kilogram, den tredje från och med mars till och med april med 100 respektive 125 kilogram och den fjärde från och med maj till konsumtionsårets slut med en tilldelning av 150 respektive 175 kilogram. Denna uppdelning är gjord för att fodersäden verkligen skall komma till den användning, som ur folkhushållningssynpunkt är den lämpligaste. Om en jordbrukare, som exempelvis den 1 september har 100 svin, omedelbart skulle tilldelas 55 ton foderspannmål, men denne kanske gjorde sig av med svinen, innan de blivit av den storlek, som är mest önskvärd, skulle jordbrukaren ha tillägnat sig en kvantitet fodersäd, som inte skulle komma att användas för fläskproduktion utan för annan produktion, som inte är ur försörjningssynpunkt lika önskvärd.

Såsom svar på herr förste vice talmannens fråga till folkhushållningsministern, om man är beredd att vidtaga de jämkningar i fodersädsuttagningen, som äro möjliga, skulle jag vilja säga, att jämkningar, innebärande i genomsnitt för landet i dess helhet en minskning med tio procent av de först tänkta kvantiteterna, redan äro vidtagna och att alldeles självfallet livsmedelskommissionen kommer att vid de fortsatta undersökningarna på grund av bärande skäl vidta sådana ytterligare jämkningar, som kunna vara erforderliga. Såsom systemet nu är bestämt, finns det emellertid möjlighet för den, som skall leverera foderspannmål, att genom att öka sin svinproduktion friskriva sig från sin leveransplikt helt eller delvis.

För att uppmuntra produktionen av smågrisar har det bestämts ett tillskott

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

vid septembertilldelningen av 130 kilogram kli för varje grisning samt för tiden därefter tillskott med 50 kilogram kli och 80 kilogram foderspannmål. Även denna foderspannmål avräknas från den kvantitet, som jordbrukaren är skyldig att leverera.

I anledning av vad herr Mannerskantz yttrade vill jag passa på tillfället att säga, att jag i likhet med honom anser att det är klart, att vi skola göra det mesta möjliga för att få kosthållet sådant som folk helst vill ha det. Den av mig lämnade redogörelsen visar också, att man söker erhålla den ökade fläskproduktion som kan vara erforderlig. Vi skola komma ihåg, att under det år, som förflutit intill tiden då årets skörderesultat blev känt, har det överhuvud taget inte spelat någon roll, vilka åtgärder vi velat vidtaga för vare sig ägg- eller fläskproduktionen, eftersom vi ha saknat alla förutsättningar att upprätthålla denna produktion. Vi ha saknat den spannmål, som skulle behövas för en sådan produktion i önskvärd utsträckning. Detta kan naturligtvis till en viss grad förklara minskningen av grisbeståndet.

I anledning av den minskning av uttagningen av foderspannmål, som nu har skett, är det mycket möjligt att det kan tarvas en justering av prisen. Den frågan skall jag emellertid inte giva mig in på.

Då jag har ordet, vill jag i anledning av vad som yttrats i debatten säga, att jag tillhör dem, som anse att det säkerligen inte är gagnande för någon att i tid och otid framföra ytterlighetssynpunkter. När vi kritisera en del uttalanden, skulle jag vilja understryka vad herr Mannerskantz sade, nämligen att vi inte skola döma så mycket efter vad som säges av dem, som inte få träda fram och taga ansvaret, vare sig det kommer från det ena eller andra hållet. Den, som sitter i ansvarig ställning, kan inte undgå att anse, att irritationen kunde hållas tillbaka något både på det ena och det andra hållet. Då vi bedöma den ekonomiska situationen, skulle jag vilja rekommendera kammarens ledamöter att slå upp socialstyrelsens statistik över inkomster under de förflutna åren. Vi skola komma ihåg, att jordbruket i närvarande stund är en av de angelägna produktionsgrenarna. Vi finna av statistiken för åren 1940 och 1941, att svalget mellan inkomsterna av jordbruksarbetet och av annat arbete är ganska stort. Om man tar medlönen för en förman inom industrien, så finner man, att han kommer upp till en intjänt lön av omkring 4,200 kronor, medan en person, som skall vara fullt skickad att handha ett jordbruk, kommer upp till en inkomst av 2,100 kronor. Går jag till de vanliga arbetarna, är skillnaden precis densamma: industriarbetarens lön är ungefär dubbelt så stor som jordbruksarbetarens. Det är naturligtvis från dessa utgångspunkter vi få bedöma rättmätigheten i kraven från såväl det ena som det andra hållet.

Herr Strand: Herr talman! Den hittills förda debatten har huvudsakligen rört sig om en av de tre frågor, om vilka vi under gårdagen erhöilo informationer från regeringshåll. Jag finner det ganska naturligt att så har skett, eftersom en debatt om en objektiv redogörelse för vårt försörjningsläge inte kan bli så givande. Annorlunda ställer det sig, när det gäller den ekonomiska politiken, varom gårdagens redogörelse innehöll dels en framställning om vad som redan hade utträttats och dels också i viss utsträckning en planläggning för framtiden. Emellertid har även i de två andra frågorna nämnts en del om ett par problem, som sammanhåra med folkförsörjningen. Det gäller bland annat arbetskraftsproblemet.

Onekligen ha de åtgärder i fråga om arbetskraften, som vidtagits, föranlett irritationer på många håll, dels hos de arbetare, som drabbats av vidtagna åtgärder, och dels hos dem, som anlitat dessa arbetare och funnit prestationerna mindre tillfredsställande. Jag tänker på arbetsförmedlingstvånget inom bygg-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

nadsindustrien, som ju syftade till att reglera arbetskraften på det området på sådant sätt att överskottsarbetskraften hänvisades till exempelvis skogsarbete. Arbetsförmedlingarna gjorde i många fall på det sättet, att byggnadsgrovarbetare vägrades arbete inom byggnadsindustrien och i stället hänvisades till skogen, under det att andra grovarbetare hänvisades till arbete inom byggnadsindustrien. Av en sådan förmedlingsverksamhet kan naturligtvis inte bli någon riktig arbetsro och inte heller någon arbetslust hos dem, som ryckas ifrån industrien. Meningen var, om jag fattade det riktigt, att överskottsarbetskraften skulle förmedlas till sådana arbetsområden, där arbetskraft behövdes, men så blev det inte alltid. Det blev en växling, som inte var till fördel för någontdera av här berörda arbetsområden.

När det sedan gäller den extra arbetskraft, som har sänts till skogarna och som i viss utsträckning har erhållit kompensation i form av familjebidrag, har detta irriterat skogsarbetarna, därför att man förmenat, att samma och bättre resultat skulle kunnat ernås, om skogsarbetarlönerna hade höjts och de vana skogsarbetarna hade fått tillfälle att utföra arbetet. Det kan, förmenar man från deras håll, inte vara en betalningsfråga, då man till dem, som sändas ut till skogarna, vid sidan om de fastställda priserna betalar extra bidrag med belopp, som i vissa fall överstiga det vederbörande förtjänar på fastställda ackordspriser. Det har inte heller varit arbetsbefrämjande, har man sagt, men jag skulle tro, att skogsarbetarna ändå ha förstått nödvändigheten av att sända extra arbetskraft till skogarna, trots att den på så sätt erhållna vedmängden har varit relativt obetydlig, sedd i förhållande till hela avverkningen.

Vidare har det i debatten också nämnts en del om nödvändigheten av att utöka arbetstiden. Detta har ju redan skett genom att övertidsarbete förekommer i betydligt större utsträckning än under normala förhållanden. Men jag vill påpeka, att möjligheterna att utöka arbetstiden i väsentlig grad äro beskurna på grund av det försämrade försörjningsläget. Den, som får en nedskuren tilldelning av livsmedel till sitt hushåll, kan inte arbeta lika lång tid, som han skulle kunna göra, om han finge tillräckligt med livsmedel. Det får han nu inte, och därför har han inte samma förmåga att arbeta lika lång tid som tidigare. Det är ett mycket ömtåligt område att göra ingrepp på. Många gånger bli verkningarna andra än man tänkt sig, och det är därför nödvändigt att, om ingrepp skola göras, också överväga, hur man skall göra dem för att få bästa möjliga resultat.

Det har nu för kommande avverkningsår fastställts, att värnpliktiga av 1943 års klass skola sändas ut i skogarna under tre månader. Jag tror inte att det blir så värst mycken ved avverkad på det sättet, men det är kanske nödvändigt att vidtaga åtgärden i alla fall. Av dessa värnpliktiga äro inte alla vana vid skogsarbete, och det är säkerligen en betydligt mindre del, som har lust för skogsarbete. Komma de att betrakta vedhuggningen såsom ett led i deras värnpliktstjänstgöring, blir arbetsresultatet antagligen inte så lysande. Det vill något särskilt stimulerande till för att en sådan arbetskraft skall göra en verklig insats på detta område. Jag hemställer till statsmakterna, att man överväger vad som i det avseendet kan vidtagas för att stimulera avverkningarna.

När det gäller den ekonomiska politiken, synas så gott som alla vara eniga om nödvändigheten av att åtgärder vidtagas, men däremot gå meningarna i sär, när man skall försöka fastställa utgångsläget för vad man vill kalla prisstopp. Alla äro på det klara med att beträffande lönarbetare och överhuvud alla som uppbära lön är frågan ganska enkel: ingen höjning av lönerna, och problemet är löst. Men när det gäller andra faktorer, som ingå i det stora sammanhanget, är det inte lika lätt att fastställa utgångsläget. Framförallt gäller

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

det naturligtvis jordbrukspriserna. Bönderna ha givetvis varit villiga att acceptera ett prisstopp baserat på de priser, som fastställts med hänsyn till de två föregående årens missväxt. Enligt vår uppfattning på arbetarhåll skulle det vara orimligt med dessa priser, när vi nu ha fått en bättre skörd. Jordbrukarna skulle därigenom få en kompensation, som landet inte har råd att betala under nuvarande förhållanden. Ingen samhällsgrupp kan i dagens läge få en bättre ställning annat än på bekostnad av andra grupper. Vi ha förstått, att vi icke i nuvarande läge kunna giva jordbrukarna den kompensation, som de skulle få, därest de tidigare gällande priserna skulle gälla även i fortsättningen.

Nu säger herr J. B. Johansson, att han närmast skulle vilja likna förhandlingarna med jordbrukarna vid ett valsverk, där förslaget manglades tunnare och tunnare. Jag vill emellertid påpeka, att den liknelsen kan vara missvisande, därför att om man stoppar in en produkt i ett valsverk, valsas denna visserligen tunnare och tunnare, men mängden blir inte mindre. Produkten kan bli bredare eller längre, men mängden finns fortfarande kvar. Ha förhandlingarna lett till det resultatet, att man har brett ut det hela, så att det har blivit vidare till sin omfattning, har det i alla fall fortfarande kommit jordbruket till godo. Nu tror jag emellertid att det har skett något mera. Man har använt en klippmaskin också och klippt bort litet av det som låg i jordbrukarnas först framställda önskemål, och det är enligt mitt sätt att se nödvändigt, om man skall nå samförstånd i denna viktiga fråga.

Jag vill också till herr J. B. Johansson säga, att det förefaller, som om han i mångt och mycket förväxlar orsak och verkan. Det är inte på det sättet, att grunden för prisstegringarna är löneförhöjningarna. Det första ramavtalet är uppgjort med tanke på att löneförhöjningarna skulle komma i efterhand, sedan prishöjningarna på varor inträtt, och man hade också blicken öppen för faran för inflation och medgav, att kompensationen för prisstegringarna inte skulle sättas till hundra procent, utan man skulle nöja sig med en mindre kompensation, som i det första ramavtalet fastställdes till 75 procent av prisstegringen och som sedan har skurits ned till 50 procent. Helt naturligt ha de vid olika tidpunkter inträdda lönestegringarna i sin tur verkat prisstegrande, men dessa ha icke utgjort grunden till prisstegringarna, som i stället ha sin orsak i stegringen av varupriserna. Att kompensationen från början sattes lägre än hundra procent, berodde på att man utgick från att sådana prisstegringar, som tillkommo på grund av ökade kostnader för importerade varor, höjda skatter och dylikt, kunde man icke få kompensation för. Enligt nu gällande avtal har man dessutom intervaller mellan inträdd prisstegring och därav föranledd lönehöjning. Den sista löneökningen inträdde den 1 augusti i år vid ett indextal av 237, men för lönehöjningen erfordrades, att detta indextal varit uppnått redan den 1 juli. Om indextalet stiger med ytterligare 12 enheter till 249, kan överenskommelsen uppsägas — det har inte sagts någonting i nu gällande indexavtal om lönekomensationens storlek efter en sådan stegring i levnadskostnaderna. Prisstegringen skulle emellertid ha inträffat före oktober månads ingång för rätt till uppsägning. En sådan prisstegring har som bekant inte inträffat, och det betyder att lönerna praktiskt taget ha varit stående på samma nivå under hela det senaste halvåret och att de också komma att förbli oförändrade till den 1 februari, eller intill dess ett nytt indexavtal kan träffas.

Jag förmenar att om frågan om prisstopp varit aktuell under denna långa tid, borde man ha vidtagit alla förberedande åtgärder för att hindra index från att stiga över den gräns, som satts för ytterligare lönestegringar, och därigenom samtidigt skapat ett fast underlag för ett lönestopp.

Det är helt naturligt även andra faktorer som spela en avgörande roll, när man skall vidta åtgärder av denna beskaffenhet. En sådan är handelns och indu-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

striens andel i det allmänna näringslivet. Det är säkerligen, såsom herr Norden-son poängterade, på det sättet att exempelvis stora delar av handeln ha drab- bats synnerligen hårt av krisförhållandena. Det finns mindre varor att sälja nu och följaktligen bli omsättningen och förtjänsterna mindre. Situationen kompliceras kanske ytterligare av att affärsmännen i det längsta söka upp- rätthålla sina rörelser; de vilja inte skära ned dem eller slå igen dem. De för- söka i stället draga sig fram under de svåra tiderna, kanske till och med med samma antal anställda som före kriget, för att ha apparaten i ordning, då det blir bättre förhållanden. Men man kan inte begära att sådana kostnader skola kompenseras genom höjd avans eller höjda priser —, det är fullkomligt omöj- ligt. Handeln får ta samma konsekvenser av det rådande läget som arbetarna fått göra i de fall, där fabrikationen lagts ned. Arbetskraften inom oljeindu- strien och den del av transportväsendet, där bilarna voro det huvudsakliga transportmedlet, har fått flytta över till andra områden, och så får man väl också göra på de håll inom handeln, där det är nödvändigt att företa inskränk- ningar. Förmodligen sälja livsmedelsaffärerna — det gäller framför allt så- dana som handla med kött och charkuterier — inte mer än en tredjedel av vad som såldes före kriget, och det är ju möjligt att detta kommer att räcka så länge, att det blir en ofrånkomlig nödvändighet att skära ned antalet affärer till det som behövs för att klara den försäljning som under nu rådande förhållan- den kan förekomma.

På andra håll inom affärlivet återigen ha förtjänsterna blivit orimligt stora. Här har inte skett någon utjämning. Man borde kanske köra det hela genom ett valsverk för att få till stånd en rimlig fördelning även inom handeln. Samma förhållanden föreligga inom industri och företagarverksamhet. Vissa grenar dragas med mycket stora svårigheter, andra göra oskäligen vinster.

Det finns alltså mycket att göra inom näringslivet, innan man når fram till rimliga förutsättningar för ett prisstopp. Men jag vill betona att det enklaste i dessa förhandlingar säkerligen är själva det problem som hör samman med lö- nerna och de löneanställda. För dem kan man fixera basen och utan vidare göra ingreppet. Det avgörande är, om man kan träffa en överenskommelse med de andra grupperna som är bärande och hållbar, när det gäller en så djupt ingri- pande åtgärd som den nu ifrågasatta.

Herr Bårg, Johan: Herr talman! Jag kan inte hjälpa att när jag lyssnat på debatten här, har jag fått det intrycket, att resonemangen långa stycken varit av mycket enkel beskaffenhet. Kanhända är det bristande förstånd som gjort att jag inte fått tag i de verkliga finesserna, eller också brister det något i logiken i anförandena.

Senast var det herr Mannerskantz som lade mycken tonvikt på betydelsen av höjda priser för att få ökad tillgång på nyttigheter. Jag fick det intrycket av hans yttrande, att han menade, att om man hade lagt på 25 öre per kilo- gram för fläsk, skulle man därigenom ha rått bot för bristen på denna nöd- vändiga vara. På samma sätt i fråga om äggen. Likaså har här i debatten anförts, att om man skall kunna få tillräckligt med brödsäd, är det nödvändigt att icke gå för hårt fram vid prissättningen, utan vara litet rundhänt. Det har klagats över för låga priser på potatis och sagts att man kan befara att dessa ha haft en hämmande inverkan på odlingen. Detsamma gäller andra nyttig- heter. Skall detta betyda att dessa nyttigheter skulle kunna skapas oavsett den ram, som våra möjligheter att åstadkomma dem, ange, om man blott gjorde den eller den prisförhöjningen? Med detta enkla betraktelsesätt kommer man fram till det resultatet, att vi kanske skulle kunna lösa alla våra svårigheter

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

genom ganska måttliga prishöjningar! Till och med när det är fråga om bristen på bränsle har det ju påpekats — om inte nu så vid det tillfälle, när krigskonjunkturskatten var på tapeten här — att även om priserna äro rimliga, framstår skatten såsom ett skrämmande odjur som förhindrar behövligen produktion av bränsle. Tro herrarna att det skulle ha inverkat ett jota på bränsletillgången, om krigskonjunkturskatten inte hade funnits? När denna skattefråga behandlades i riksdagen, erinrades det om hurusom det första beskattningsårets erfarenheter hade givit vid handen att — om jag minns rätt — i de två nordligaste länen inte ett öre utgått i krigskonjunkturskatt på denna produkt, och i det tredje länet en rent bagatellartad summa. Ändock tillämpades då betydligt hårdare bestämmelser i fråga om krigskonjunkturskatten på skogsprodukter än de nu gällande. Den reella frågan är i stället: Tjänar det någonting till att ha en krigskonjunkturskatt på sådana produkter som praktiskt taget ingenting ge? Om klokskapen däri kan man ju tvista. Jag vill dock i detta sammanhang ha sagt att jag inte tror att det är en lycklig metod att utan vidare på förhand helt undanta vissa områden, utan jag tror att man bör låta skatten verka där omständigheterna påkalla det. Det var ju också skälet till att man höll fast vid krigskonjunkturskatten även på skogsprodukter, trots att man på förhand visste att den icke komme att ge något mer betydande belopp. Men den drabbar de exceptionella fallen, de fall som det är ytterst påkallat att den drabbar. Inte hade det väl blivit större tillgång på arbetskraft i skogarna, om man hade tagit bort krigskonjunkturskatten, men det är ju den, som påstås vara det stora kruzet i denna fråga. Jag tillåter mig därför alljämt att beteckna talet om att man skulle kunna minska dessa besvärligheter och kanske till och med undanröja dem, på sätt som här anförts, såsom ogrundat.

Det är ett önskemål i detta sammanhang som jag ber att få uttala. Det gäller inte allenast frågan om krigskonjunkturskatten utan även andra åtgärder som vidtagas och som kanske väcka undran i många kretsar, en undran som kan ha skäl för sig, men som många gånger mera beror på missnöje och en tillgjord oförståelse för saken. Vad jag önskar är att man kostade på något mera upplysningsverksamhet i dessa ting. Jag har inte varit i tillfälle att följa detta arbete under den nu pågående krigskrisen. Under förra världskriget hade jag däremot rikliga tillfällen att fördjupa mig i dessa ting genom sysselsättningar och uppdrag som jag då hade, och jag fann att många svårigheter kunde, om icke övervinnas, så åtminstone mildras genom att man på tydligaste sätt klargjorde för människorna skälen till att man måste handla så eller så. I fråga om krigskonjunkturskatten påpekades under dess behandling i kammaren nödvändigheten av att sprida upplysning om den saken bland de människor som ansågo sig berörda av den, och för min del uttalade jag den önskan att det icke skulle stanna vid enbart löften, utan att det skulle bli verklighet av. Jag vet nu icke precis, hur långt man har kommit i det avseendet, men jag skulle tro att det inte saknade betydelse, om de av riksdagens ledamöter som nu gruva sig över de olägenheter på bränsleförsörjningens område, som krigskonjunkturskatten påstås ha orsakat, i stället använde sin upplysnings- och talegåva till att göra klart för människorna att detta »hinder» till 99 procent är en inbillning och ingenting annat.

Här har även talats om handels svårigheter. Jag är övertygad om att affärsvärlden sitter mycket illa till. Det underliga är dock att även om dessa förmedlande mellanhänder, som man brukar kalla dem, nu ha det mycket besvärligt, är likväl skillnaden mellan de ursprungliga priser, som producenterna erhålla, och de priser, som konsumenterna få betala, många gånger obegripligt stor. Jag törs inte alls fälla något omdöme om huruvida prissättningen i sådana

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

fall är riktig och rimlig, jag endast konstaterar faktum och nöjer mig med att såsom så många andra stå undrande. Kanske orsaken till detta är den — herr Strand berörde frågan nyss — att distributionsapparaten här är inrättad med hänsyn till helt andra volymer än som nu finnas och att denna apparat med de nuvarande begränsade omsättningsmöjligheterna är mer betungande än under normala förhållanden. Det förefaller mig troligt att detta är ett av skälen till att inte en nedpressning av den förefintliga marginalen har kunnat ske i högre grad än fallet är.

Jag begärde dessutom ordet, herr talman, för att säga några ord i anledning av det anförande som herr statsministern höll i går. Han var då inne på frågan om beskattningens skärpning och sade att den skulle minska den fria köpkraften. Herr statsministern fortsatte: »Förvisso kan det göras gällande, att beskattningen redan drivits upp till sådan höjd att något ytterligare icke är att taga.»

Jag skjuter in den parenteser här att det väl vore lyckligt, om man sluppe att ytterligare draga till skatteskrubben. För min del vågar jag inte tro att det är möjligt att slippa det, och jag törs heller inte fatta uttalandet såsom ett tecken på att det nu är slut med att draga åt denna skrub. Ty även om man kunde begränsa utgifterna, kräver förvisso redan den skuldbelastning, som statsverket har påtagit sig, tillskott som jag inte törs tro ännu nått sitt maximum.

Men så fortsatte herr statsministern, och det var dit jag ville komma: »Det saknas emellertid ingalunda tecken på att överflödigt köpkraft, som icke kan finna normal användning, är i ganska rikt mått tillgänglig inom olika befolkningsklasser», och resonemanget utmynnar till sist i ett uttalande av följande lydelse: »Det kan icke göras gällande, att sådana konsumtionsområden» — som förut ha nämnts, nämligen av lyx- eller nöjeskaraktär — »sakna möjlighet att lämna ifrån sig åtskilligt mera till den gemensamma hushållningen i en svår tid. En stegring kan därför komma till stånd av beskattningen för vissa konsumtionsområden av övervägande nöjes- eller njutningskaraktär.»

Jag tror, herr talman, att där finns en marginal att röra sig på, som kanske visserligen inte kan ge så stora intäkter men som i varje fall kan tåla en ytterligare belastning utan att konsumenterna eller samhället egentligen skulle lida av det. Jag syftar nu närmast på tobakskonsumtionen och sprit- och ölkonsumtionen.

Vad tobaken beträffar, är den ju ganska hårt skattelagd, men ändå visar det sig vara så pass stark efterfrågan på den varan, i den mängd den nu finns att tillgå, att man sannerligen inte behöver vara rädd för att vi skulle få några överskott liggande i landet, även om den fördrades en smula till.

Detsamma gäller spriten. Erfarenheten ger ju vid handen att spritkonsumtionen är den konsumtion, som hållit sig allra mest oberörd av krisårigheterna. Den konsumtionen tål förvisso en belastning, och det gör kanske i någon mån även ölkonsumtionen.

Ingen kan säga att vare sig samhället kommer att lida eller individen bli sämre, förlora i härdighet eller bärkraft i tidens svårigheter av att vare sig tobakskonsumtionen eller spritkonsumtionen och även ölkonsumtionen något minskades. Jag tror att det är det ofarligaste ingrepp i människornas livsföring när det gäller förtäringens ändamål, som man kan inlåta sig på. Jag hälsar därför, herr talman, med stor tillfredsställelse meddelandet att dessa ting blivit uppmärksammade och framhållna här såsom en utväg för beskattningens stärkande som man, såvitt jag kan finna, från regeringens sida är beredd att pröva.

Jag hade ursprungligen också ämnat rikta en fråga till folkhushållningsministern angående klokskapen i att använda korn till framställning av maltdrycker, men då jag tror att en annan ledamot av kammaren kommer att taga upp

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)
den frågan i annat sammanhang, vill jag inte belasta protokollet med att nu ingå på den.

Herr Andersson, Karl: Herr talman! Det är nog inte alls märkvärdigt att missnöje uppstår i ett läge som det närvarande med dess mycket starka påfrestning, när det gäller folkförsörjningen och det ekonomiska livet, och att detta missnöje också tar sig uttryck. Vad jag emellertid finner vara märkligt är att detta missnöje här i kammaren i dag i huvudsak framförts från jordbrukarkåll. Däremot har man inte märkt något missnöje från de folkgrupper, som utan jämförelse i dagens läge ha det långt mera bekymmersamt än man ändå kan säga att jordbrukarna ha. Tänk på husmödrarna som stå i livsmedelsköerna, tänk på de människor som i dag få nöja sig med salt till potatisen! Vi ha inte här i dag hört några toner av missnöje från dem, kanske därför att de inte haft möjlighet att göra sig hörda. Dessa befolkningsgrupper ha dock säkerligen den största anledningen att vara missnöjda. Ty hur man än vill se saken och hur man än bedömer jordbrukets inkomster och driftkostnader — om *en* sak måste väl alla vara ense, nämligen att när det gäller försörjningen, när det gäller det viktigaste, maten, ha våra jordbrukare i varje fall haft mindre känning av krisen än de flesta andra befolkningsgrupper.

När jag i dag på förmiddagen hörde herr J. B. Johansson yttra sig om priser och löner, kunde jag inte fullt följa och förstå hans resonemang. Herr Strand har redan varit inne på detta och till dels vederlagt herr Johanssons påståenden. Nog tycker jag att herr J. B. Johansson, som så kraftigt underströk att rätt skall vara rätt, borde ha kommit till andra resultat. När han t. ex. gjorde gällande att vi hade fått prisstopp men inte lönestopp, är det kanske formellt riktigt i dagens läge med hänsyn till regeringens nyligen fattade beslut om prisstopp, men ser man saken litet mer i stort och framför allt om man tar hänsyn till vad som har ägt rum tidigare, måste man väl ändå säga sig att vi här i landet ha vidtagit åtgärder som verkat stagnerande på lönerna, under det att priserna ha fått utvecklas ganska fritt. Förhållandet är ju nämligen det att priserna på förnödenheter, även livsmedel, ha stigit avsevärt mera än lönerna. Om vi med utgångspunkt från socialstyrelsens index komma överens om — och jag har inte heller hört någon påstå något annat — att jordbrukarna ha erhållit full kompensation för prisstegringen, och vi vidare konstatera, att stats-tjänare och med dem likställda ha erhållit omkring 75 procents kompensation för prisstegringen men att lönearbetarna endast fått cirka 50 procents kompensation, ha vi fastslagit det verkliga förhållandet.

När jag i går hörde den mycket intressanta redogörelsen av statsrådet Gjörres beträffande våra varutillgångar och användningen av dessa, väntade jag mig också att få höra något om på vad sätt den svenska kornskörden skall användas. Jag fick nyligen här under debatten genom ett svar av jordbruksministern till en interpellant veta att 25,000 ton korn voro avsedda att användas av bryggerierna för framställning av maltdrycker. Det förefaller mig och många andra vara ganska underligt att vi i en tid som denna med knapphet på livsmedel och med en hård och kännbar ransonering skola kunna avstå så avsevärda mängder spannmål för framställning av dylika produkter, och jag vill därför begagna tillfället att nu rikta en fråga till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet, huruvida det inte är påtänkt att använda kornet på ett ur försörjningssynpunkt bättre och lämpligare sätt. När man exempelvis betänker att det är omöjligt att erhålla ett enda uns foder till några hushållshöns, och när man erinrar sig att man knappast numera, sedan förbudet mot utfodring med småpotatis kom till, kan hålla en hushållsgris, verkar det upprörande att 25,000 ton korn skola användas för framställning av maltdrycker.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

En annan företeelse i detta land, som kanske i och för sig inte är så betydelsefull, men som ändå väcker mycken undran, är den svenska hästexporten. Det upplystes i går att det alltjämt exporteras ett visst antal hästar — cirka tre tusen under innevarande år, vill jag minnas. Då frågar man sig: när åtgärder ha vidtagits exempelvis för att så starkt nedskära svinbeståndet som fallet är, kan det vara rimligt att man upprätthåller en så hög hästavel, att en dylik export möjliggöres. Om jag bortser från själva användningen av dessa hästar som ju säljas till en krigförande part, måste jag ändå framhålla att ganska stora fodermängder åtgå för att uppföda ett så stort antal hästar, att export är möjlig. Dessutom har exporten medfört att priset på hästar stigit i sådan grad, att det ovillkorligen i dessa tider också måste påverka transportkostnaderna. Detta är som sagt en fråga som menige man många gånger ställer sig undrande inför.

Sedan vill jag ännu en gång återkomma till herr J. B. Johanssons yttrande. Herr J. B. Johansson sade i slutet av sitt anförande att det var på tiden att regeringen lade av silkeshandsken på den vänstra handen. Det finns bland stora grupper av vårt folk i dag den uppfattningen att regeringen också bör lägga av silkeshandsken på den *högra* handen.

Till sist, herr talman, vill jag säga några få ord beträffande beslutet om att inkalla 1943 års klass till skogsarbete.

Det är uppenbart att ett dylikt beslut, som så starkt ingriper i folks vanliga levnadsvillkor, kommit att väcka ett visst uppseende. Men vad som förlikar människorna med beslutet är att uttagningen till skogsarbete kommer att gälla alla och således bli likformig. Det är därför av vikt att man också vid tillämpningen av detta beslut ser till, att inga undantag göras. Ty tillåtas undantag vid genomförandet av beslutet, så att tjänstepliktslagen tillämpas med åtskillnad, kan den lätt bli en klasslag. Ingenting skulle säkrare vidga klyftan mellan arbetarna och den övriga befolkningen än om dylika undantag skulle ske. Därför vill jag här i dag passa på tillfället att säga, att när ett sådant beslut skall tillämpas, är det av vikt för den inre sammanhållningen att tillämpningen göres lika.

Här har i dag från alla håll poängterats, att man bör se till, att det blir likhet mellan de olika samhällsgrupperna och befolkningslagren. Tyvärr har det hittills inte alltid varit sådan likhet, i varje fall inte på det ekonomiska planet. Det visa inte minst de siffror jag här nyss anförde. Men jag vill ändå understryka att det är av vikt att man ser till, att denna likhet blir större och större och att således icke åtgärder vidtagas, som på något sätt kunna vidga klyftan och göra skillnaden större.

Häri instämde herr *Näsström*.

Herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Med anledning av den fråga, som nyss riktades till mig angående dispositionen av årets kornskörd, får jag kanske lov att något närmare redogöra för särskilt korntilldelningen till bryggerihanteringen. Under fredsmässiga förhållanden är denna ganska stor. År 1938/39 användes sålunda för framställning av maldrycker 45.700 ton korn. Under krigsåren har konsumtionen såväl av pilsner som av övriga maldrycker gått mycket starkt tillbaka. Jag tror mig inte ta mycket fel, om jag säger, att pilsnerkonsumtionen mätt i malt under det sista året endast uppgår till drygt över hälften av konsumtionen år 1938/39, och en utveckling åt samma håll har på det hela taget ägt rum även i fråga om konsumtionen av de svagare maldryckerna. Föregående höst fingo bryggerierna en tilldelning av 11,800 ton korn och dessutom även ett mindre parti socker, vilket dock var av mycket

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

ringa storleksordning. Den kvantitet, som då tilldelades bryggerierna, var ej tillräcklig för den framställning av maltdrycker som har ägt rum under året. Bryggerierna gingo emellertid in i det nya produktionsåret med relativt stora behållningar av malt, varför man kunde sätta den aktuella tilldelningen så lågt som fallet var.

För det nya produktionsåret ha bryggerierna gjort framställning om tilldelning av 27,000 ton korn. Denna framställning har i de uppgjorda försörjningsplanerna, som på denna punkt äro preliminära, friserats till 25,000 ton, vilket också jordbruksministern nämde nyligen i sitt anförande här i kammaren. Till bryggerierna ha emellertid av årets skörd hittills beviljats endast 10,000 ton, och frågan om den fortsatta tilldelningen är icke avgjord. Den kan inte avgöras, förrän man får en bättre överblick över årets skörd.

Jag är fullt medveten om att denna fråga kan ses ur många synpunkter. Jag måste för min del i rätt hög grad bedöma den ur synpunkten av hur ett stoppande av maltdryckstillverkningen skall komma att återverka närmast på vår mjölkförsörjning. Vår nuvarande produktion av maltdrycker torde utgöra mellan 17 och 18 miljoner liter per månad. Häri äro då alla slag av maltdrycker inräknade. Håller jag mig endast till klass II och den ringa mängd klass III som produceras, så är den månatliga produktionen ungefär 10 miljoner liter. Det är mycket svårt att säga, hur ett avbrytande av maltdryckstillverkningen skulle komma att återverka på konsumtionen av andra drycker. Utgår man, såsom den förre ärade talaren tycktes göra, från att all maltdryckstillverkning borde stoppas, så att alltså hela denna kvantitet av drycker skulle ersättas med någonting annat, är det klart att problemet får en synnerligen betydande storleksordning. Begränsar man sig till att stoppa pilsnertillverkningen, rör det sig ändå om en så betydande kvantitet som 10 miljoner liter per månad. Vilka vägar konsumtionen skulle komma att bana sig, därest tillverkningen av de starkare maltdryckerna stoppades, kan naturligtvis ingen säga. Vid bibehållen tillverkning av svagare maltdrycker kommer antagligen en del av pilsnerkonsumtionen att överflyttas på dem, men det finns mycket starka skäl att antaga, att en ganska betydande del av konsumtionen skulle komma att i stället rikta sig mot mjölkmarknaden.

Vi ha för närvarande, såsom jag framhöll i går i min översikt av försörjningsläget, en synnerligen ansträngd mjölksituation. Alldeles särskilt är detta förhållandet just nu, under den på höstarna regelbundet återkommande nedgångsperioden för mjölkproduktionen. För att något så när kunna försörja konsumenterna med mjölk har det varit nödvändigt att ta mjölk från omkring 230 produktmejerier i Skåne och Västergötland samt på vissa andra håll. Vi få nu frakta mjölken mycket långa distanser för att kunna i någon grad täcka det föreliggande behovet.

Dessa väldiga leveranser från fjärran liggande områden utsätta hela mjölkhushållningen för starka påfrestningar. De ställa oss inför betydande transportsvårigheter och även inför mycket stora svårigheter att försörja mejerihanteringen med kärll. Jag nämnde i går att vårt försörjningsläge i fråga om tenn är mycket kritiskt. Det är tvivelaktigt, huruvida vi i fortsättningen kunna uppehålla ens den tillverkning av mjölkflaskor, överdragna med tenn, som vi hittills haft. I nuvarande läge är på grund av mjölkens förlängda omloppstid behovet av mjölkflaskor synnerligen starkt. Detta kan tyckas vara en mycket periferisk omständighet, men den förtjänar ändå att redovisas här, eftersom vår nuvarande mjölkförsörjning faktiskt har kommit i det läget, att vi i yttersta grad äro beroende av om det är möjligt att skaffa fram kärll för distribution av mjölken. Ett avbrytande av maltdryckstillverkningen skulle i nuvarande läge komma den hårt ansträngda mjölkhushållningen att alldeles brista

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

sönder — den saken torde få anses vara ställd utom all diskussion. När jag säger att mjölkhushållningen skulle brista sönder, betyder det naturligtvis att man då skulle komma i det läget, att en mjölkransonering väl bleve alldeles oundviklig. En ökning av efterfrågan med 8 eller 10 miljoner liter per månad i en situation, då vissa områden få lov att nöja sig med en mjölkkonsumtion av $\frac{1}{4}$ liter per person och dag, skulle, det förstår nog var och en, innebära ett mycket äventyrligt företag.

Nu hoppas vi att det så småningom skall ske en återhämtning i fråga om mjölkproduktionen. Denna brukar som regel inträffa någon gång i slutet av november eller början på december, och vi hoppas att även i år få uppleva samma regelbundet återkommande ökning i mjölkproduktionen. Men därmed är inte sagt att påfrestningarna på mjölkhushållningen helt och hållet komma att upphöra. Det är för det första en öppen fråga, huruvida återhämtningen i år kommer att bli så stor, att det åter blir balans mellan tillgång och efterfrågan, förutsatt att den senare inte ytterligare ökas. Som jag framhöll i går, är tilldelningen av oljekraftfoder i år knappare än förra året. Då kunde vi ställa 125,000 ton oljekakor till förfogande. I år ha vi visserligen sträckt oss mycket längre än som från början ansågs möjligt men ändå inte kommit upp till mer än 100,000 ton. Detta är sålunda en avsevärt mindre kvantitet än vi kunde sätta in i produktionen föregående år, och det torde få anses alldeles säkert att denna minskning i fråga om det mjölkdrivande kraftfodret måste komma att påverka produktionen i fortsättningen. Men även om återhämtningen blir mycket stor — och vi hoppas alla att så skall bli fallet — måste man till följd av den stigande knappheten på andra livsmedel räkna med att den nu starkt stegrade efterfrågan på mjölk kommer att ökas även i fortsättningen.

Följaktligen få vi göra oss förtrogna med att i varje fall en viss spänning mellan efterfrågan och tillgången på mjölk kommer att göra sig gällande även under produktionsårets fortgång. Under sådana förhållanden måste jag anse det ganska äventyrligt att göra ett så radikalt ingrepp i konsumtionen som ett avbrytande av maldryckstillverkningen skulle innebära. Jag vill betona att denna fråga om tilldelningen av korn till mejerierna inte är avgjord i annan mån än att 10,000 ton av årets skörd ställts till förfogande, men jag skulle tro att en fortsatt prövning av detta ärende kan komma att visa, att man utifrån rent försörjningsmässiga synpunkter gör klokt i att hålla tillverkningen uppe för att på det sättet undvika en ytterligare belastning av den hårt ansträngda mjölkhushållningen.

Herr von Heland: Herr talman! Herr andre vice talmannen anförde att de nu mycket viktiga och aktuella frågorna borde lösas i fred och samförstånd. Här i riksdagen äro vi väl alla ense om att detta är önskvärt, men härför erfordras också att vi lugnt och sakligt skola kunna diskutera frågorna och att man söker förstå varandras synpunkter.

Herr Åkerberg anförde vidare, att jordbrukspriserna måste komma i förgrunden under denna diskussion och att jordbruket intar en nyckelställning. Jag är tacksam för att herr Åkerberg i dag erkände, att utgångsläget i fråga om gällande system för inkomstökningen var ofördelaktigt för jordbrukarna. Jag vill å min sida nu liksom tidigare erkänna, att vi jordbrukare ha fått en utjämning under detta krig, men samtidigt framhåller jag, och jag har tidigare sagt detsamma, att vi dock inte ha fått den fullständiga utjämningen. Jag återkommer härtill om en stund.

Herr Ohlin anförde bl. a. att vi från vårt parti borde sprida saklig upplysning om inkomstutvecklingen. Jag vill här med anledning av detta anförande

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

påpeka, att vi försöka göra detta på våra instruktionsmöten, där vi framför allt sträva att ge vår stora ungdomsorganisation en riktig uppfattning i de ekonomiska frågorna, kanske främst beroende på att vi inse vår ekonomiska föreningsrörelses stora betydelse. Jag å min sida vore emellertid tacksam, om herr Ohlin ville på samma sätt sprida fullständig saklig upplysning i sina artiklar i Stockholms-Tidningen.

Jag finner även i dag, i synnerhet på grund av herrar Strands och Anderssons anföranden, att det skulle vara önskvärt, om tidningarna i allmänhet ville göra detta. Herr Strand anförde bl. a. att ett behållande av jordbrukets tidigare produktpriser vore orimligt, och herr Andersson var förvånad över att missnöje ständigt, och framför allt, förekom på jordbrukarhåll. Herr Andersson sade också att man här i riksdagen i stället borde föra fram missnöjet från husmödrarna. Jag vill säga herr Andersson, att jag mycket väl skulle förstå, om ett sådant missnöje komme fram här i riksdagen, ty vi jordbrukare äro fullt på det klara med att husmödrarna i samhällena, särskilt de med stora familjer, ha det i högsta grad besvärligt för närvarande. Men även om det är befogat att husmödrarna äro irriterade över läget, anse vi det dock obefogat att man, såsom sker icke minst i en stor del av tidningspressen, försöker rikta detta missnöje mot oss jordbrukare. Jag skall försöka visa detta med en del exempel.

Herr Strand anförde dessutom att lönerna inte voro det avgörande i den fråga vi nu behandla. Ofta försöker man nog att skylla de fördyringar som ske, icke minst beträffande livsmedlen, just på jordbrukarna. Senast har man i ett par tidningsartiklar i konsumentbladet *Vi* försökt komma åt oss för fördyringen inom mejerihanteringen, och en del socialdemokratiska tidningar ha med förtjusning klippt vad dr Bonow därvidlag har skrivit i konsumentbladet. Det måste väl dock stå klart för var och en att jordbrukarnas egen mejerorganisation, som ju faktiskt kan sägas fullständigt behärska mejerirörelsen i landet, har gjort ett storverk under denna tid. Det vore verkligen någonting för tidningspressen att tala om för konsumenterna. Även om jag sitter i styrelsen för Mjölkcentralen här i Stockholm, må det tillåtas mig att säga att vad som utträttats av oss för att säkerställa Stockholms mjölkförsörjning redan det är ett verkligt kraftprov. Vi ha under sista tiden fått taga emot ungefär 320,000 liter mjölk om dagen från områden utanför Mjölkcentralens fem län.

Folkhushållningsministern redogjorde för mjölksituationen och hoppades på en förbättring. Vi inom Mjölkcentralen äro naturligtvis särskilt intresserade av hur mjölkproduktionen kan bli i framtiden. Tyvärr ha vi på senaste tiden icke varit så optimistiska som vi voro tidigare, och detta framför allt på grund av de stora foderbeslagen. Det är nog tvivelaktigt, huruvida man kan hoppas på en uppåtgående kurva i samma grad som under tidigare år brukat vara regel.

När man emellertid i skrift särskilt har sökt påvisa att mejerihanteringen, som handhas av jordbrukarnas egna organisationer, skulle förete en större fördyring än annan livsmedelshandel, vill jag lämna några siffror för att belysa varpå denna fördyring beror. Detta blir samtidigt delvis ett svar på herr Strands anförande om lönernas betydelse. Jag skall då anföra en del indextal för de egentliga mejerikostnadernas ökning sedan 1938. Arbetslönerna ha per 1/7, 1942 stigit med 27 procent, bränslekostnaderna, alltså kol och ved, med 253 procent, kostnaderna för elektrisk kraft med 10 procent, för drittlar och emballage med 31 procent och för diverse mejeriförnödenheter med 128 procent samt allmänna omkostnader med 37 procent. Går jag till index för kapitalkostnader, så ha kostnaderna för underhåll å byggnader stigit med 35 procent och på maskiner med 30 procent samt för räntor med 13 procent. Tar jag parti-handelsomkostnaderna, så ha bara arbetslönerna där stigit med 32 procent.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

Fraktkostnaderna för mjölken från jordbrukaren till hans vanliga mejeri — här inräknas alltså icke de enorma kostnaderna på grund av det för närvarande utökade tillförselområdet, ty för dessa få vi ju ersättning av staten — voro i juli 1939 66 öre och i juli 1942 122 öre per 100 liter mjölk. Tar man den första tidpunkten som bas med indextalet 100, har index i juli 1942 stigit till 184.8. Detta betyder alltså att man missleder läsarna, när man i skrift låter påskina att jordbrukarnas organisationer ha skulden till fördyringen av mejerihanteringen. Det är alltså önskvärt att man talar om vad denna faktiskt beror på.

Efter detta må det tillåtas mig att något dröja vid den allmänna diskussion som här har förts. Man bör förstå oss jordbrukare, om vi tycka att det sätt på vilket diskussionen om prisstopp och inflation ofta föres, är felaktigt. Vi önska gärna deltaga i diskussionen beträffande index och prisavvägning, därest statsmakterna och myndigheterna hålla sig till avgörande fakta och ej så ofta verklighetsfrämmande syssla med ett teoretiskt resonemang grundat på felaktiga premisser.

Främst borde det nämligen gälla att få fram högsta möjliga produktion av de för dagen mest nödvändiga varorna, nämligen livsmedel och bränsle.

Vidare måste förutsättningen för denna produktion nödvändigtvis vara tillgång på arbetskraft och intresse för produktionen.

Slutligen kunna dessa önskemål ej tillgodoses och ej heller inflationen stoppas, därest staten fräntager denna önskvärda produktion dess arbetskraft och om staten själv inom andra områden driver priser och löner i höjden.

De nu rådande fullständigt felaktiga förhållandena belysas bäst genom exempel.

En jordbruksarbetares timlön är 95.5 öre och hans årsinkomst med stat 2,300 à 2,500 kronor. Hans arbete är som bekant hårt, och han har ju inte heller samma tillgång som jämförbara arbetargrupper till förströelse samt sociala och kulturella förmåner. De mindre jordbrukarna, vilka utgöra cirka 80 procent av landets jordbrukare, ha ungefär samma arbetsmöjligheter och levnadsstandard som lantarbetarna. Ofta har jordbrukaren det sämre ställt, ty det är ofta omöjligt för honom att få någon lejd arbetskraft till hjälp, varför kanske han och hans familj — särskilt hustrun — får slita och släpa upp till aderton timmar per dygn, helgdag som vardag.

Men hur ha andra arbetargrupper det?

En jästfabrik i Mellansverige driver även ett lantbruk, och fabriken arbetare bo bland gårdens arbetare. Jordbruksarbetet är givetvis hårdare än arbetet i fabriken, men jordbruksarbetaren har en inkomst av 48 kronor i veckan mot fabriksarbetarens 80 kronor i veckan.

Nere i mina trakter har man under krigsåren hållit på med arbeten på flygfält. För grävning av täckdiken har man år 1940 betalat 27 öre och år 1941 38 öre sträckmetern samtidigt som ackordspriset vid jordbruket varit 18 respektive 20 öre. Vid flygfälten betalar man alltså nästan dubbelt så bra. Vi ha även vägarbeten, som pågå i Södermanland, och vid dessa betalade man åt grovarbetarna avtalsenliga löner, men då planeringsarbeten på flygfältet betalades med 1 krona 58 öre samt ackordsförtjänsten där blev 2 kronor och 2 kronor 50 öre i timmen, tvingades vägföretaget att höja timlönen utöver avtalet. Jordbrukarna kunna däremot icke konkurrera om arbetskraften. För torvupptagning få arbetarna enligt uppgift från kooperativa förbundets företag upp till 24 kronor om dagen.

Skogsavverkningsfrågan är i flera avseenden synnerligen illa ordnad. Är man jordbrukare, jordbruksarbetare eller skogsarbetare förtjänar man genom ackordshuggning något över 10 kronor om dagen, men tillhör man något annat

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

yrke, har man ungefär dubbel inkomst, därigenom att staten extra utdelar cirka 10 kronor om dagen. Denna subventions storlek är beroende på antal barn och dyrtorsgrupp, men oberoende av om man är duktig huggare eller inte.

Jämför jag slutligen med en i säker kommunal tjänst anställd grovarbetare — jag vill gärna erkänna att detta kanske är litet demagogiskt — så har en gatsopare i Stockholm en inkomst, index inräknat, på 2 kronor 9,5 öre i timmen eller 4,800 kronor om året samt pension.

Fler exempel kunna lämnas, men det sagda bör enligt mitt förmenande vara tillräckligt för att visa felaktigheten i strävandena att främst hålla nere jord- och skogsbrukets priser och löner. Hur kan man begära att arbetskraften under rådande förhållanden frivilligt skall gå tillbaka till jord- och skogsbruket? Bör man inte i stället vara förvånad över att jord- och skogsbruket inte helt avfolkas? Jag vill här understryka att de försörjningsfrågor vi nu diskutera enligt min mening främst äro ett arbetskraftsproblem, och det framgick ju av statsministerns anförande i går att man även inom regeringen har detta klart för sig.

Under nu rådande förhållanden får ingen undandraga sig de skyldigheter, som tillgodoseendet av det allmänna bästa kräver, men man kan med full rätt begära att skyldigheterna icke påläggas en enda samhällsklass, utan att alla samhällsklasser lämna sina bidrag då det gäller landets livmedelsförsörjning.

Självklart är att var och en härvidlag talar för sin grupp och anser att denna är sämre ställd än de andra samt att något lönestopp för denna just nu inte kan komma i fråga, utan att detta i första hand skall göras för de andra. Men den jordbrukande befolkningen drager, trots de förbättringar som jag tidigare har erkänt, väl alltjämt det tyngsta lasset i samhället, vilket framgår av de exempel jag nyss har delgivit kammaren. Och det är därför vi önska att samhället i någon mån visar förståelse för denna befolknings berättigade önskemål.

Det borde vara klart för var och en, att vår kritik av gällande principer för pris- och inkomstberäkningar är berättigad. Vill man skydda livsmedels- och bränsleproduktionen, får man ej hålla fast vid att samhällsgruppernas levnadsförhållanden skola bibehållas i relation till varandra enligt basåren 1938 och 1939 — något som vi alltid ha vänt oss mot — utan jord- och skogsbrukets arbetare måste få med andra grovarbetargrupper jämförbara arbets- och existensmöjligheter.

Ett vidgat tillgripande av tjänstepliktlagen mot landsbygdsbefolkningen så att man ej endast som hittills förbjuder jord- och skogsbrukets folk att taga bättre betalt arbete i byggnads- och torvindustierna utan till och med tvingar dem att stanna kvar vid jord- och skogsbruket, det sämst betalda arbetet i landet, kommer ej att rädda situationen. Man skulle endast riskera att detta medför olust och hätska känslor mot samhället, men det kan ej främja någon ökad produktion.

Jag skulle vilja påtala två enligt mitt förmenande synnerligen märkliga omständigheter. Det är märkligt att under en tid, när man vidtager alla upptänkliga åtgärder för att skaffa arbetskraft, samtidigt på en enda månad — den sist redovisade, nämligen juli — inregistreras 581,808 arbetslöshetsdagar och utbetalas 646,594 kronor i understöd från arbetslöshetskassorna, till vilka staten lämnar ganska betydande bidrag. Till och med lantarbetare ha enligt officiella uppgifter kunnat få understöd på grund av arbetslöshet under denna skördemånad. Det är vidare synnerligen anmärkningsvärt, att samtidigt som en hel del understöd utbetalas från arbetslöshetskassorna till arbetslösa, kan det vara stor brist på arbetskraft i dessa arbetslösas yrke och till och med i deras hemkommun. Borås är ett skrämmande exempel på dylika snedvridna förhållanden.

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

Ologiskt är även att myndigheterna, samtidigt som de ålägga jordbrukarna ökad livsmedels- och bränsleproduktion, inkalla kvarvarande fåtaliga arbetskrafter till beredskapstjänstgöring. Vi ha från bondeförbundet ända sedan år 1938 varnat för ett oklokt inkallesystem och förgäves sökt få en rättelse härvidlag.

Men vi vilja från vårt håll ständigt med bestämdhet hävda, att jord- och skogsbrukets arbetare måste få likvärdiga existens- och arbetsmöjligheter med andra grovarbetargrupper. Under detta krig, då livsmedels- och bränsleproduktionen är av så stor betydelse, borde i konsumenternas intresse stimulas lämnas till och med genom förmånsställning åt dem, som producera livsmedel och bränsle. Det brukar ju i normala tider vara den riktiga vägen för att få arbetskraft till en önskvärd produktion. Enligt min uppfattning skulle minst 50 öres höjning av timpenningen vara skälig för dem som arbeta vid jorden och i skogen. Timpenningen skulle då bli 145 öre, och härigenom skulle jord- och skogsägaren kunna konkurrera med andra företagare om arbetskraften. För att täcka sådana utgifter erfordras givetvis lika stora inkomster åt jord- och skogsbruket, och det är detta man inte vill vara med om, ty då stiga livsmedelspriserna och därmed levnadskostnaderna.

Jag kritiserade ett par saker som herr Strand framhöll i sitt anförande, men jag håller fullständigt med honom, när han förordar en minskning av antalet affärer. Vi hade ju en debatt här i våras om mellanhandsmarginalen, och jag vill än en gång framhålla, att jag tycker det är egendomligt att regeringen inte har försökt få till stånd ett verkligt program för att rationalisera förädlingen och distributionen av livsmedel, utan att man tvärtom skyddar det mycket irrationella system som nu finns. Jag kan exempelvis nämna dessa slakteritillstånd, som bara i Södermanland lära ha lämnats till ett antal av 38. Jag kanske hugger till väl kraftigt, om jag säger, att slakten skulle kunna ske på två slakthus, men låt oss säga, att den skulle kunna ske på de fyra slakthus, som finnas i Södermanland. Detta frikostiga medgivande av slakteritillstånd i hela landet måste fördyra kostnaderna enormt.

Jag vågar påstå att de åtgärder jag här förordat äro kloka och rättvisa samt till bättnad för livsmedels- och bränsleförsörjningen. När det gäller att i mesta möjliga mån begränsa konsumenternas utgifter, vill jag än en gång ge rådet, att man rationaliserar förädlingen och distributionen av livsmedel samt handeln med bränsle.

Jag förstår att man inte gillar mina påpekanden, men det är nödvändigt att ett pris- och lönestopp genomföres samtidigt för andra varor och arbetargrupper, så att inte det hela blir en cirkelgång. Det nuvarande oeffterättliga läget skulle i annat fall bliva bestående.

Det är alldeles självklart att jordbrukarna väl förstå de fattiga konsumenternas ekonomiska bekymmer och de barnrika familjernas ransoneringssvårigheter. Vi beklaga från vårt håll, att man inte alltid har velat följa de råd vi givit och som vi ansett vara kloka. När vi komma med dessa råd, är det fel att alltid misstänka, att dessa endast ges i jordbrukarnas eget intresse, ty så är faktiskt inte förhållandet. Men det nuvarande systemet, där man således endast kan få höjda inkomster i samma mån som utgifterna stiga, ha vi exempelvis inte rätt att draga fördel av en rationaliserad distribution och förädling, utan denna förtjänst kommer givetvis i nuvarande tid främst konsumenterna att få draga fördel av.

Herr talman! Den diskussion, som här har förts, är givetvis mycket nyttig, och dagens debatt synes mig ha gått i ett mycket lugnt tempo. Detta kanske visar att vi försöka att förstå varandras synpunkter. Jag vill försäkra att jordbrukarna väl förstå de andra samhällsgruppernas svårigheter och önskemål,

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

och vi hoppas att de svårigheter, som råda, skola även i framtiden kunna bekämpas i bästa samförstånd.

I detta anförande instämde herr *Nilsson, Bror*.

Herr Nisser: Herr talman! Jag hade inte tänkt förlänga dagens mycket viktiga och vittutseende debatt, men ett uttalande av herr Heiding uppkallar mig till ett kort yttrande för att möjligen avvärja ett möjligt missförstånd.

Dessförinnan skulle jag dock vilja säga ett par ord till statsrådet Gjöres förklaring rörande korntilldelningen till bryggerinäringen. Jag tror att hans uppläggning av saken till fullo övertygat oss om det riktiga och rimliga i denna tilldelning. Om man ser på näringsvärdet i olika produkter från kornet visar det sig, att när kornet förvandlas till maltdrycker, tar man på ett synnerligen gott sätt till vara dess näringsvärde. Det bästa sättet är givetvis att omvandla kornet till mjöl eller gryn och förtära det i den formen, men därefter torde en omvandling till maltdrycker komma. Skulle man däremot använda kornet för utfodringsändamål och alltså framställa mjölk, ägg, fläsk eller dylikt, skulle en mycket större del av kornets näringsvärde gå förlorat. Jag tror alltså att det även ur landets försörjningssynpunkt kan vara rimligt, att de, som äro vana att dricka maltdrycker, kunna få behålla dem. Förr i världen ansåg man ju att tyskarna, som åtminstone före kriget ansågos vara mycket feta och präktiga människor, hade blivit det på grund av att de drucko så mycket av sitt näringsrika öl! Vi skola därför inte heller ur den synpunkten förakta ölet. Dessutom undrar jag, hur man skall ordna det för hela bryggerinäringens personal, om man plötsligen skulle inställa eller i mycket hög grad förminska dess arbetsmöjligheter. Det är således flera problem att taga hänsyn till. Det är betänkligt att beröva en industri dess existensmöjligheter. Men detta sagt mera i förbigående.

Jag fäste mig vid att herr Heiding sade beträffande den procentuella förbättringen av olika klassers inkomster och levnadsmöjligheter, att man inte tagit hänsyn till industriens vinster och att dessa säkert i många fall voro betydligt högre. Jag vill inte förneka att så kan vara fallet, men man får inte generalisera och tro att all industri arbetar under särskilt gynnsamma förhållanden och nu kan så att säga skära guld med täljknivar. Den krigsbetonade industrien, alltså den som nu är sysselsatt för försvarets uppbyggande, kan nog sägas i stort sett arbeta under gynnsamma förhållanden, först och främst därför att den får tilldelning av råmaterial, så att den kan hålla driften i full gång. Dessutom är givetvis avsättningen säkrad och säkrad till för industrien åtminstone godtagbara priser. Men man får inte bortse från att krigsvinster som göras av denna industri äro synnerligen hårt beskattade. Vi veta ju att krigskonjunkturskatten är konstruerad på sådant sätt, att den egentligen skall dra in hela krigskonjunkturvinsten till staten. Det gör den kanske inte fullt men i mycket stor utsträckning gå dessa mervinster för industrierna bort i skatt. Dessutom få vi inte glömma, att den krigsindustri, som nu t. ex. arbetar speciellt på arméns försörjning med vapen, har en god men kanske ganska kort konjunktur. När sedan fredsförhållanden återigen inträda och den skall lägga om till fredstillverkning, kommer förvisso en ganska svår period, innan den nya tillverkningen kommer i gång. Man får emellertid inte alltför mycket se på krigsindustrien och dess goda förtjänster, och man får framför allt inte generalisera och tro att all vår industri arbetar under så gynnsamma villkor. Priserna på de flesta av industriens produkter äro strängt reglerade. Det vill mycket arbete till för att få en prisreglering till stånd. Det fordras utomordentligt djupgående och grundliga utredningar, och inte förrän man kan visa

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

att industrien praktiskt taget går, om inte med förlust, så dock utan vinst, bruka medgivanden ges att få höja priserna i någon mån. Däremot äro många råmaterial inte prisreglerade. Särskilt sådan material och råvaror, som måste införskaffas från utlandet, ha ju stigit med ända upp till 400 à 500 procent. Här har en prisreglering inte kunnat träda i funktion på alla håll, varför dessa ökade kostnader måste bäras av industrien.

Likaså är frågan om bränslet högaktuell. Det är ju av betydelse att man får tillräckligt med bränsle inte bara för att man skall kunna elda bostäderna så att svenska folket slipper frysa, utan en tillräcklig bränsletillgång är för industrien av en oerhörd betydelse, speciellt nu när den elektriska kraften skall ransoneras. Nu har man ju i de allra flesta fall fått övergå från kol- till vedeldning, och det medför dels mycket stort besvär och extra arbete dels en oerhörd mycket högre kostnad än vad man förut räknat med.

Industrien har således att räkna med stora svårigheter. Vad beträffar skogsindustrierna, speciellt massa- och pappersindustrien, är massaveden beslagtagen i mycket stor utsträckning, i så stor utsträckning, att en del av de verk, som arbeta inom branschen, sannolikt få lov att tidvis inställa driften helt eller delvis för att kunna leverera den massaved som bränslekommissionen begär. Däremot har man sett ganska litet av någon kontroll på mellanhändernas vinster. Denna prisreglering av industriprodukter har ju kommit till huvudsakligen för att allmänheten skall få köpa industrialstren till ett rimligt pris, för att således hindra en ständig fördyring och därmed följande inflation. I många fall är det ingen kontroll på de pris som till sist göra sig gällande, när artikeln kommer ut i marknaden. Jag kan från den industri, där jag arbetar, se exempel på att prisen ute i affärerna kunna vara två och tre gånger så höga som det pris industrien får. Det borde därför också vara någon kontroll på att inte butikspriserna höjas alltför mycket. Hundra procents höjning kan många gånger vara befogad, men det är ingalunda alla gånger som så är fallet.

Jag har därmed velat framhålla industriens svårigheter. Den kanske allra största svårigheten är bristen på material. Statsrådet Gjörös framhöll ju även i sitt inledningsanförande, att det i många avseenden rådde en ganska svårartad brist. Det medför alltså att industrien icke kan köra för fullt. Varje industriman vet, att om man skall kunna få fram några vinster, är det första villkoret att industrien kan utnyttja hela sin kapacitet. Så fort tillverkningen faller tillbaka och understiger vad man skulle kunna prestera, gå också i de allra flesta fall vinstmöjligheterna förlorade, och med detta beklagliga tillstånd få många svenska industrier för närvarande räkna.

Vad beträffar de kommissioner som ha att reglera förhållandena på dessa områden, industrikommissionen, bränslekommissionen m. fl. vore det önskvärt, om dessa kommissioners arbetsområden kunde något klarare bestämmas, så att man alltid vet till vilken kommission man har att vända sig. Nu händer det att man går till den ena kommissionen för att få upplysning och blir hänvisad till den andra, som kanske hänvisar till en tredje, varefter man går dit och blir hänvisad till den första. Det råder en viss oklarhet om vad de olika kommissionerna ha att behandla på sina arbetsfält. Det skulle därför vara önskvärt med större klarhet i detta avseende. Dessutom skulle det vara av synnerligen stor betydelse, om man kunde få frågorna snabbare behandlade. Jag kan belysa detta med ett exempel från en industri, som låg inne med två sorters smörjolja, dels vanlig grov smörjolja, dels finare smörjolja för speciellt ändamål. På grund av att man inte kunde få besked från industrikommissionen, om man fick använda den grövre oljan, måste den finare oljan förbrukas, vilken är praktiskt taget oersättlig. Först när denna finare olja nästan förbrukats, har det kommit ett

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

meddelande att man får använda den billigare och grövre oljan. Detta var *ett* exempel, men det finns flera på att behandlingen av frågorna går långsamt. Det är ganska naturligt att så är fallet, då så många nya krafter måste engageras i kommissionerna, men jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att det därvidlag blir en ändring till det bättre.

Jag vill inte ytterligare uppta tiden. Jag har endast härmed velat framhålla, att man icke får betrakta industrien som särskilt gynnad under dessa tider och att industrien med största glädje skulle hälsa ett snabbare och effektivare arbete av kommissionerna.

Herr Sten: Herr talman! Det är naturligtvis inte möjligt att under denna debatt på ett uttömmande sätt belysa eller diskutera förhållandena på vår skogsarbetsmarknad, men då dessa frågor ändå ha dragits in i debatten, har jag ansett mig i viss mån skyldig att i några avseenden bidra till denna belysning.

I och för sig är det inte så underligt, att det kan uppstå svårigheter, när man står inför uppgiften att åstadkomma en vedproduktion som är sju- å åttadubblad jämfört med förkrigsförhållandena. Det är ju heller inte så underligt, om det skulle inträffa att skogsarbetarna inte hinna hugga all denna ved, utan att man i vissa lägen kan se sig nödsakad att tillgripa kompletterande åtgärder. Om man ser tillbaka på de tre gångna åren, är det emellertid ett faktum att skogsarbetarna hela tiden huggit det mesta av den erforderliga veden. Vi ha kunnat konstatera undan för undan, att även om det har varit brist på arbetskraft vid skilda tillfällen under de olika åren, har man ändå år för år huggit 99 eller 101 procent av den erforderliga kvantiteten. En annan sak är att det redan före kriget var ett angeläget önskemål att åstadkomma så stora reservlager som möjligt. Man talade ju då om att det var önskvärt att åstadkomma ett års förlag av brännved, varigenom värmeeffekten i hög grad skulle kunna ökas.

Det vill ibland framskynta i olika uttalanden att skogsarbetarna skulle kunna hugga all den erforderliga veden, om man låte dem få de pengar, som exempelvis användas för att skicka ut arbetslösa till vedhuggning, för att utrusta riksarbetslag eller, som det nu är fråga om, för att anlita en årsklass av värnpliktiga. Det har även av herr von Helands inlägg nu som tidigare framgått, att med en mera effektiv lönepolitik på detta område skulle sådana åtgärder måhända icke ha behövt tillgripas.

För att kunna få någonting att anknyta några reflexioner till beträffande löneutvecklingen på detta område måste jag göra en mycket kort återblick. Jag påminner mig livligt situationen, när vi första gången diskuterade denna fråga här i riksdagen i november 1939. Då var kastvedhuggningen ett arbete som närmast hade karaktären av något slags nödhjälpsarbete. Detta arbete var betalt med ackordsatser på 1 krona 50 öre till 2 kronor kubikmetern, ackordsatser som sålunda drogo ned genomsnittsförtjänsten, om en vanlig skogsarbetare under en dag eller under ett år skulle hugga dels timmer- och massa-ved och dels brännved. Under de tre år som gått sedan dess har man inom Norrland på den vanliga fackliga vägen genom fria överenskommelser, enligt den uppgörelse som gäller till den 31 december, lyckats åstadkomma ett sammanlagt ackordspris på normal huggning av 3 kronor 21 öre kubikmetern. Dessutom betalas svårighetstillägg med upp till 30 procent, räknat på ett tidigare grundpris av 2 kronor 65 öre. Inom Värmland och mellersta Sverige äro motsvarande lönesatser sammanlagt 3 kronor 18 öre, enligt den senast träffade uppgörelsen, varjämte svårighetstillägg utgå med högst 40 procent. Inom söd-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

ra Sverige, där förhandlingarna med lantarbetsgivareföreningen i viss mån äro normerande, äro grundpris och kristillägg efter den 1 oktober sammanlagt 3 kronor 7 öre. Svårighetstillägget utgör här högst 25 procent av grundpriset.

Såsom jag tidigare framhållit här i kammaren, hade man möjligen kunnat uppnå en bättre effekt i fråga om att få all tillgänglig arbetskraft ut i arbete, om denna löneutveckling hade gått något raskare. Men å andra sidan är det ju uppenbart, att man på de vanliga fackliga vägarna inte gärna kan ha åstadkommit något bättre resultat än att bringa ersättningen för huggning av brännveden upp i ett sådant läge, att den icke drar ned ackordsförtjänsten, utan att en skogsarbetare kan tjäna lika mycket på att hugga brännved som att hugga timmer eller massaved. I det läge, som var rådande nu i höst, var det ju önskvärt att man om möjligt kunde fortsätta på den väg, som under de tre senaste tilländalupna åren har givit skogsarbetarna en bättre kompensation än industriarbetarna. Man kunde visserligen med visst fog från arbetsgivarnas sida säga, att sedan man kopplat in på ramavtalet mellan landsorganisationen och arbetsgivareföreningen, kunde man inte behandla skogsarbetarna på annat sätt än andra arbetargrupper, men å andra sidan vore det ju ganska orimligt, därest man även i fortsättningen ville i största möjliga utsträckning lösa bränsleproblemet på frivillighetens väg, att behandla skogsarbetarna sämre än under de hittills tilländalupna krigsåren. Därför ha skogsarbetarna även nu krävt och fått vissa mindre kristillägg.

Jag vet emellertid icke om någon ansvarig representation för skogsarbetarna skulle våga ikläda sig ansvaret för att de ordinarie skogsarbetarna själva skulle hinna eller orka med att hugga all brännved, om de hade fått de pengar, som ha använts till de särskilda åtgärder som vidtagits för avverkningarnas genomförande. Men jag vill tillägga, att det nog kan vara möjligt att i samråd med arbetare och företagare ändamålsenligare utnyttja den till buds stående arbetskraften, exempelvis genom ökad huggning av långved, genom ökad flottning i Norrland av därför lämpat vedvirke och genom vissa säsongutjämnande åtgärder. Och jag är övertygad om att man från regeringens och krismyndigheternas sida är angelägen att åstadkomma ett samarbete, som skall kunna leda till bästa möjliga resultat i detta avseende.

Under den sista tiden ha vissa oroande rykten varit i svang, i tidningsrubriker och på annat sätt, att skogsarbetarna skulle ha »flytt» eller »skytt» skogsarbetet och begivit sig över till andra arbetsområden. När man skall söka efter var skogsarbetarna befinna sig under olika tider av året, får man bland annat ta hänsyn till att enligt de officiella utredningar som föreligga på detta område — såväl de som ligga en 25 till 30 år tillbaka i tiden som de från senare tid — äro 60 procent av skogsarbetarna samtidigt i en eller annan egenskap jordbrukare, alltså hemmansägare, arrendatorer, torpare eller hemmavarande söner till sådana. De ha sålunda under sommaren sådd och skörd att tänka på, arbetsuppgifter som inte minst i dessa tider äro av lika stor betydelse som vedavverkningen.

För att i någon mån få ett grepp på frågan, huruvida den för vinterdrivingarna till buds stående arbetskraften har undergått någon väsentlig förändring sedan förra vintern, har arbetsmarknadskommissionen under de senaste veckorna gjort en undersökning. Vid denna företogs stickprov i olika kommuner i fem län. Jag deltog i detta arbete i ett län. Jag kan nämna, att resultatet blev i Jämtlands län, att i sex undersökta kommuner funnos omkring 1,500 bofasta skogsarbetare, som hade utfört huggningsarbete förra vintern. Av dem var det inte mer än 28, som sedan dess hade fått så stadigvarande arbete i industri eller i byggnadsverksamhet, att de inte kunde beräknas stå till förfogande för den kommande vinterns skogsarbete. Dessa 28

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

motsvarade alltså inte fullt två procent av hela antalet, och förhållandet är ungefär likartat i de övriga undersökta länen.

Det är klart att i Jämtland äro ett antal skogsarbetare sysselsatta i de stora kraftverksbyggen och sjöregleringar som där utföras. Det är ju ganska naturligt att sådana arbetsstyrkor i viss mån rekryteras bland ortens befolkning, i all synnerhet som det vid ett stort kraftverksbygge som det i Mid-skogsforsen eller vid sjöregleringar, som skola utföras, i stor utsträckning blir just röjningsarbeten, d. v. s. skogsarbeten, som i första hand skola utföras. Exempelvis i en sådan socken som Ragunda, där man med början, efter vad jag vill minnas, år 1925 har byggt ut Hammarforsen och Krångedeforsarna i olika etapper och nu även Gammalängsforsen, är det dessutom naturligt, att en viss del av den så att säga ambulerande anläggningsarbetarkåren har rekryterats bland ortens byggnadsarbetare, diversearbetare och skogsarbetare. Denna kår skall ju rekryteras någonstans. Det är alltså fråga om en ganska naturlig företeelse.

Vad nu särskilt anordningen med riksarbetslag beträffar, har den givit anledning till en viss irritation, därför att skogsarbetarna ha blivit i tillfälle att i olika avseenden göra för sig ogynnsamma jämförelser i fråga om arbetsvillkoren. Vad då gäller lönetilläggen till riksarbetarna, måste vi ju dock ta hänsyn till — det förstår nog också flertalet skogsarbetare — att det är fråga om sågverksarbetare, pappersmassearbetare och andra, som frivilligt lämna en fast anställning och en fast boningsort och begiva sig i väg ut i skogsarbete. Det bör därför ligga i sakens natur, att en sådan arbetare hellre skall behandlas generöst än knappt, när det gäller den ekonomiska kompensationen för att han ställer sig till samhällets förfogande. Att han i vissa fall tidigare kan ha varit skogsarbetare och alltså efter relativt kort tid uppnår en rätt god dagsförtjänst vid sidan av de tillägg som han erhåller, det kan ju inte vara något fel ur ändamålets synpunkt, även om det kan ge anledning till vissa reflexioner och diskussioner på arbetsplatsen. Man får ju ta hänsyn till de utgifter, som han har hemma för sin bostad och sin familj, när man gör sådana jämförelser.

Emellertid begärde jag egentligen ordet för att göra ett par framställningar till regeringen. Den första är föranledd av de jämförelser, som skogsarbetarna äro i tillfälle att göra med avseende på bostadsförhållandena. Kammarrens ledamöter känna i stora drag till, hur förhållandena ha utvecklats beträffande härbärgeslagen och härbärgesinspektionen. År 1937 antogs en reviderad härbärgeslag med vissa skärpta krav för möjliggörande av gemensam mathållning. Vidare uppställdes krav på inrättande av torkrum såsom ett led i kampen mot reumatismen, som är en folksjukdom inom denna arbetargrupp. Denna lag försågs inte med några övergångsbestämmelser, utan vi resonerade från andra lagutskottets och riksdagens sida på det sättet, att det av sig självt skulle bli en viss övergångstid. Det torde också ha blivit så att där arbetsgivarna ha visat god vilja att, om inte på ett år så kanske på tre eller fem år, åstadkomma ett bostadsbestånd, som uppfyller lagens minimifordringar, där ha skogsarbetarna visat den erforderliga långmodigheten, och klagomålen i fråga om lagens tillämpning ha i stort sett icke varit flera eller av mera grav beskaffenhet än under den tidigare och mindre långt gående lagens tillämpningstid från 1919 till 1937.

När propositionen om en av våra många fullmaktslagar förelades riksdagen i början av kriget, nämligen den med fullmakt för regeringen att suspendera de sociala skyddslagarna, så befanns det, att denna lag bland annat även upp tog skogshärbärgeslagen. Jag var något överraskad över detta, och jag sökte, om det nu var i utskottet eller genom en underhandsförfrågan till vederbö-

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

rande departementschef att få klarhet i av vilken anledning man hade tagit med skogshärbärgeslagen i denna fullmaktslag. Man kan ju förstå, att det var nödvändigt för regeringen att ha möjlighet att suspendera arbetstidsbestämmelserna och att exempelvis semestertiden kunde komma att spela en viss roll i ett beträngt läge, men jag framhöll, att det här gällde minimi-bestämmelser, som man inte gärna kunde tänka sig att skriva bort. Jag fick då det svaret, att det kunde tänkas, att vi under kriget i någon situation kunde bli nödsakade att ta ut andra människor än skogsarbetare till arbete i skogarna. Då vore det inte sagt att man kunde bereda dem lika goda förhållanden som skogsarbetarna äro tillförsäkrade genom lag. Jag svarade härpå, att det väl komme att bli på det sättet, att om några andra människor skulle ut i skogarna och arbeta, kunde de inte klara sig under lika primitiva förhållanden, som skogsarbetarna äro vana vid.

Nu har det ju visat sig, att den främmande arbetskraften i regel inte kan skickas ut i skogen utan att den förses med härbärgen och kockor för gemensam mathållning. Det har i samband härmed inträffat ur psykologisk synpunkt olämpliga förhållanden. T. ex. att man har ställt i ordning monteringshus, alltså flyttbara skogshärbärgen, som ha stått färdiga att ta emot riksarbetslag. Så har det inte kommit något sådant på några månader, men det har bött skogsarbetare från orten i dåliga kojor i närheten, som då ha frågat, om de inte kunde få flytta in i de nya fina härbärgena, men fått avslag. Jag hörde detta för några veckor sedan, och jag har vid samtal med opartiska personer kontrollerat, att det verkligen har förekommit. Jag vet inte, om det är arbetsgivaren eller länsarbetsnämnden, som har varit så byråkratisk, men det är klart, att sådana händelser i hög grad äro ägnade att skärpa den irritation, som förekommer på detta område.

Om man nu skulle ställa krav på samma förmåner i fråga om bostäder och kockor åt de ordinarie skogsarbetare, som ännu inte ha kommit i åtnjutande av dessa förmåner, så skulle det förmodligen närmast bli ett slag i luften, eftersom det i all synnerhet nu med stora militära beställningar på baracker är begränsad tillgång på dylika. När man känner de svårigheter, som länsarbetsnämnderna i Norrland ha att utbilda kockor för att tillgodose behovet till riksarbetslagen, förstår man, att även i det avseendet tillgången är begränsad. Men en sak tillåter jag mig i varje fall framställa såsom ett önskemål för att inte säga ett krav, och det är att alla dessa hundratals bostäder, som nu användas för riksarbetslagen och kanske även de, som senare komma att användas för 1943 års klass och som en gång bli lediga, inte flyttas bort från skogsbygden. Jag skall inte insinuera, att man kanske kommer att låta dem ruttna bort, som den gamla bränslekommissionen gjorde med en del av sitt material, utan jag hoppas, att man kommer att använda dessa flyttbara baracker för att förbättra bostadsbeståndet i skogen och därigenom uppnå den standard som gällande lag tillförsäkrar alla skogsarbetare. Jag vill fästa uppmärksamheten på att sådana åtgärder äro synnerligen önskvärda icke minst därför att bondeskogsbruket, som har en mycket stor omfattning i Norrland, är på visst sätt handikappat, när det gäller att bereda bostäder åt sina arbetare. Bolagen ha, som jag sade, visat god vilja. De ha slagit sig samman om tillverkningar av härbärgen, och de ha lagt ned ett visst arbete på att utexperimentera lämpliga typer. Men bolagen kunna år från år förlägga sina bostäder till de ställen, där de ha sina avverkningar. En bonde däremot, som ett år har en avverkning på ett avlägset liggande fåbodsskifte, där det i och för sig skulle behövas en koja, drar sig givetvis i det längsta för att utsätta sitt rotvärde för den ytterligare åderlåtning, som skulle ligga i utgiften för anskaffandet av härbärget. Det borde därför kunna undersökas, om det kunde

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)
ordnas på något sätt, exempelvis genom skogsägarföreningarna, så att dessa flyttbara baracker, som möjliggöra gemensam mathållning, i fortsättningen kunde användas till en bestående förbättring av skogsarbetarnas bostadsbestånd.

Ett önskemål är också att yrkesinspektionen, alltså riksförsäkringsanstalten och socialdepartementet, måtte sörja för att, liksom fallet efter vad vi sett i tidningarna blivit beträffande de s. k. kockakonsulenterna, arbetskraften måtte förstärkas även beträffande de egentliga manliga inspektörerna på detta område, så att inte skogsarbetarna bli lidande på att denna arbetskraft för närvarande är i så hög grad inriktad på de tillfälliga behov, som ha uppstått för att tillgodose rikslagen.

Det önskemål jag ville framföra på ett annat område rör semesterlagen. Herr Mannerskantz ansåg visserligen, att man nu borde börja på att intressera sig för att förlänga arbetstiden, och jag förmodar, att han inte heller anser det så nödvändigt att trygga semesterrättigheterna. Men just när det gäller för skogsarbetarna ogynnsamma jämförelser på grund av riksarbetstagets tillvaro, spelar det en betydande roll, att skogsarbetarna äro så ogynnsamt ställda i sitt förhållande till semesterlagstiftningen. Vi känna till, att de blevo lidande på dess konstruktion, därför att lagen krävde anställning hos en viss arbetsgivare under en längre sammanhängande tidrymd. De blevo också lidande på den formella definition av arbetar- och arbetsgivarbegreppen, som lekmännen i semesterutredningen tyvärr läto förleda sig att sanktionera och som sedan också passerade departementet och riksdagen. Det är möjligt, att man så småningom på avtalsvägen kan råda bot på dessa förhållanden, men som det nu är, förstår man, att de i hög grad verkar psykologiskt ogynnsamt på de i bygden bosatta skogsarbetarna. Jag träffade för ett par veckor sedan i en avlägsen norrländsk skogsby en skogsarbetare, som berättade mig, att han under förra året hade utfört över 200 dagsverken åt ett och samma bolag. Han vände sig till detta bolag med begäran om att få semesterlön. Det är möjligt, att hans arbetsperioder varit så förlagda, att han icke var berättigad därtill enligt lagens bestämmelser, och detta hade man givetvis kunnat klargöra för honom, men nu hade han fått besked, att han icke hade varit anställd hos detta bolag under året. Han hade arbetat åt en bonde eller arrendator, som hade åtagit sig både huggning och körning åt bolaget och som alltså ansågs skyldig svara för semestern. Denne skogsarbetare — mannen var väl i 40-årsåldern — har kanhända i 25 års tid inte gjort annat än arbetat åt just detta bolag all den tid han haft ledigt från sitt lilla jordbruk och då det över huvud taget funnits arbete att tillgå. Man förstår, hur det verkade på honom att få det beskedet, att han icke hade varit anställd hos bolaget och att detta icke hade några förpliktelser gent emot honom.

Årets riksdag skrev som bekant och begärde en utredning angående säsongarbetarnas semesterrätt. Jag blev en smula ängslig, när jag i början av sommaren såg, att socialministern hade vidgat detta till att avse en allmän översyn av semesterlagstiftningen. Jag räknade nämligen med att det inte fanns så stora möjligheter för att skogsarbetarfrågorna skulle komma att dominera en sådan utredning, som om denna hade tagit sikte särskilt på säsongarbetarna. Nu vill jag med hänsyn till angelägenheten av att eliminera alla irritationsmoment, som psykologiskt ogynnsamt påverka skogsarbetarna, anhålla att socialministern tar upp denna fråga och ger utredningen direktiv att särskilt undersöka vad som kan göras för att skogsarbetarnas intressen må komma till sin rätt i vår semesterlagstiftning.

Måhända borde jag inskränka mig till detta, men i den hittills förda debatten i jordbruksfrågan har jag saknat några synpunkter, som för mig äro i hög grad bestämmande. Jag har ingen annan mening än den, som har uttryckts

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

av andra representanter för det parti, som jag tillhör, detta både med hänsyn till min ställning som representant för konsumentintresset även i städer och stora industrisamhällen, och framför allt med hänsyn till det stora ansvar, som vi gemensamt äga för vår ekonomiska politik. Men då den, som har sina rötter i bondeklassen, ju alltid är på ett särskilt sätt berörd av en debatt sådan som denna, är jag angelägen att betona, att en sådan ståndpunkt i det nuvarande läget är väl förenlig med en positiv inställning till jordbruksfrågorna på lång sikt. Jag har i dag, då jag avlyssnat de olika meningsyttringarna omkring dagens läge, suttit här och tänkt på det läge, som rådde under 1930-talet och som då i stor utsträckning var bestämmande för svensk politik. En av de grundläggande faktorerna var, att jordbruksbefolkningen, som utgör en tredjedel av vårt lands befolkning, fick åtnöja sig med ungefär en sjättedel av nationalinkomsten. Den dåvarande jordbruksnämndens Norrlandsutredning kom till det resultatet, att de norrländska jordbrukarna i stor utsträckning levde under vad utredningen betecknade såsom torftiga förhållanden. Sugningen till städerna från landsbygden blev ett av de stora problemen i vår politik. Därför har man med tillfredsställelse sett på 1930-talets utjämning i fråga om inkomstförhållandena genom både politiska och organisatoriska åtgärder. Det är ju under denna tid, som jordbrukets ekonomiska organisationsväsen i stort sett utbildats. Under kriget räknar man med att jordbruket har fått full kompensation för kostnadsstegringen, liksom man räknar med att skogsarbetarna ha fått. Jag vill därvid, fastän det kanske i sak inte har någon betydelse, göra den distinktionen, att jordbrukarna såsom arbetare, i varje fall enligt de först offentliggjorda utredningarna — de som företagits av landsorganisationen och Kooperativa förbundet — hade fått samma kompensation som lantarbetarna, alltså en kompensation, som låg någonstans emellan den, som industriarbetarna, och den, som skogsarbetarna hade fått, och att det var såsom företagare som jordbrukarna hade fått full kompensation. Om man nu är både arbetare och företagare, blir resultatet väl faktiskt detsamma. Men jag menar, att jordbrukarna såsom företagare böra jämföras med andra företagargrupper, och jag skall i detta avseende inte lägga mig i det meningsutbyte, som här förekommit mellan herrar Heiding och Nisser.

En fortgående utjämning mellan land och stad samt mellan olika befolkningsgrupper är alltså en av de stora uppgifter, som föreligger i svensk politik. Det är självklart, att det socialdemokratiska partiet medverkar härtill, även därför att partiet såsom majoritetsparti är ansvarigt för vårt jordbruk, i den mån som dettas ekonomi är beroende av politiska, alltså statliga åtgärder. Men detta är en sak. En annan sak är avvägningen i det läge, där vi just nu befinna oss. Där måste man bland annat ta hänsyn till de små inkomsttagarnas möjligheter att betala även nödvändiga livsmedel. Jag har med stor tillfredsställelse under de gångna åren här i riksdagen lyssnat till husrum jordbruksdepartementets chef, som ju också är bondeförbundets ordförande, alltid varit lyhörd för dessa synpunkter och att hans jordbrukspolitik bland annat varit bestämd därav, att alltför höga krav och alltför höga priser på jordbruksprodukterna skulle leda till ett bakslag. De skulle minska efterfrågan, på grund av de små inkomster som stora befolkningsgrupper här i landet ha. Men utom detta blir ju det bestämmande i dagens läge det gemensamma ansvar, som vi ha för vår ekonomiska politik. Därför måste vi klargöra för olika grupper, att en eftergift, när det gäller de egna kraven, även ur egen synpunkt kan bära sig bättre än kortsiktiga krav, om man därigenom kan uppnå en stabilisering av penningvärdet och prinsnivån, som kommer alla befolkningsgrupper till del.

Liksom några föregående talare har jag fått ett starkt intryck av att en ökad populär folkupplysning är av nöden i detta avseende. I samband med

Ang. landets försörjningsläge m. m. (Forts.)

sammankomster ute i socknarna för den arbetsmarknadsundersökning, som jag omnämnde, blev jag i tillfälle att samtala med ledamöter av kristidsnämnderna och andra kommunalmän, arbetare och bönder. Det var män som voro tillgängliga för förnuftiga resonemang och som givetvis stodo på höjden av den omdömesförmåga, som finnes hos dessa befolkningsgrupper ute i de olika bygderna. Det slog mig emellertid, hur liten hänsyn man ofta tog till inflationsfaran och till de stora ekonomiska sammanhangen. Jag är därför överens med dem, som här ha framfört önskemålet om en bred och populär folkupplysning, vilken jag är övertygad om skall leda till det resultatet, att alla stora grupper av vårt folk få en mera levande känsla för nödvändigheten av den ekonomiska politik, som föres av de svenska statsmakterna, och för de fördelar, som äro förbundna därmed för alla dessa grupper. Det är klart, att en sådan lojalitet och en sådan sammanhållning i det nuvarande läget blir av betydelse icke endast för lösningen av dessa frågor nu under krisen, utan också för den politik, som måste föras, när man efter kriget skall återuppta och om möjligt slutföra strävandena att åstadkomma en effektiv inkomstutjämning mellan land och stad och mellan olika befolkningsgrupper i vårt land.

Herr Nordenson: Herr talman! Hans excellens herr statsministern betecknade den anmärkning, som jag riktade mot finansministerns sätt att sköta sitt kall, såsom barnslig. Så som statsministern uppfattade mitt yttrande, skulle jag nästan kunna förstå detta omdöme. Vad jag har velat ge uttryck för är, att finansministern, trots att han ägt möjligheter att väsentlig avlasta sin arbetsbörda, icke har ansett det möjligt att i större omfattning själv handlägga det ärende, som jag för närvarande har tillåtit mig beteckna som det viktigaste. Vilka orsakerna härtill ha varit har jag inte ingått på.

Vad beträffar frågan om den tillkallade expertens ställning, framhöll statsministern, att här inte har inträtt något nytt. Han skulle enligt statsministerns mening icke inta någon annan ställning än exempelvis en kommissionsordförande. Den uppfattningen kan jag inte helt dela. Jag tror, att den person, som skall leda dessa förhandlingar, med nödvändighet måste i förhandlingarna kunna framhålla de maktmedel, som stå regeringen till förfogande, och understryka vad som i det ena eller andra fallet kan komma att inträffa, och detta får inte vara endast ett tomt hot. Han kan tänkas komma i sådana belägenheter, att han behöver träffa snabba, viktiga och vittgående avgöranden, och han måste då, så vitt jag förstår, ha en långtgående maktbefogenhet. Detta bör enligt min mening om möjligt motsvaras av en viss ansvarsställning. Jag skall inte fördjupa mig i den konstitutionella eller parlamentariska sidan av denna sak. Jag skall bara be att få nämna, att när jag kommit till denna ståndpunkt, har jag i hög grad påverkats därav, att jag har haft tillfälle höra herr Gustaf Söderlund med den kraft och talang, som äro honom egna, plädera för att den person, som skall åtaga sig detta uppdrag, bör vara regeringsmedlem. Jag har däremot icke hört honom tala om att han borde vara regeringsmedlem, när han var ordförande för industrikommissionen.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande frågor skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 5.38 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.